

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία:
**ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ
ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΕΩΝ
(ΚΡΙΣΗ ΚΟΥΒΑΣ – ΚΡΙΣΗ ΙΜΙΩΝ)**

**Παναγιώτης Κ. Γεωργαντάς (ΜΘ13006)
Υπότροφος Ιδρύματος ΩΝΑΣΗ**

Πειραιάς, 2016

Υπεβλήθη για την εκπλήρωση μέρους των απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στις «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές» 2016.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά, δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα (Ν. 5343/32 αρ. 202 παρ. 2).

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

© 2016 Παναγιώτης Κ. Γεωργαντάς

Εγκρίθηκε από τα Μέλη της Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής:

Πρώτος Εξεταστής

Δρ. Αθανάσιος Πλατιάς (Επιβλέπων)
Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Δεύτερος Εξεταστής

Δρ. Πέτρος Λιάκουρας
Αναπλ. Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Τρίτος Εξεταστής

Δρ. Ιωάννης Κωνσταντόπουλος
Επίκ. Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ευχαριστίες

Θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της μεταπτυχιακής εργασίας μου, Καθηγητή Δρ. Αθανάσιο Πλατιά, για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή του κατά τη διάρκεια της δουλειάς μου. Επίσης, είμαι ευγνώμων στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής της μεταπτυχιακής εργασίας μου, Καθηγητές Δρ. Πέτρο Λιάκουρα και Ιωάννη Κωνσταντόπουλο. Ευχαριστώ το Ίδρυμα Ωνάση για την υποτροφία και την εμπιστοσύνη με την οποία με περιέβαλλε. Επίσης, ευχαριστώ τη σύζυγό μου, Θεώνη Βογοπούλου, για τη βοήθειά και κατανόησή της, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών της προσπάθειάς μου. Πάνω απ' όλα, είμαι ευγνώμων στους γονείς μου, Κωνσταντίνο και Αρσινόη Γεωργαντά για την ολόψυχη αγάπη και υποστήριξή τους όλα αυτά τα χρόνια. Αφιερώνω αυτήν την μεταπτυχιακή εργασία στην μητέρα μου και στον πατέρα μου.

Παναγιώτης Κ. Γεωργαντάς

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

Παναγιώτης Κ. Γεωργαντάς

Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, 2016

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Αθανάσιος Πλατιάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Σύνοψη

Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται η σχέση των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων και του Χειρισμού Κρίσεων. Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η συγκριτική. Για τις ανάγκες της έρευνας μελετήθηκαν οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις και οι κυβερνητικές ενέργειες σε δύο περιπτώσεις κρίσεων: την Κρίση των Πυραύλων στην Κούβα (1962) και την Κρίση των Ιμίων (1996). Η βιβλιογραφία που αφορά στις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, εξάντλησε τα ΝΑΤΟϊκά εγχειρίδια, καθώς τα εθνικά κείμενα είναι διαβαθμισμένα.

Στην ανά χείρας έρευνα, αναλύουμε τις έννοιες της Εθνικής Ασφαλείας, της Κρίσης, της Απόφασης καθώς και των μηχανισμών Χειρισμού Κρίσεων και Λήψης Αποφάσεων. Παρουσιάζουμε τις βασικές έννοιες των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων και εντοπίζουμε τα σημεία στα οποία μπορούν οι ψυχολογικές ενέργειες να επηρεάσουν τη Λήψη Αποφάσεων και το Χειρισμό Κρίσεων. Μελετώντας τις προαναφερθείσες κρίσεις, προβαίνουμε σε διαπιστώσεις που αφορούν στη διεξαγωγή Ψυχολογικών Επιχειρήσεων σε κάθε περίπτωση και συγκρίνοντας τις διαπιστώσεις μας, καταλήγουμε στα συμπεράσματά μας. Κλείνοντας, καταθέτουμε προτάσεις που θεωρούμε ότι συντείνουν στη βελτίωση της ελληνικής πραγματικότητας. Η παρούσα έρευνα παρέχει στοιχεία και εισηγείται εργαλεία, τα οποία μπορεί να τύχουν ευρείας χρήσης από την επιστημονική κοινότητα για έρευνες σε θέματα λήψης αποφάσεων, χειρισμού κρίσεων και προβολής ήπιας ισχύος-ψυχολογικών επιχειρήσεων.

Οι διαπιστώσεις και η επεξεργασία τους, προσφέρουν στοιχεία για τις διαδικασίες και τους μηχανισμούς Λήψης Αποφάσεων-Χειρισμού Κρίσεων, τη διεξαγωγή Ψυχολογικών Επιχειρήσεων και την αλληλεπίδραση όλων των παραπάνω. Επίσης, οι διαπιστώσεις

της έρευνας παρέχουν την βάση για πολλά ακόμα ερωτήματα προς διερεύνηση, σε σχέση με τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις και το Χειρισμό Κρίσεων. Παραδείγματος χάριν, διαπιστώνεται ότι οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις (που εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο Πληροφοριακών Επιχειρήσεων) δεν περιορίζονται μόνο σε περιόδους πολεμικών περιόδων και στα πεδία των μαχών, αλλά εξελίσσονται σε μεγαλύτερο εύρος στο χρόνο (από την ειρηνική περίοδο) και στο χώρο (αντίπαλοι-ουδέτεροι-φίλιοι). Επιπλέον, η επιτυχής διεξαγωγή Ψυχολογικών Επιχειρήσεων προϋποθέτει σαφή στρατηγική (επομένως μηχανισμό σχεδίασης στρατηγικής και ελέγχου) και κατ' ακολουθίαν αναπόσπαστο τμήμα του κυβερνητικής πολιτικής και του κρατικού μηχανισμού σε ειρήνη-κρίση-ένταση. Η σχέση αυτή Πολιτικής-Ψυχολογικών Επιχειρήσεων σε επίπεδο χάραξης και εφαρμογής, καθώς επίσης και η σύνδεση Ήπιας Ισχύος-Πληροφοριακών Επιχειρήσεων-Ψυχολογικών Επιχειρήσεων, προσφέρει νέα στοιχεία στην συζήτηση για τη Λήψη Αποφάσεων, το Χειρισμό Κρίσεων, την προβολή Ήπιας Ισχύος και διεξαγωγή Ψυχολογικών Επιχειρήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδα
Ευχαριστίες	iv
Σύνοψη	v-vi
Πίνακας Περιεχομένων	vii-x
Κατάλογος Πινάκων	xi
Κατάλογος Σχημάτων	xii
Αλφαβητικός Ερμηνευτικός Πίνακας Αρχικών-Συντομογραφιών	xiii
Κεφάλαιο 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
1.1. Υπόβαθρο	1
1.1.1. Θεωρία Διεθνών Σχέσεων	1
.....1.1.2. Ισχύς	2
.....1.1.3. Θεωρίες Μηχανισμού Λήψης Αποφάσεων	3
.....1.1.4. Μεθοδολογία	4
1.2. Σκοπός	4
1.3. Οργάνωση Μεταπτυχιακής Εργασίας	4
Κεφάλαιο 2: ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ-ΚΡΙΣΗ-ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΕΩΝ	
2.1. Εθνική Ασφάλεια	5
2.1.1. Γενικά-Ορισμός	5
..... 2.1.2. Θεσμική «Κατοχύρωση» της Εθνικής Ασφαλείας	6
.....2.1.3. Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας	6
2.2. Κρίση	6
2.2.1. Γενικά	6
..... 2.2.2. Ορισμός	7
.....2.2.3. Βασικές Προσεγγίσεις	7
2.2.4. Βασικά Δομικά Στοιχεία της Κρίσης	8

..... 2.2.5. Αίτια και Αίτια-Αφορμές μίας Κρίσης	9
.....2.2.6. Στάδια Εξέλιξης μίας Κρίσης	10
2.2.7. Χαρακτηριστικά μίας Κρίσης	11
2.3.Χειρισμός Κρίσεων	14
2.3.1. Θεσμική Προσέγγιση	14
..... 2.3.2. Όργανα-Μηχανισμοί Χειρισμού Κρίσεων	14
.....2.3.3.Τακτικές Χειρισμού Κρίσεων	16
2.3.4. Συντονισμός Διπλωματίας και Στρατιωτικής Ισχύος	17
Κεφάλαιο 3: ΑΠΟΦΑΣΗ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	
3.1. Απόφαση	19
3.1.1. Εισαγωγή-Ορισμός	19
..... 3.1.2. Παράγοντες που Επηρεάζουν τη Λήψη Αποφάσεων	20
.....3.1.3. Σύγχρονες Επιστημονικές Προσεγγίσεις της Λήψης Απόφάσεων	22
.....3.1.4. Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων	23
3.2. Ψυχολογικές Επιχειρήσεις	36
3.2.1. Γενικά-Ορισμός	36
3.2.2. Ήπια Ισχύς και Ψυχολογικές Επιχειρήσεις	38
3.2.3. Στόχοι-Επίπεδα Διεξαγωγής Ψυχολογικών Επιχειρήσεων	39
3.2.4. Αρχές Ψυχολογικών Επιχειρήσεων	41
3.2.5. Αντιπροπαγάνδα	43
Κεφάλαιο 4. Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ	
4.1 Οι Πρωταγωνιστές του Ψυχρού Πολέμου	46
4.1.1. Η Σοβιετική Θεώρηση	46
4.1.2. Η Αμερικανική Θεώρηση	48
4.2. Η Κατάσταση στην Κούβα	50

4.3. Ψυχολογικές Επιχειρήσεις Σοβιετικών	51
4.3.1. Γενικά	51
.....4.3.2. Η Περίοδος της Κρίσης της Κούβας	52
4.4. Οι Αμερικανικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις	56
4.4.1. Γενικά	56
.....4.4.2. Η Περίοδος της Κρίσης της Κούβας	57
4.5. Ο Τερματισμός της Κρίσης	60
Κεφάλαιο 5. Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ	
5.1 Οι Πρωταγωνιστές της Κρίσης	62
5.1.1. Η Ελληνική Θεώρηση	62
5.1.2. Η Τουρκική Θεώρηση	65
5.2. Η Κατάσταση στο Αιγαίο (Υφαλοκρηπίδα, Εναέριος Χώρος, Χωρικά Ύδατα)	67
5.3. Τουρκικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις	70
5.3.1. Γενικά	70
.....5.3.2. Η Περίοδος της Κρίσης των Ιμίων	72
5.4. Ελληνικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις	74
5.4.1. Γενικά	74
.....5.4.2. Η Περίοδος της Κρίσης των Ιμίων	76
5.5. Ο Τερματισμός της Κρίσης	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Διαπιστώσεις-Συμπεράσματα-Προτάσεις	
6.1 Διαπιστώσεις	81
6.1.1. Η Κρίση της Κούβας	81
6.1.2. Η Κρίση των Ιμίων	83
6.2. Συμπεράσματα	87
6.3. Προτάσεις για την Ελλάδα	89

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

94

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Μηχανισμοί Απόφασης-Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων	A-1
«Β» Χρονικός Πίνακας Γεγονότων της Κρίσης των Ιμίων	B-1 έως B-2
«Γ» Στρατιωτική και Πολιτική Δομή της ΕΣΣΔ	Γ-1
«Δ» Χρονικός Πίνακας Γεγονότων της Κρίσης των Ιμίων	Δ-1 έως Δ-6
«Ε» Το Ελληνικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας	E-1 έως E-11

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Αλφαβητικό Υπόμνημα Αρχικών-Συντομογραφιών	Σελίδα xii
Πίνακας 2: Οι 10 Βασικές Αρχές του Ρεαλισμού του Kenneth Waltz	Σελίδα 2
Πίνακας 3: Χρονικός Πίνακας Γεγονότων της Κρίσης της Κούβας	Σελίδα Β-2
Πίνακας 4: Χρονικός Πίνακας Γεγονότων της Κρίσης των Ιμίων	Σελίδα Δ-6

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1. Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας της Τουρκίας	Σελίδα 66
Σχήμα 2: Μηχανισμοί Απόφασης-Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων	Σελίδα Α-1
Σχήμα 3: Στρατιωτική και Πολιτική Δομή της ΕΣΣΔ	Σελίδα Γ-1
Σχήμα 4: Οργάνωση-Δομή και Σχέση ΕΣΕΑ με Υφισταμένους Θεσμούς	Σελίδα Ε-2
Σχήμα 5. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Στρατηγικού Σχεδιασμού	Σελίδα Ε-6
Σχήμα 6. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Πληροφοριών	Σελίδα Ε-7
Σχήμα 7. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Πρόληψης-Χειρισμού Κρίσεων	Σελίδα Ε-8
Σχήμα 8. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Επικοινωνίας και Ενημέρωσης	Σελίδα Ε-9

Αλφαβητικός Ερμηνευτικός Πίνακας Αρχικών-Συντομογραφιών

1	ΑΓΓΕΕΘΑ	Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας
2	ΑΣ	Ακροατήριο Στόχος
3	ΕΘΚΕΠΙΧ	Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων
4	ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
5	ΕΣΕΑ	Ελληνικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας
6	ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
7	ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
8	ΚΥΣΕΑ	Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας
9	ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
10	ΝΑΤΟ	North Atlantic Treaty Organization
11	ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
12	ΠΑΣΟΚ	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
13	Πεπ	Πληροφοριακές Επιχειρήσεις
14	ΥΠΕΞ	Υπουργείο Εξωτερικών
15	ΨΕΠ	Ψυχολογικές Επιχειρήσεις

Πίνακας 1

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αυτό το κεφάλαιο, παρουσιάζουμε το υπόβαθρο της μεταπτυχιακής εργασίας, και περιγράφουμε συνοπτικά τις βασικές ενότητες του πονήματος.

1.1 Υπόβαθρο

1.1.1 Θεωρία Διεθνών Σχέσεων. Η μελέτη βασίζεται στις αρχές του επιθετικού ρεαλισμού, όπως αυτός παρουσιάζεται από τον John J. Mearsheimer¹ διαφοροποιημένος από το δομικό ρεαλισμό του Kenneth Waltz².

10 Βασικές Αρχές Ρεαλισμού από τον Kenneth Waltz³

1. Το άναρχο διεθνές σύστημα. Η απουσία ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη στάση και συμπεριφορά των κρατών, επηρεάζοντας τη σταθερότητα ή την αστάθεια του συστήματος.

2. Ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Η απουσία «υπερκρατικής» ρυθμιστικής εξουσίας, καθιστά τις σχέσεις των κρατών ανταγωνιστικές και συχνά συγκρουσιακές.

3. Αρχή της αυτοβοήθειας. Σε ένα ανταγωνιστικό-συγκρουσιακό σύστημα, τα κράτη οφείλουν να μεριμνούν από μόνα τους για την ασφάλειά τους.

4. Δίλημμα ασφαλείας. Τα κράτη, προκειμένου να επιβιώσουν στο ανταγωνιστικό σύστημα, λαμβάνουν μέτρα ασφαλείας, μειώνοντας όμως έτσι το αίσθημα ασφαλείας των υπολοίπων και ανατροφοδοτώντας τον κύκλο ανασφάλειας και ανταγωνισμού.

5. Κρατοκεντρικό σύστημα. Τα κράτη είναι βασικοί δρώντες στο διεθνές σύστημα και αποτελούν τη βασική μονάδα ανάλυσης των διεθνών σχέσεων⁴.

6. Αρχή του ορθολογισμού. Επειδή τα λάθη τιμωρούνται και καθώς τα

¹ Βλ. John J. Mearsheimer, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011, σελ XIII-XIV και σελ 61-63.

² Βλ. Kenneth N. Waltz, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011, σελ 10-25.

³ Βλ. Kenneth N. Waltz, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011, σελ 10-25.

⁴ Αυτό δε σημαίνει ότι τα κράτη είναι οι μοναδικοί παράγοντες στο παγκόσμιο σπέρωμα. Παρά την παρουσία όμως διεθνών οργανισμών, συμμαχιών, πολυεθνικών εταιριών, ΜΚΟ και κινημάτων πολιτών, οι δομές δεν ορίζονται με βάση το πλήθος των δρώντων, αλλά βάσει των κυριότερων εξ αυτών. «...Όταν φτάσει ο κόμπος στο χτένι, τα κράτη αναδιατυπώνουν τους κανόνες βάσει των οποίων οι άλλοι δρώντες λειτουργούν». Βλ Kenneth N. Waltz, ό. π., σελ 14-15, 209

κράτη είναι «ευαίσθητα» στο κόστος των επιλογών τους, έχουν κάθε λόγο να συμπεριφέρονται ορθολογικά.

7. Βασικό εθνικό συμφέρον. Αποτελεί κυρίαρχο στόχο ενός κράτους η κατοχύρωση της ασφάλειάς του, δηλ. η επιβίωση, η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας και η εθνική ανεξαρτησία/αυτονομία.

8. Επιδίωξη ισχύος. Τα κράτη επιδιώκουν να αποκτήσουν «ισχύ», η οποία αποτελεί το «κύριο νόμισμα» στη διεθνή πολιτική.

9. Στρατηγική εξισορρόπησης. Προκειμένου να αυξήσουν την ασφάλεια τους στο ανταγωνιστικό περιβάλλον που δρουν, τα κράτη έχουν κίνητρο να εξισορροπήσουν τους αντιπάλους τους.

10. Αρχή της ισορροπίας ισχύος. Η προσπάθειες που καταβάλλει κάθε κράτος να εξισορροπήσει τους αντιπάλους του, οδηγεί στη δημιουργία ενός «αυτορυθμιζόμενου» συστήματος ισορροπίας δυνάμεων, που δύναται με τη σειρά του να συμβάλλει στη διατήρηση της ειρήνης.

Πίνακας 2.Οι 10 βασικές αρχές του ρεαλισμού του Kenneth Waltz

Η διαφοροποίηση έγκειται στην απάντηση του ερωτήματος: «Πόση ισχύς κρίνεται επαρκής για ένα κράτος;». **Κατά Waltz όχι περισσότερη από όση έχουν.** Το επίκεντρο είναι η διατήρηση της ισορροπίας ισχύος. **Κατά Mearsheimer, όση μπορούν να αποκτήσουν,** καθώς τα κράτη επιθυμούν να μεγιστοποιήσουν τη σχετική τους ισχύ, με απώτερο στόχο την ηγεμονία⁵.

Η παραπάνω θεωρία επικεντρώνεται στις μεγάλες δυνάμεις, επειδή οι χώρες αυτές ασκούν τη μεγαλύτερη επίδραση στα τεκταινόμενα στη διεθνή σκηνή. Αφορά όμως και τα **μικρότερα** κράτη, σε διαφορετικό βαθμό και έκταση κατά περίπτωση⁶.

1.1.2. Ισχύς Σύμφωνα με τον Hans Morgenthau , η ισχύς γενικά ορίζεται ως οτιδήποτε επιβάλει και διατηρεί τον έλεγχο ενός ανθρώπου πάνω σε άλλο άνθρωπο, ενώ στη διεθνή πολιτική διεξάγεται ένας διαρκής αγώνας για ισχύ.⁷ Ο Kenneth Waltz,

⁵ Βλ. John J. Mearsheimer, ό.π., σελ XIII-XIV και σελ 61-63.

⁶ Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz: « Μια γενική θεωρία διεθνούς πολιτικής ...άπαξ και γραφτεί, εφαρμόζεται και σε μικρότερα κράτη, τα οποία αλληλεπιδρούν, στο βαθμό που οι αλληλεπιδράσεις τους είναι απομονωμένες από την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων ενός συστήματος, είτε λόγω της σχετικής αδιαφορίας των τελευταίων, είτε λόγω δυσκολιών στις επικοινωνίες και τις μεταφορές». Βλ. John J. Mearsheimer, ό.π., σελ 29-30.

⁷ Βλ. Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, McGraw-Hill, New York, 2006, σελ 25-26.

αντιλαμβάνεται την έννοια της ισχύος ως **μέσο** μίας χώρας για την επίτευξη των πολιτικών της σκοπών (με κυριότερο την επιβίωση του κράτους, του βασικού δρώντος στο άναρχο διεθνές σύστημα) **και όχι ως αυτοσκοπό**, όπως ο Morgenthau⁸. Ο John Mearsheimer αναφέρει ότι: «η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων και τα κράτη ανταγωνίζονται γι' αυτή μεταξύ τους. Ό,τι είναι για την οικονομία το χρήμα, είναι η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις.» Ο Mearsheimer διακρίνει δύο είδη ισχύος, στενά συνδεδεμένα αλλά όχι συνώνυμα: την λανθάνουσα ισχύ (αποτελούμενη από κοινωνικοοικονομικά στοιχεία) και τη στρατιωτική ισχύ (με προεξέχοντα παράγοντα το Στρατό Ξηράς).⁹

1.1.3. Θεωρίες-Μηχανισμοί Λήψεως Αποφάσεων. Για τη μελέτη αυτή, δεχόμαστε καταρχάς ότι:

- α. Υπάρχουν συγκεκριμένοι παράγοντες που επηρεάζουν τη λήψη μίας απόφασης.¹⁰
- β. Δεν υποκειμενοποιούμε το κράτος¹¹.
- γ. Οποιοσδήποτε λαμβάνει αποφάσεις έχει μία προσωπική, καθαρά υποκειμενική εκτίμηση του περιβάλλοντός του¹².

Σε ό,τι αφορά στη θεωρία λήψεως αποφάσεων, λαμβάνονται υπόψη σε επίπεδο θεσμών, στοιχεία της Ορθολογικής¹³ αλλά και Μη Συμβατικής θεωρίας¹⁴, με βάση κατά περίπτωση είτε τις απόψεις των Allison και Zelikow¹⁵, είτε των Snyder και Diesing¹⁶ (αναλόγως του εξεταζόμενου κρατικού μοντέλου) ενθυμούμενοι ότι οι κυβερνητικοί και κρατικοί μηχανισμοί συγκροτούνται από ανθρώπους, οι οποίοι αποτελούν Ακροατήρια Στόχους για Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, όπως άλλωστε και οι «ψηφοφόροι».

1.1.4. Μεθοδολογία. Καθώς οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις (ΨΕΠ) επηρεάζουν εμμέσως τη βούληση και τις ικανότητες του αντιπάλου, δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί

⁸ Βλ. Kenneth N. Waltz, ό.π., σελ 269.

⁹ Βλ. John J. Mearsheimer, ό.π., σελ 41-42 και σελ 127.

¹⁰ Βλ. Σελ. 20 του παρόντος.

¹¹ Το κράτος δεν αποτελεί ένα «πρόσωπο» που παίρνει αποφάσεις με βάση το συμφέρον του. Οι αποφάσεις δε λαμβάνονται από το κράτος ως υποκείμενο ή το λαό ως ενιαίο σύνολο. Βλ. σελ. 23 του παρόντος

¹² Με βάση και αυτή την εκτίμηση, ο εκάστοτε επικεφαλής λαμβάνει τις αποφάσεις του. . Βλ. σελ. 23 του παρόντος

¹³ Βλ. σελ. 24 του παρόντος

¹⁴ Βλ. σελ. 28 του παρόντος

¹⁵ Βλ. σελ. 29 του παρόντος

¹⁶ Βλ. σελ. 29 του παρόντος

με σταθμητά στοιχεία η διεισδυτικότητα και η απήχησή τους, παρά μόνο αν αναλυθούν οι ενέργειες των αντιμαχομένων και αποτιμηθεί το αποτέλεσμα της σύγκρουσης-κρίσης. Για αυτό το λόγο, θα χρησιμοποιηθεί η σύγκριση μεταξύ δύο κρίσεων: της Κρίσης της Κούβας το 1962 και της Κρίσης των Ιμίων το 1996. Επιδίωξη της συγκρίσεως είναι να εντοπισθούν οι παράγοντες εκείνοι που είναι ευάλωτοι στις ΨΕΠ, καθώς επίσης και το ρόλο που διαδραματίζουν οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις στην έκβαση κρίσιμων καταστάσεων.

1.2. Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι, από τη μελέτη των μηχανισμών Λήψης Αποφάσεων-Χειρισμού Κρίσεων και μέσω ιστορικών παραδειγμάτων, να επισημάνει τις προϋποθέσεις επιτυχίας και τη σημασία διεξαγωγής Ψυχολογικών Επιχειρήσεων (ΨΕΠ) σε περίοδο κρίσης.

1.3. Οργάνωση Μεταπτυχιακής Εργασίας

Το υπόλοιπο αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας χωρίζεται σε τρεις ενότητες: Ανάπτυξη Εννοιών (Κεφ. 2–3), Εξέταση Κρίσεων (Κεφ. 4-5) και Διαπιστώσεις-Συμπεράσματα-Προτάσεις (Κεφ. 6). Συγκεκριμένα:

Στο Κεφάλαιο 2 αναλύουμε τις έννοιες της Εθνικής Ασφάλειας, της Κρίσης, του Χειρισμού Κρίσεων και εξετάζουμε τη σχέση μεταξύ τους.

Στο Κεφάλαιο 3 αναλύουμε την έννοια της Απόφαση, τις θεωρίες που τη διέπουν και εξετάζουμε τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις. Εντοπίζουμε τη σύνδεση των εννοιών που αναπτύσσουμε στο παρόν Κεφάλαιο, με τις αντίστοιχες του Κεφαλαίου 2. Καθορίζουμε και τεκμηριώνουμε τη μέθοδο εξέτασης των επιλεχθέντων ιστορικών επεισοδίων.

Στο Κεφάλαιο 4 εξετάζουμε την Κρίση της Κούβας και εντοπίζουμε στοιχεία επηρεασμού των αποφάσεων από τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις.

Στο Κεφάλαιο 5 εξετάζουμε την Κρίση των Ιμίων και επισημαίνουμε στοιχεία που άπτονται των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων.

Στο Κεφάλαιο 6 καταγράφουμε τις διαπιστώσεις από τις κρίσεις, προβαίνουμε σε συγκρίσεις, καταλήγουμε σε συμπεράσματα και διατυπώνουμε προτάσεις.

2. ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ-ΚΡΙΣΗ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Η έννοια της «Εθνικής Ασφάλειας» έχει αποκτήσει ένα ευρύτερο νόημα, λόγω των νέων προκλήσεων και απειλών που αναδύονται διαρκώς. Η προσβολή της «Εθνικής Ασφάλειας» μπορεί να οδηγήσει σε «Κρίση», που διαφέρει σημαντικά από το καθημερινό κυβερνητικό έργο, λόγω κυρίως της σοβαρότητας των γεγονότων, αλλά και της πίεσης του χρόνου. Ο «Χειρισμός Κρίσεων» λοιπόν, δημιουργεί νέες-πιεστικές απαιτήσεις στις Κυβερνήσεις και επιβάλλει ιδιαίτερες τακτικές, τεχνικές και διαδικασίες για την αντιμετώπιση κρίσιμων καταστάσεων.

2.1 Εθνική Ασφάλεια

2.1.1 Γενικά-Ορισμός.

Σαν έννοια, η Εθνική Ασφάλεια μπορεί να ορισθεί ως: «Το σύνολο των παραγόντων, σταθερών ή μεταβλητών, οι οποίοι διασφαλίζουν, προστατεύουν και υπηρετούν-διδαινίζουν τα εθνικά συμφέροντα και τις αξίες¹⁷, όπως αυτά ορίζονται από το πολιτικό σύστημα κάθε κράτους»¹⁸. Ως όρος, είναι ευρύτερος της εξωτερικής πολιτικής ή της πολιτικής εθνικής άμυνας και συνδέει την εδαφική ακεραιότητα του Κράτους, με την προάσπιση των ζωτικών εθνικών συμφερόντων της Χώρας. Αποτελεί το θεμέλιο της υψηλής στρατηγική και μακρόπνοο στόχο σε κορυφαίο πολιτικό επίπεδο¹⁹.

Αν και στις διεθνείς σχέσεις μονάδα αναφοράς είναι το κράτος, έχει επικρατήσει ο όρος «**Εθνική Ασφάλεια**» αντί «**Κρατική Ασφάλεια**», καθώς σπανίως συμπίπτουν σήμερα τα πολιτιστικά και εθνικά όρια με τα κρατικά σύνορα²⁰.

¹⁷ Ως βασικές αξίες μίας (δυτικής) χώρας νοούνται:

- α. Η προστασία των πολιτών και της εδαφικής επικράτειας
- β. Η πολιτική ανεξαρτησία και αυτονομία του κράτους
- γ. Η εθνική οικονομική ευμάρεια.

Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005, σελ. 536.

¹⁸ Βλ. Π. Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ 58 και Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 536.

¹⁹ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, Εθνική και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Διαχείριση Κρίσεων, Εκδ Σάκκουλα, Αθήνα 2002, σελ.66-67.

²⁰ Βλ. Π. Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 58.

2.1.2 Θεσμική «Κατοχύρωση» της Εθνικής Ασφαλείας.²¹

Ο όρος «Εθνική Ασφάλεια» θεωρείται ότι ως έννοια αντιπροσωπεύει ένα καθορισμένο ρυθμιστικό πεδίο, που «διατρέχεται» από κανόνες δικαίου και χαρακτηρίζεται από συντεταγμένη λειτουργία των (προβλεπομένων κατά κράτος) θεσμών της κρατικής εξουσίας. Υπό αυτή τη θεώρηση εκλαμβάνεται **ως θεσμός** του Δημοσίου Δικαίου και όχι απλά μία αφηρημένη «έννοια» της πολιτικής ή των διεθνών σχέσεων. Περιλαμβάνει κανόνες και κρατικές λειτουργίες που αφορούν στη διεθνή θέση και την άμυνα της χώρας.

Στο ελληνικό Σύνταγμα γίνεται ρητή αναφορά στην Εθνική Ασφάλεια (άρθρο 48, παρ.1) στις προβλέψεις για την κήρυξη της Χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, σε περίπτωση «άμεσης απειλής στην εθνική ασφάλεια». Με τη διατύπωση αυτή, η έννοια της Εθνικής Ασφάλειας συμπεριλαμβάνεται στα θεσμικά κείμενα, με ερμηνεία ευρύτερη της «άμεσης απειλής».

2.1.3 Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας.

Καθώς η Εθνική Ασφάλεια έχει, ως έννοια, την τάση να εξαπλώνεται διεθνώς, αποτελεί επιτακτική και ζωτικής σημασίας για τα εθνικά συμφέροντα ανάγκη, η προσαρμογή του κρατικού μηχανισμού σε διμερείς ή διεθνείς κρίσεις. Ενδεχομένως μάλιστα, ο Χειρισμός Κρίσεων να αποτελεί ήδη βασική προτεραιότητα των πολιτικών Εθνικής Ασφαλείας²². Προκειμένου ακριβώς τα κράτη να αναπτύξουν πολιτική αντιμετώπισης των κρίσεων που προκαλούν τόσο οι «παραδοσιακές» όσο και οι νεότερες «ασύμμετρες» απειλές, απαιτείται να αναπτύξουν «Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας», η οποία να ταυτίζεται με την «Υψηλή Στρατηγική». **Με τη Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας, επιτυγχάνεται η συνταύτιση των ενεργειών της αμυντικής, εξωτερικής, οικονομικής και εσωτερικής πολιτικής²³.**

2.2 Κρίση

2.2.1. Γενικά.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική και δύσκολη στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, ακόμα και υπό κανονικές συνθήκες, καθώς συχνά διακυβεύονται

²¹ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ.1.

²² Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ.20-21.

²³ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 53-54 και Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ.66-67.

θέματα εθνικής σημασίας. Η σημασία της και ο βαθμός δυσκολίας της, αυξάνει σημαντικά σε καταστάσεις (διεθνούς) κρίσης. Κρίση υπάρχει όταν προκύπτουν γεγονότα αναπάντεχα, ο χρόνος αντίδρασης σε αυτά είναι μικρός και οι συνέπειες των αποφάσεων, θετικές ή αρνητικές, είναι πάρα πολύ μεγάλες.²⁴

Σε μία κατάσταση κρίσης απαιτείται η λήψη αποφάσεων, οι οποίες μπορεί να έχουν σημαντικές συνέπειες για το κύρος του φορέα, του οργανισμού, ή και του ίδιου του ηγέτη. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των κρίσεων, είναι ότι οι σημαντικές αυτές αποφάσεις πρέπει να ληφθούν υπό τη στενή πίεση του χρόνου, λόγω της ταχύτητας των εξελίξεων.

Μία κρίση στις διεθνείς σχέσεις, συνεπάγεται απειλές σε ζητήματα υψηλής σημασίας, όπως τα εθνικά θέματα. Οι κρίσεις συνιστούν ένα χαρακτηριστικό της πολιτικής και δεν είναι κάτι το ασυνήθιστο ή το μη αναμενόμενο. Επιπλέον δεν είναι πάντα κάτι το αρνητικό, αφού συχνά προσφέρουν τη δυνατότητα αποσαφήνισης καταστάσεων και επίλυσης, με ελάχιστη ή χωρίς καθόλου βία, προβλημάτων που παλαιότερα λύνονταν μόνο με ένοπλη σύγκρουση.²⁵

2.2.2 Ορισμός.

Καθώς δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός του όρου «κρίση», για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας, θα δεχτούμε ότι ως κρίση **ορίζεται μία αιφνιδιαστική, καθορισμένη και εμφανής απόκλιση από το σταθερό σύστημα κανόνων που ακολουθούν οι σχέσεις μεταξύ των κρατών**²⁶.

2.2.3 Βασικές Προσεγγίσεις²⁷.

Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις για τις κρίσεις και τη διαχείρισή τους:

α. Η συστημική προσέγγιση (systemic approach), η οποία προϋποθέτει την ύπαρξη ενός διεθνούς συστήματος, με δύο ή περισσότερα κράτη ως συμμετέχοντες-δρώντες.

β. Η προσέγγιση με βάση ένα σύστημα λήψης αποφάσεων (decision-making approach). Θα μπορούσε ενδεχομένως να χαρακτηριστεί και ως «υποκειμενική»-

²⁴ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1997 σελ. 42-43

²⁵ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, *ό.π.*, σελ. 101-102.

²⁶ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, *ό. π.*, σελ. 65.

²⁷ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, *ό. π.*, σελ 33

θεσμική προσέγγιση, καθώς η εφαρμογή της απαιτεί την ύπαρξη μηχανισμού λήψης αποφάσεων, ενταγμένου σε ένα πλαίσιο εσωτερικής θεσμικής συγκρότησης του κάθε κράτους.

Σημειώνεται, ότι οι προεκτεθείσες «σχολές», μάλλον αλληλοσυμπληρώνονται παρά συγκρούονται σε μία θεωρητική «αντιπαράθεση», φωτίζοντας και εξετάζοντας διαφορετικές διαστάσεις των κρίσεων σε επίπεδο διεθνών σχέσεων και εξωτερικής πολιτικής.

2.2.4. Βασικά Δομικά Στοιχεία της Κρίσης.

Στο πλαίσιο της θεσμικής-υποκειμενικής προσέγγισης , θα πρέπει να εξετάσουμε τα εξής τρία βασικά στοιχεία της κρίσης.

α. Η απειλή. Η εκδήλωση κρίσης αντιπροσωπεύει (σε επίπεδο Εθνικής Ασφαλείας) μία απειλή σε ένα συντεταγμένο σύστημα αξιών. Η απειλή αφορά σε μία ραγδαία κλιμάκωση πραγματικών γεγονότων, η οποία κορυφώνεται σε ένα διακριτό αλλά ταυτοχρόνως απροσδόκητο σημείο καμπής, στις σχέσεις μεταξύ κρατών ή ενός κράτους και του περιβάλλοντός του.²⁸ Η Κρίση της Κούβας υπήρξε **διακριτό** σημείο καμπής στη σχέση ΗΠΑ-ΕΣΣΔ. Η εγκατάσταση των πυραύλων από τους Σοβιετικούς , αποτελούσε **απειλή** για την τοπική και διεθνή ισορροπία (**συντεταγμένο σύστημα αξιών**). Το **απροσδόκητο** έγκειται στο γεγονός ότι οι σχέσεις μεταξύ των υπερδυνάμεων εισήλθαν μετά την κρίση, σε μία περίοδο ύφεσης.

β. Ο αιφνιδιασμός. Κατά την εκδήλωση της κρίσης σημειώνεται μία έντονη και ταχύτατη κλιμάκωση γεγονότων, που συνιστά ευθεία και οξεία πρόκληση στην «επίγνωση»²⁹ των υπευθύνων κρατικών μηχανισμών χειρισμού κρίσεων³⁰.

γ. Η ασφυκτική χρονική πίεση. Η εκδήλωση μίας κρίσης που άπτεται της Εθνικής Ασφαλείας, δοκιμάζει τις ικανότητες του κρατικού μηχανισμού για αποτελεσματικό χειρισμό, καθώς πρέπει το Κράτος να δράσει εντός άκρως πιεστικών, χρονικά, ορίων³¹

²⁸ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ 34

²⁹ Προτιμάται ο όρος «επίγνωση» αντί του όρου «εγνωσιμότητα» για να αποδώσει την έννοια "awareness" . Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ 34-35

³⁰ Για παράδειγμα, οι καθημερινές παραβιάσεις του Εθνικού Εναερίου Χώρου της Ελλάδας στο Αιγαίο, από τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη, δεν αποτελούν κρίση. Την κρίση των Ιμίων προκάλεσε (ή ξεκίνησε με αφορμή) μία φαινομενικά «αθώα» προσάραξη τουρκικού εμπορικού πλοίου, καθώς η συσσώρευση των γεγονότων που ακολούθησαν, έπληξαν την «επίγνωση» του ελληνικού κράτους να αξιολογήσει εγκαίρως τη διαμορφούμενη απειλή και να ενεργήσει καταλλήλως (για αποφυγή, έγκαιρη αποκλιμάκωση, σχεδιασμένη κλιμάκωση και επωφελή διαπραγμάτευση). Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ 34-35

³¹ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ 35

2.2.5 Αίτια και Αίτια-Αφορμές μίας Κρίσης

Οι παράγοντες που προκαλούν μία κρίση, είναι δυνατόν να κατηγοριοποιηθούν ως αίτια ή αίτια-αφορμές.

α. Αίτια³². Εδώ κατατάσσονται το σύστημα (διεθνές-εσωτερικό) και οι δυνάμεις που δρουν σε αυτό.

(1) **Το Σύστημα** (διεθνές ή το ίδιο το εσωτερικό πολιτικό). Τα συστήματα διακρίνονται σε σταθερά ή ασταθή, με κριτήριο διάκρισης το κατά πόσο η δομή και η λειτουργία τους εμπεριέχουν την τάση (και ωθούν τα μέλη του συστήματος) προς σύγκρουση.³³

(2) **Οι Δυνάμεις.** Στα πλαίσια του συστήματος (εσωτερικό ή διεθνές) δρουν δυνάμεις που χαρακτηρίζονται ως **συντηρητικές ή αναθεωρητικές**, αναλόγως των επιδιώξεών τους. Οι συντηρητικές δυνάμεις, επιδιώκουν τη διατήρηση του υπάρχοντος καθεστώτος, ενώ οι αναθεωρητικές, επιδιώκουν την ανατροπή του status quo. Στα καθ' ημάς, η διεθνής συμπεριφορά της Τουρκίας, που θεωρεί ότι η Συνθήκη της Λωζάννης την περιορίζει και επιθυμεί να την ανατρέψει, κατατάσσει τη γείτονα χώρα στις αναθεωρητικές δυνάμεις.³⁴

β. Αίτια-Αφορμές³⁵. Οι παράγοντες που παρουσιάζονται παρακάτω, εντάσσονται στα αίτια-αφορμές, που είναι σαφώς πιο σύνθετες έννοιες από ένα συμβάν-αφορμή. Είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι οι πραγματικοί λόγοι που προκαλούν τις κρίσεις, είναι βαθύτεροι από αυτούς που θα αναφερθούν ως αίτια-αφορμές.

(1) **Λήψη Αποφάσεων.** Οι κρίσεις είναι συχνά αποτέλεσμα κλιμάκωσης ενδεχομένως λανθασμένων αποφάσεων, από τη μία ή την άλλη πλευρά, **με διακριτή τη διαρκή προς τα πάνω** κλιμακωτή δράση και αντίδραση. Τα μέτρα και αντίμετρα μεγεθύνονται και μεγαλοποιούνται, λόγω της επίδρασης άλλων παραγόντων (κοινή γνώμη, ΜΜΕ, γόητρο της χώρας/ κυβέρνησης).

(2) **Παρανόηση.** Σε αυτήν την περίπτωση, **εκτός από δράση και αντίδραση, έχουμε και παρανόηση** των κινήτρων του αντιπάλου. Ως παράδειγμα κρίσης που

³² Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 108-110.

³³ Ως χαρακτηριστικότερο παράδειγμα σταθερού διεθνούς συστήματος, αναφέρεται το διπολικό σύστημα. Για αιτιολόγηση και σύγκριση με ισορροπημένο πολυπολισμό, βλ. John J. Mearsheimer, ό.π., σελ 673-674.

³⁴ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 109-110.

³⁵ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 110-114

οδήγησε σε έκρηξη πολέμου, αναφέρεται ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος , λόγω ακριβώς της παρανόησης μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, που κάθε φορά οδηγούσε σε κλιμάκωση της αντίδρασης.

(3) Αδράνεια Χειρισμού. Μία κρίση δεν προκύπτει ξαφνικά. Τα προβλήματα προϋπάρχουν, αλλά συχνά υπάρχει αβελτηρία για την επίλυσή τους, που είναι αδράνεια Χειρισμού. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Κρίσης στην Κούβα, οι διαδικασίες εγκατάστασης των σοβιετικών όπλων είχαν ξεκινήσει πολύ πριν την τελική αποστολή των ιδίων των πυραύλων. Οι Αμερικανοί επέδειξαν αδράνεια, όπως και στην περίπτωση της αποχώρησης της Γαλλίας από το ΝΑΤΟ. Συχνά μία κρίση μπορεί να προκληθεί από μία μικρή και φαινομενικά αθώα αφορμή, που έλαβε χώρα αρκετό χρόνο πριν.³⁶

(4) Προβοκάτσια. Η κρίση μπορεί να είναι και αποτέλεσμα ενός σκοπίμως προκληθέντος γεγονότος, ιδιαίτερα εάν πρόκειται για σχέσεις μεταξύ φορέων ή καταστάσεις όπου προϋπάρχει ένταση και ανταγωνισμός. Στη διεθνή σκηνή, οι ανταγωνιστές θα προκαλέσουν αμοιβαία, με στόχο να δοκιμάσουν τις αντιδράσεις του άλλου, ή να εκθέσουν τον αντίπαλό τους στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης και να προκαλέσουν μεγαλύτερες αντιδράσεις.

2.2.6. Στάδια Εξέλιξης μίας Κρίσης³⁷.

Σύμφωνα με τους Snyder και Diesing, μπορούμε να διακρίνουμε τρία στάδια στην εξέλιξη μίας κρίσης.

α. **Η Πρόκληση.** Χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση ενός «σημείου καμπής», που σηματοδοτεί τη διατάραξη της συνήθους πορείας των πραγμάτων.

(1) Σε αντίθεση με τις αιτίες (που είναι πάντα βαθύτερες και με ρίζες στο παρελθόν), η πρόκληση επικεντρώνεται σε **ένα γεγονός**, το οποίο προκαλεί «ανάφλεξη» στο υφιστάμενο υπόστρωμα των «αιτίων» και προκαλεί μία αλληλουχία γεγονότων. Για να αξιολογηθεί ένα γεγονός ως πρόκληση, θα πρέπει να ικανοποιεί το «Κριτήριο της Επικέντρωσης», σύμφωνα με το οποίο, το συμβάν-«πρόκληση» εκτοπίζει κάθε άλλο γεγονός από τις πολιτικές προτεραιότητες της κυβέρνησης.

³⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κρίση των Ιμίων, η κορύφωση της οποίας την 30-31 Ιαν 1996, ήταν αποτέλεσμα γεγονότος-αφορμής που συνέβη την 25 Δεκ 1995 Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 113.

³⁷ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό.π., 2002 σελ 35-37.

(2) Το γεγονός-πρόκληση, μπορεί να οφείλεται σε εσωτερική ή εξωτερική επίσπευση, που προκαλείται από τη συμπεριφορά ενός κράτους (διαταράσσοντας τη διεθνή ισορροπία) και υποχρεώνει ένα άλλο κράτος σε αντίδραση, με αποτέλεσμα μία κρίση.³⁸

β. Η Σύγκρουση. Το στάδιο της σύγκρουσης διαδέχεται το αντίστοιχο της πρόκλησης. Χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη ένταση στις σχέσεις των εμπλεκομένων και υιοθέτηση αδιάλλακτης συμπεριφοράς (επιθετικές διπλωματικές ενέργειες, συγκεντρώσεις στρατιωτικών δυνάμεων κ.α). Σε αυτό το στάδιο, ο μηχανισμός αντιμετώπισης κρίσεων λειτουργεί υπό καθεστώς έντονης χρονικής πίεσης, καθώς υπάρχει απαίτηση για ταχεία και συντονισμένη δράση, σε όλα τα επίπεδα.

γ. Η έκβαση. Το τέλος μίας κρίσης σηματοδοτείται (όπως διαπιστώνουμε από τη μελέτη της Ιστορίας) με μία από τις παρακάτω τρεις εκβάσεις:

- (1) Πόλεμος
- (2) Ανακωχή
- (3) Προσωρινή ή Μόνιμη Διευθέτηση της Διαφοράς.

Κύριο γνώρισμα αυτού του σταδίου είναι η ελάττωση της αφόρητης χρονικής πίεσης για αντίδραση, με την σταδιακή μείωση της ροής των γεγονότων που λαμβάνουν χώρα.

2.2.7. Χαρακτηριστικά μίας Κρίσης³⁹.

α. Ελλιπής Πληροφόρηση

Ο λαμβάνων την απόφαση δεν έχει πλήρη εικόνα της καταστάσεως, διότι η εισρέουσα πληροφόρηση είναι αποσπασματική, περιορισμένη, υπερβολική και συχνά υποκειμενική ή επηρεαζόμενη από την πηγή ή το όργανο συλλογής, προκαλώντας

³⁸ Εξετάζοντας την «Κρίση της Κοφίνου» το 1967, έχουμε:

α. Αίτια : Το ιστορικό πλαίσιο του Κυπριακού Προβλήματος από το 1950 και η τουρκική επιθετικότητα.
β. Πρόκληση: Ο αποκλεισμός του παρακειμένου δρομολογίου στο Τ/κ χωριό Αγ. Θεόδωροι στην περιοχή Κοφίνου, από Τ/κ ενόπλους.
γ. Εξωτερική επίσπευση: Η παρουσία Τούρκων στρατιωτικών και ενάσκηση διοικήσεως από μέρους τους στον Τ/κ θύλακο της Κοφίνου.
δ. Εσωτερική επίσπευση: Η επιχείρηση της Εθνικής Φρουράς (και όχι της Κυπριακής Αστυνομίας) για αποκατάσταση της εσωτερικής νομιμότητας.

³⁹ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 102-108.

υπερφόρτωση⁴⁰. Η ανάγκη για νωπές πληροφορίες, οδηγεί σε σημαντικές και μεγάλο κόστους προσπάθειες συλλογής αξιόπιστων πληροφοριών⁴¹. Πολύ σημαντικές όμως είναι και οι διαδικασίες επαλήθευσης, ταχύτατης και ταυτόχρονα ορθής επεξεργασίας και αντίδρασης, οι οποίες συχνά παρατηρείται ότι καθυστερούν ιδιαίτερα. Επιπλέον, είναι αναγκαία η ενσωμάτωση αναλυτών πληροφοριών αλλά ενδεχομένως και στελεχών που δραστηριοποιούνται «στο πεδίο», προκειμένου να διαμορφώνονται ορθότερα οι πιθανοί τρόπο ενεργείας.⁴²

β. Υποστελέχωση

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό, είναι η **έλλειψη στελεχών** ή υπευθύνων, που οφείλεται αφενός στο **απρόβλεπτο στοιχείο των κρίσεων** (νύχτα, διακοπές, αργίες), αφετέρου στην **έλλειψη οργάνωσης** που οδηγεί στο να μη προβλέπονται ή να καθορίζονται επακριβώς τα αρμόδια όργανα ή/και άτομα. **Ακόμα όμως και μέσα σε καθορισμένες-υπεύθυνες ομάδες, συχνά εμφανίζονται αγωνία, φόβος αποτυχίας, συγκρούσεις και ασυμφωνία μεταξύ των στελεχών.** Τα φαινόμενα αυτά, μπορεί να οφείλονται σε ιδεολογικές συγκρούσεις ή έλλειψη προπαρασκευής και οδηγούν σε δυσκολία προσαρμογής σε δεδομένα και ρυθμούς, δυσχέρεια στην αντίληψη-οριοθέτηση του μεγέθους-σοβαρότητας των προβλημάτων και δυστοκία στη λήψη αποφάσεων.

γ. Κόπωση

Το επόμενο χαρακτηριστικό, είναι η πνευματική και φυσική κόπωση των μελών ή υπευθύνων που εμπλέκονται στο χειρισμό μίας κρίσης. **Αυτή επέρχεται διότι η κρίση διαρκεί μεν για μικρό χρονικό διάστημα, απαιτεί όμως διαρκή επαγρύπνηση και εγρήγορση.** Η φυσική και πνευματική κόπωση είναι ένα φαινόμενο, η εκδήλωση του οποίου πρέπει να αναμένεται.

δ Πίεση Χρόνου

Ο χρόνος που διατίθεται για τη λήψη αποφάσεων και αντιμετώπιση των κρίσεων, είναι περιορισμένος, καθώς η κρίση δε διαρκεί πολύ και οι εξελίξεις είναι ραγδαίες. Η πίεση του χρόνου μπορεί να λάβει τη μορφή μιας σύντομης-πιεστικής προθεσμίας για τη λήψη μίας απόφασης ή (το πιο πιθανό) μία αβέβαιη προθεσμία που προκαλείται από ένα συμβάν και εκτιμάται ότι επιβάλλει μια γρήγορη απόφαση.

⁴⁰ Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr., *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, New York, 2010, σελ 26.

⁴¹ Σημαντική έλλειψη πληροφοριών εντοπίστηκε στην ελληνική πραγματικότητα το 1974, το 1987 και το 1996. Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π.,σελ. 103

⁴² Βλ. C. Cogan, "Intelligence and Crisis Management, The Importance of the pre-Crisis", *Intelligence and National Security*, Routledge, London, 2007, σελ. 648. και Alex Mintz-Karl DeRouen Jr., ό.π., σελ 26

Οι ιθύνοντες που εμπλέκονται στην κρίση, δεν έχουν την πολυτέλεια να περιμένουν να δουν σε πλήρη ανάπτυξη το βάθος των αποφάσεών τους. Επειδή ο χρόνος είναι περιορισμένος, είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν ορθολογικοί υπολογισμοί. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι μια απόφαση θα είναι κακή. Μερικές φορές, οι χρονικοί περιορισμοί και η πίεση μπορεί να επιβάλλουν την παύση ενασχόλησης με θέματα ρουτίνας και την εστίαση της πλήρους προσοχής στην κρίση, με αποτέλεσμα να είναι ορθή η ληφθείσα απόφαση. Η πίεση χρόνου, οδηγεί στο περιορισμό του εύρους αναζήτησης εναλλακτικών προτάσεων, εκτεταμένη χρήση απλοποιημένων μνημονίων και Βασικών Οδηγιών Επιχειρήσεων⁴³.

ε. **Δυσκολία Επεξεργασίας Προτάσεων**

Συναφές με το προαναφερθέν χαρακτηριστικό, **είναι και η αδυναμία ανάλυσης και εξέτασης των υποβαλλομένων προτάσεων** από κάποια μέλη της Ομάδας Χειρισμού Κρίσης. Το φαινόμενο οφείλεται σε κόπωση, έλλειψη πληροφοριών, έλλειψη διαύγειας-φαντασίας και στρατηγικής, αλλά και σε ψυχολογική πίεση, η οποία προκαλείται από κούραση-πίεση χρόνου και μπορεί να επιφέρει πανικό⁴⁴.

στ. **Ανταγωνισμός**

Σε μία κρίση, συχνά εμφανίζεται ανταγωνισμός, είτε στον ευρύτερο χώρο των υπευθύνων, είτε στο στενότερο πλαίσιο της Ομάδας Χειρισμού Κρίσης, μεταξύ των μελών.

ζ. **Έλλειψη Προετοιμασίας Αντιμετώπισης Κρίσεων- Αδυναμία Εφαρμογής Σχεδίων.**

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό που έχει συχνά διαπιστωθεί, είναι η έλλειψη προετοιμασίας και σχεδίων για την αντιμετώπιση της κρίσης . Ακόμα όμως και αν έχουν γίνει οι απαραίτητες προβλέψεις, συχνά διαπιστώνεται ότι τελικά δεν έχουν πραγματοποιηθεί οι αναγκαίες δοκιμές εφαρμογής των σχεδίων, κάτι που μπορεί να οδηγήσει και σε έλλειψη απαιτούμενων μέσων για την υλοποίηση των σχεδιασθέντων.

⁴³ Alex Mintz-Karl DeRouen Jr., ό.π., σελ 25-26

⁴⁴ Alex Mintz-Karl DeRouen Jr., ό.π., σελ 28-29.

2.3 Χειρισμός Κρίσεων

Ο όρος «Χείρισμός Κρίσεων», έγινε ευρύτερα γνωστός από σχόλιο του Υπουργού Άμυνας των ΗΠΑ, Robert McNamara, ο οποίος δήλωσε ότι: «Δεν υπάρχει πλέον τέτοιο πράγμα που να λέγεται στρατηγική, παρά μόνο Χειρισμός Κρίσης». Ο Χειρισμός Κρίσης, δεν αποσκοπεί απαραίτητα στην αποτροπή της κλιμάκωσης ή μόνο στην αποκλιμάκωση (εφόσον η κρίση εκδηλώθηκε σε πλήρη έκταση), αλλά στόχο μπορεί να έχει την κλιμάκωση, την αποτροπή ή και αποκλιμάκωση, **με βάση τους αντικειμενικούς σκοπούς που θέτει και επιδιώκει να πετύχει ο κάθε εμπλεκόμενος**⁴⁵.

2.3.1 Θεσμική Προσέγγιση⁴⁶

Ο Χειρισμός Κρίσεων, λειτουργεί προληπτικά, όσο και κατασταλτικά, περιλαμβάνοντας δύο ξεχωριστές, αλλά και αμοιβαία εξαρτώμενες θεσμικές λειτουργίες:

α. **Προετοιμασία.** Είναι το σύνολο των συνεχών λειτουργιών σχεδιασμού και ανάλυσης, που παρέχουν στον αρμόδιο μηχανισμό Χειρισμούς Κρίσεων τις αναγκαίες πληροφορίες και προσομοιωτικές εκπαιδευτικές δεξιότητες, προκειμένου οι υπόψη μηχανισμοί να καταστούν έτοιμοι για λειτουργία σε συνθήκες κρίσης, αλλά και εκδήλωσης ενεργειών αποτροπής κρίσεων.

β. **Αντίδραση.** Υλοποιείται από τον αρμόδιο μηχανισμό, με την εκδήλωση της κρίσης, με βάση ένα θεσμοθετημένο μοντέλο χειρισμούς κρίσεων.

2.3.2 Όργανα-Μηχανισμοί Χειρισμού Κρίσεων

α. **Τυπολογία⁴⁷.** Υπάρχουν δύο τύποι οργάνων για το Χειρισμό Κρίσεων:

(1) **Τα γνωμοδοτικά όργανα,** που περιορίζονται σε εισηγήσεις συναφών με την Εθνική Ασφάλεια πολιτικών, όπως το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΠΑ (National Security Council, NSC).

⁴⁵ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ 114-115.

⁴⁶ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό.π., σελ 37-38.

⁴⁷ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό.π., σελ 38-47.

(2) **Τα αποφασιστικά όργανα**, τα οποία, λαμβάνοντας υπόψη και τις εισηγήσεις των γνωμοδοτικών οργάνων, κατευθύνουν τη συμπεριφορά του κράτους σε περίοδο κρίσεων.

β. **Μηχανισμοί Κρίσεων**⁴⁸

Τόσο η πρακτική σκέψη, όσο και η πολιτική θεωρία, προτείνουν τη συγκρότηση ενός κεντρικού πυρήνα χειρισμούς της κρίσης, αποτελούμενο συνήθως από ένα μικρό αριθμό προσώπων, που κυμαίνεται κατά τους μελετητές από 20 (12 με 20 για την ακρίβεια κατά Dougherty και Pfaltzgraff) μέχρι μόλις 4 ή και λιγότερα (κατά Brecher, Wilkenfeld και Moser). **Ο αριθμός, μάλλον προκύπτει από το σύστημα και τις ανάγκες χειρισμού της κρίσης, παρά από το χαρακτήρα** (συγκεντρωτικό, αυταρχικό, προσωποκεντρικό ή δημοκρατικό) **του συστήματος διακυβέρνησης.**

Για κάθε πυρήνα χειρισμού κρίσης, απαιτείται να προσδιορισθεί εκ των προτέρων ένας επικεφαλής. Η επιλογή αυτή, αποκτά κεφαλαιώδη σημασία, λόγω του βάρους της λήψης αποφάσεων και της ευθύνης που αυτές συνεπάγονται. Πολλά έχουν λεχθεί, για το εάν ο πυρήνας πρέπει να αποτελείται από ομοιογενή στοιχεία (με κίνδυνο να «προσβληθεί» από το σύνδρομο της ομαδικής σκέψης) ή από ανομοιογενή μέλη (με κίνδυνο να προκληθούν εσωτερικές συγκρούσεις που θα αδρανοποιήσουν το σύνολο). **Φαίνεται ότι οι περισσότεροι συντείνουν στην ομοιογένεια, αποδεχόμενοι τους κινδύνους.** Θεωρείται λοιπόν ότι τα μέλη, πρέπει να έχουν σχετικές με το θέμα που αντιμετωπίζουν γνώσεις, χωρίς όμως να οδηγούμαστε σε επαγγελματική (ή όποιας μορφής συντεχνιακή) μονομέρεια. Επιπλέον, το προσωπικό πρέπει να διαθέτει φυσική και πνευματική αντοχή, για να ανταποκριθεί της ρυθμούς και της απαιτήσεις της κρίσης.

Πολύ σημαντικό στοιχείο για την αποτελεσματική λειτουργία των πυρήνων, **είναι η ύπαρξη σχεδίων**, τα οποία είναι αρκούντως λεπτομερή ώστε να αντιμετωπίζουν επαρκώς εναλλακτικά σενάρια, χωρίς όμως να καθίστανται άκαμπτα και βραδυκίνητα. Δεν αρκεί όμως η ύπαρξη σχεδίων μόνο. **Απαιτείται άσκηση και δοκιμές**, με

⁴⁸ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 116-120.

πρακτική εξάσκηση του μηχανισμού (μέρος ή σύνολο), με ασκήσεις επί χάρτου ή ακόμα και μέσω προσομοίωσης με υπολογιστές.

Κλείνοντας, πρέπει να αναφερθεί ότι για την αποτελεσματική λειτουργία του πυρήνα και την υλοποίηση των σχεδίων, **απαιτείται η δημιουργία ενός αξιόπιστου και αποτελεσματικού συστήματος επικοινωνιών αλλά και επαλήθευσης**. Το σύστημα επικοινωνιών πρέπει να διατρέχει όλο το οικοδόμημα, καθέτως (ιεραρχικά) και οριζοντίως (στο εσωτερικό των οργανισμών ανά επίπεδο). Το σύστημα επαλήθευσης, συμβάλλει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση κρίσεων, επιτρέποντας να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο οι επιλεχθείσες ενέργειες είχαν συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

2.3.3. Τακτικές Χειρισμού Κρίσεων⁴⁹

α. **Κλιμάκωση Απειλών.** Προϋποθέτει αξιοπιστία της όποιας κλιμάκωσης. Εάν η απειλή δεν είναι αξιόπιστη, αυτός που την εκτοξεύει υποθηκεύει το κύρος του και αποτυγχάνει στο στόχο του.

β. **Συμβιβασμός με Υποχωρήσεις.** Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η συνολική ή μερική ικανοποίηση των συμφερόντων του ενός, του άλλου ή αμφοτέρων των ενδιαφερομένων.

(1) Μερικές φορές, για να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, απαιτείται χρόνος (κάτι που λείπει σε μία κρίση). Η μέθοδος αυτή, προκρίνει να δοθεί χρόνος σε μία πλευρά, ώστε αν επιθυμεί να αποκλιμακώσει, να αναθεωρήσει τις θέσεις της και να εξετάσει την προοπτική συμβιβασμού. Σε περίπτωση μονομερούς συμβιβασμού, οι δύο πλευρές ή οι διαμεσολαβητές, θα πρέπει να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να παραμείνει το κύρος των αντιπάλων ακέραιο.

(2) Συχνά, η δυνατότητα συμβιβασμού, συμφωνίας και αποκλιμάκωσης, μπορεί να επιτευχθεί (και πιθανόν να οφείλεται) σε μεταβολή της κατάστασης, που επήλθε κατά τη διάρκεια της κρίσης. Επιπλέον, είναι πιθανόν κάποια πλευρά να κερδίσει ένα πλεονέκτημα κατά την κρίση, οπότε η επάνοδος στο status quo ante να φανεί ως επαρκής υποχώρηση του ενός και ικανοποίηση των αιτημάτων του άλλου.

⁴⁹ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π , σελ. 115-116

2.3.4 Συντονισμός Διπλωματίας και Στρατιωτικής Ισχύος⁵⁰

Μια διεθνής κρίση συχνά συνεπάγεται τη χρήση στρατιωτικών μέσων και κινήσεων. Η αποτελεσματικότητα στη χειρισμό μίας τέτοιας μορφής κρίσης, εξαρτάται από το πόσο καλά συντονισμένα είναι τα διπλωματικά και τα στρατιωτικά μέσα. Παρά το γεγονός ότι η αρχή της ανάγκης εξυπηρέτησης συγκεκριμένων πολιτικών στόχων από στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι ευρύτατα αποδεκτή, εντούτοις οι έντονες αντιπαραθέσεις στρατιωτικών και πολιτικών κατά το χειρισμό της κρίσης δεν έχουν εξαλειφθεί. Ενδεικτικά αναφέρουμε επιγραμματικά τις βασικές 7 προϋποθέσεις που έθεσε ο Alexander George, για το συντονισμό διπλωματικών και στρατιωτικών μέσων, όταν σκοπός είναι η αποκλιμάκωση της κρίσης⁵¹:

- α. Η πολιτική ηγεσία προϊσταται και έχει τον έλεγχο των στρατιωτικών επιλογών (κινητοποίηση, διάταξη, χρονική αλληλουχία ενεργειών)⁵².
- β. Οι κινήσεις και η κλιμάκωση πρέπει να γίνονται προοδευτικά και, εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν, τμηματικά, ώστε να υπάρχει χρόνος για επικοινωνία, διπλωματικές επαφές και επανεκτίμηση καταστάσεως.
- γ. Απαιτείται λεπτομερής συντονισμός μεταξύ στρατιωτικών και διπλωματικών κινήσεων, ώστε να εντάσσονται σε ένα ενιαίο σύνολο, που εκπέμπει κοινό μήνυμα και επιδιώκει τον ίδιο στρατηγικό στόχο.
- δ. Οι κινήσεις των στρατιωτικών δυνάμεων και οι απειλές χρήσης βίας, αποσκοπούν στο να καταδείξουν αποφασιστικότητα και για αυτό πρέπει να είναι συνεπείς με τους στόχους.
- ε. Πρέπει να αποφεύγονται οι στρατιωτικές κινήσεις και οι απειλές που εκπέμπουν μηνύματα προοπτικής γενικής σύρραξης, καθώς είναι δυνατόι να οδηγήσουν τον αντίπαλο να αναλάβει πρώτος δράση.
- στ. Πρέπει να επιλέγονται διπλωματικές και στρατιωτικές κινήσεις, που καταδεικνύουν τη διάθεση για επίλυση των διαφορών με διαπραγμάτευση και όχι με όπλα.

⁵⁰ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 115-116

⁵¹ Η αποκλιμάκωση είναι ένας από τους στόχους. Εάν διαφοροποιείται ο στόχος, πρέπει αναλόγως να τροποποιούνται οι προϋποθέσεις

⁵² Ο πολιτικός-δημοκρατικός έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων, συνιστά θεμελιώδη αρχή **κάθε δημοκρατικού κράτους**. Στη χώρα μας, αυτό εξασφαλίζεται με την ανάθεση της τυπικής Αρχηγίας στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την άσκηση της ουσιαστικής (αλλά και αποφασιστικής) Διοίκηση από την Κυβέρνηση, με το άρθρο 45 και 82 (παρ 1) του Συντάγματος. Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό.π., σελ 24-29.

ζ. Πρέπει να προτιμώνται στρατιωτικές ενέργειες και προτάσεις, που αφήνουν στον αντίπαλο διέξοδο από την κρίση, σύμφωνη με τη θεμελιώδη συμπεριφορά του.

3. ΑΠΟΦΑΣΗ –ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, περιγράψαμε την έννοια της «Εθνικής Ασφάλειας», η προσβολή της οποίας μπορεί να οδηγήσει σε «Κρίση». Κύριο χαρακτηριστικό μίας κατάστασης που χαρακτηρίζεται ως «Κρίση», είναι η «Λήψη Αποφάσεων», υπό την πίεση χρόνου. Την έννοια της «Απόφασης», τις διαδικασίες που οδηγούν σε αυτή, αλλά και το ρόλο των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων, θα εξετάσουμε σε αυτό το κεφάλαιο.

3.1 Απόφαση⁵³.

3.1.1 Εισαγωγή-Ορισμός. Η Λήψη Απόφασης, ως φαινόμενο, εντοπίζεται σε όλο το φάσμα και σε κάθε πτυχή της Πολιτικής, την οποία και χαρακτηρίζει. Συχνά μάλιστα ταυτίζεται με αυτήν, αφού ως **Πολιτική ορίζεται και η λήψη αποφάσεων με θεσμοθετημένα μέσα, για τη διανομή ή ανακατανομή των αξιών.** Η λήψη των αποφάσεων και η εκπόνηση της πολιτικής λαμβάνει χώρα είτε υπό κανονικές συνθήκες, είτε υπό κατάσταση κρίσης, **πάντα** σε κλίμα αβεβαιότητας (ιδιαίτερα σε καταστάσεις κρίσης) και σε ό,τι αφορά στην εξωτερική πολιτική, κατά κανόνα με υψηλό ρίσκο και βαριές συνέπειες.⁵⁴

Ποιος είναι όμως ο ορισμός της «Απόφασης»; Ο **πρώτος ορισμός**, θεωρεί ότι μία απόφαση είναι επιλογή τρόπου ενεργείας μεταξύ πολλών εναλλακτικών λύσεων, για τους οποίες υπάρχει αβεβαιότητα. Ένας **δεύτερος ορισμός**, θεωρεί ότι η λήψη των αποφάσεων δεν είναι τίποτε άλλο, παρά το αποτέλεσμα διεργασιών του πολιτικού συστήματος για τη διανομή ή κατανομή των αγαθών, υπηρεσιών ή αξιών στο κοινωνικό σύνολο. Αυτός ο ορισμός, αντιμετωπίζει την πολιτική ή τη διοίκηση ως ένα σύστημα, το οποίο δέχεται πληροφορίες, τις επεξεργάζεται, τις αξιολογεί και στο τέλος καταλήγει σε μία απόφαση (εισροή πληροφοριών και εκροή αποφάσεων). Σε κάθε περίπτωση, αυτό που διαπιστώνουμε στην πολιτική πραγματικότητα, είναι ένα σύνθετο σύνολο

⁵³ Για μία διαγραμματική απεικόνιση των παραγόντων και θεωριών λήψης αποφάσεων, βλ. Παράρτημα «Α»

⁵⁴ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 14. και Alex Mintz-Karl DeRouen Jr, ό.π., σελ 3

αποφάσεων, που αποτελεί τη δημόσια πολιτική και το οποίο διαφοροποιείται κατά τομέα δραστηριότητας (παιδεία, υγεία, άμυνα, οικονομία κτλ).⁵⁵

3.1.2 Οι Παράγοντες που Επηρεάζουν τη Λήψη Αποφάσεων, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, κατηγοριοποιούνται σε τρεις ομάδες⁵⁶, όπως παρακάτω:

α. Υλικοί-Αντικειμενικοί Παράγοντες

- (1) Η Γεωγραφία.
- (2) Οι Πλουτοπαραγωγικές Πηγές .
- (3) Η Στατική Οργάνωση της Διοίκησης, δηλαδή η οργάνωση που προβλέπουν το Σύνταγμα και οι βασικοί νόμοι (το προβλεπόμενο πολιτικό σύστημα)⁵⁷.
- (4) Η Θέση του Κράτους στο Διεθνές Σύστημα (πολιτική, οικονομική, στρατηγική).

β. Έμψυχοι Παράγοντες

- (1) Η Λειτουργία του Πολιτικού Συστήματος (πώς λειτουργεί η προαναφερθείσα στατική οργάνωση της διοίκησης και γενικότερα οι δημόσιοι φορείς)
- (2) Ο Πληθυσμός της Χώρας (το μέγεθος, η ποιότητα, ως συντελεστές ισχύος για την αμυντική και εξωτερική πολιτική κάθε χώρας).
- (3) Εσωτερική και Διεθνής Κατάσταση (Η κατάσταση του εσωτερικού και διεθνούς περιβάλλοντος).

γ. Λειτουργικοί ή Υποκειμενικοί Παράγοντες⁵⁸. (Αφορούν στο πρόσωπο ή στην ψυχοσύνθεση του ατόμου που λαμβάνει την απόφαση και αναλύονται συνοπτικά παρακάτω)

- (1) Ο Φόβος Αποτυχίας.
- (2) Οι Προσωπικές Φιλοδοξίες.

⁵⁵ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 13-14

⁵⁶ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 20-34

⁵⁷ Αναφέρεται ως παράδειγμα, η διαφορά μεταξύ ολοκληρωτικών και δημοκρατικών καθεστώτων. Τα αυταρχικά ή ολοκληρωτικά πολιτικά συστήματα, έχουν τη δυνατότητα να κινητοποιούν και να διαχειρίζονται τους συντελεστές ισχύος τους πολύ πιο εύκολα από ένα δημοκρατικό πολιτικό σύστημα. Ένα τέτοιο καθεστώς, δεν εμποδίζεται από το «πολιτικό κόστος». Αυτό δε σημαίνει βεβαίως ότι τα δημοκρατικά συστήματα υστερούν έναντι των προηγούμενων και ειδικά μακροπρόθεσμα. Μέσω των δημοκρατικών διαδικασιών, αντιμετωπίζουν και επιλύουν καταστάσεις, οι οποίες αργότερα θα μπορούσαν να συσσωρευτούν και να απειλήσουν το ίδιο το πολιτικό σύστημα. Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 23-24

⁵⁸ Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 97-98 και Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 28-32.

- (3) Η Δυσπιστία.
- (4) Αντικρουόμενες Αντιλήψεις.
- (5) Αναζήτηση Ομοφωνίας
- (6) Ειδικά Συμφέροντα Υπηρεσιών.
- (7) Ήθη και Ιδεολογία

Ο Φόβος Αποτυχίας/ Ευθυνοφοβία που διέπει κάποιον που λαμβάνει αποφάσεις, εκδηλώνεται με την προσπάθεια αναβολής λήψης απόφασης ή μεταβίβαση της ευθύνης σε άλλους.

Οι Προσωπικές Φιλοδοξίες, μπορεί να οδηγήσουν κάποιον να αναλάβει δυσανάλογους με τις δυνατότητές του κινδύνους, που ενδεχομένως να έχουν καταστροφικές συνέπειες. Με αυτόν τον παράγοντα, είναι συνδεδεμένη και η έννοια του κύρους του κράτους (χαρακτηριστικό παράδειγμα η εμπλοκή του Ην. Βασιλείου στον πόλεμο των Φώκλαντς «για λόγους αρχής»).

Η Δυσπιστία μεταξύ λαών, κρατών ή ηγετών, επηρεάζει καταλυτικά τις αποφάσεις οι οποίες λαμβάνονται είτε για το εσωτερικό της χώρας, είτε στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής. Ανεξαρτήτως των αιτίων που την προκαλούν, διαιωνίζεται λόγω έλλειψης επικοινωνίας, κανόνων συμπεριφοράς και κυρίως, κοινών θετικών εμπειριών.

Οι Αντικρουόμενες Αντιλήψεις μεταξύ των στελεχών μιας ομάδας, είναι ένας υποκειμενικός παράγοντας, που δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στη λήψη αποφάσεων. Αν στο πλαίσιο της ομάδας λειτουργούν αντίρροπα απόψεις για την επιλογή δυναμικής ή διπλωματικής λύσης, είναι κατανοητό ότι η ομάδα θα φτάσει σε αδιέξοδο και την κρίσιμη στιγμή θα αδρανοποιηθεί.

Η Αναζήτηση Ομοφωνίας κινείται στην αντίθετη κατεύθυνση. Εδώ δεν έχουμε σύγκρουση μεταξύ ομάδων, αλλά μία τάση μεταξύ των μελών να συμφωνήσουν μεταξύ τους. Η τάση αυτή, δεν επιτρέπει διαφοροποιήσεις, αποκλείει τις απόψεις της μειοψηφίας και μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένες αποφάσεις.

Ειδικά Συμφέροντα Υπηρεσιών. Σε αυτή την περίπτωση δεν αναφερόμαστε σε ένα συγκεκριμένο υπεύθυνο που λαμβάνει απόφαση, αλλά σε μία οργανωμένη διοικητικά ομάδα, που μπορεί να προσδιορίσει ανταγωνιστικά τα συμφέροντά της έναντι των άλλων. Αυτός ο ανταγωνισμός, μπορεί να αποβεί μοιραίος για την ορθότητα της λήψης των αποφάσεων. Η αποτυχία των Αμερικανών να κατακτήσουν πρώτοι το διάστημα και η αποτυχία τους αμερικανικής απόβασης στον Κόλπο των Χοίρων, αναφέρονται στη βιβλιογραφία ως παραδείγματα αποτυχίας που οφείλονται στον ανταγωνισμό μεταξύ γραφειοκρατικών ομάδων με διαφορετικά συμφέροντα.

Τα Ήθη και η Ιδεολογία, είναι σημαντικός υποκειμενικός παράγοντας στη λήψη των αποφάσεων⁵⁹. Διαμορφώνουν την αντίληψη που έχουμε για τον εαυτό μας και για τους άλλους και συχνά παραμορφώνουν την εικόνα των πραγμάτων της «πραγματικότητας». Το συλλογικό «πακέτων πεπτοιθήσεων» (ενός οργανισμού, ή μηχανισμού αποφάσεων, ή και ενός λαού) δεν είναι στατικό, αλλά δυναμικό-μεταβαλλόμενο, περιλαμβάνει «εικόνες» από το παρελθόν, το παρόν, το μέλλον και δημιουργεί ένα «πρίσμα», μέσα από το οποίο προσλαμβάνονται προς επεξεργασία οι πληροφορίες. Το «πρίσμα» αυτό παρέχει ένα κώδικα συμπεριφοράς και συμβάλλει σημαντικά στον καθορισμό των στόχων και των προτεραιοτήτων. Ως σημείο αναφοράς, επηρεάζει τη λήψη αποφάσεων και με την προσπάθεια των ανθρώπων να εντάξουν νέες πληροφορίες στις ήδη υπάρχουσες, αλλά και ακόμα να «παραμορφώσουν» τα νέα δεδομένα, προκειμένου να μειωθούν οι συγκρούσεις με τις υφιστάμενες προσδοκίες⁶⁰.

3.1.3. Σύγχρονες Επιστημονικές Προσεγγίσεις της Λήψης Αποφάσεων.

Τη λήψη αποφάσεων μελετούν η **Ψυχολογία**, η Οικονομία, η Διοικητική Επιστήμη, η Νομική, η Πολιτική Επιστήμη και η **Επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων**⁶¹. Παρακάτω θα αναφερθούμε στις επιστήμες που άπτονται της παρούσης μελέτης:

α. **Ψυχολογία.** Στη σύγχρονη εποχή, η επιστήμη που κατεξοχήν μελετά τη λήψη αποφάσεων, λόγω του γεγονότος ότι η συμπεριφορά του ατόμου αποτελεί το κύριο αντικείμενο μελέτης της, είναι η Ψυχολογία. Πράγματι, το κάθε άτομο, ο κάθε

⁵⁹ Βλ. . Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 101-102

⁶⁰ Βλ. Ole R. Holsti, Conflict Resolution, Volume VI, Number 3, Emerald Group Publishing Ltd, Yorkshire, 1995, σελ 244-246.

⁶¹ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 39-43

αποφασίζων, αντιμετωπίζει διαφορετικό βαθμό δυσκολίας στα πλαίσια της διαδικασίας.⁶²

β. **Διεθνείς Σχέσεις.** Η επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων ερευνά τα αίτια, που στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος, οδηγούν σε ανταγωνισμούς, συγκρούσεις, πολέμους, ή αντίθετα, σε συνεργασίες. Μία ομάδα επιστημόνων, για να εξηγήσει τα φαινόμενα αυτά, έχει εστιάσει την προσοχή της όχι στο κράτος, στο διεθνές σύστημα ή στον ανταγωνισμό για σφαίρες οικονομικής επιρροής, αλλά στις εσφαλμένες αποφάσεις των ηγετών ή εκείνων που εμπλέκονται στη λήψη αποφάσεων και στην εκπόνηση της εξωτερικής πολιτικής των διαφόρων χωρών.

3.1.4. Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

Η λειτουργία των θεωριών της λήψης των αποφάσεων, τελεί κατ' αρχήν υπό την αίρεση **δύο προϋποθέσεων** αξιωματικής φύσης⁶³:

α. Η πρώτη, είναι η **μη υποκειμενοποίηση του κράτους**. Το κράτος δεν αποτελεί ένα «όλο» το οποίο ως «πρόσωπο» παίρνει αποφάσεις με βάση το συμφέρον του. Είναι λοιπόν αποδεκτό, ότι οι αποφάσεις δε λαμβάνονται από το κράτος ως υποκείμενο ή το λαό ως ενιαίο σύνολο, αλλά από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι συμμετέχουν κάθε φορά στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα του εν λόγω κράτους.

β. Η δεύτερη προϋπόθεση είναι, ότι **οποιοσδήποτε λαμβάνει αποφάσεις** στο εσωτερικό του φορέα (κράτους ή και άλλου οργανισμού) **έχει μία προσωπική, καθαρά υποκειμενική εκτίμηση του περιβάλλοντός του**. Με βάση και αυτή την εκτίμηση, λαμβάνει τις αποφάσεις του.

Οι θεωρίες, οι ερμηνείες δηλαδή που έχουν δοθεί για τη λήψη των αποφάσεων, **μπορούν να διακριθούν σε δύο μεγάλες ομάδες ή προσεγγίσεις**, με κριτήριο την αξιωματικής φύσης διάκριση, ότι ο αποφασίζων κινείται με βάση τη λογική ή όχι⁶⁴.

⁶² Για εκτεταμένη ανάλυση της σχέσης μεταξύ Ψυχολογίας και Πολιτικής, βλ. David O. Sears-Leonie Huddy-Robert Jervis, Oxford Handbook of Political Psychology, Oxford University Press, New York, 2003.

⁶³ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 52-53

α. **Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι Λογικές Θεωρίες**, που προϋποθέτουν ότι ο λαμβάνων τις αποφάσεις είναι λογικός. Αυτές μπορούν να διακριθούν:

(1) Στις καθαρά Ορθολογικές Θεωρίες:

(α) Του Κλασικού Μοντέλου, που ερμηνεύει τη λήψη των αποφάσεων ως μία ορθολογική θεωρία και

(β) Της Θεωρίας Παιγνίων, που εξετάζει τη λήψη των αποφάσεων μέσω της σχηματοποίησης των επιδιώξεων δύο ορθολογικών παραγόντων και επιλογής των αποφάσεων από τον καθένα, σε συνδυασμός με τις πιθανολογούμενες επιλογές του άλλου.

(2) Στις Θεωρίες Μη Συμβατικής Λογικής, όπου εντάσσονται:

(α) Οι Γραφειοκρατικές Θεωρίες για τη λήψη αποφάσεων, που εξετάζουν τη λειτουργία των διαφόρων μονάδων ή υπηρεσιών που συμμετέχουν στις αποφάσεις.

(β) Οι Θεωρίες που Αμφισβητούν το Ορθολογικό της Διαδικασίας Λήψεως των Αποφάσεων και προτείνουν ερμηνείες, που διέπονται από διαφορετικές λογικές.

(γ) Η Διαδικασία του Οργανωτικού Μοντέλου, που ερμηνεύει τις αποφάσεις στη βάση της εμπλοκής των οργανισμών στην κυβερνητική διαδικασία και του τρόπου λειτουργίας τους.

(δ) Τα Μικτά Μοντέλα, συνδυασμοί δηλαδή διαφόρων θεωριών, οι οποίοι έχουν επιχειρηθεί από επιστήμονες, με στόχο την καλύτερη ερμηνεία καταστάσεων λήψης αποφάσεων και χειρισμό κρίσεων.

β. **Στη δεύτερη κατηγορία, ανήκουν οι θεωρίες που δε θέτουν τη λογική ως προϋπόθεση ή ως το μέσο για τη λήψη των αποφάσεων.** Σε αυτή κατατάσσονται:

(1) Οι Ψυχολογικές Θεωρίες, που ασχολούνται με τα κίνητρα, τα χαρακτηριστικά ή τον ψυχολογικό κόσμο των αποφασιζόντων και προέρχονται από το χώρο της Ατομικής Ψυχολογίας.

⁶⁴ Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr, ό.π., σελ 7-9 και Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 52-55.

(2) Οι θεωρίες σχετικά με την Παρανόηση (misperception) ή τη Σύγχυση που διακατέχει τον λήπτη της απόφασης. Η παρανόηση συχνά οφείλεται σε ψυχολογικά αίτια ή εδραιωμένες πεποιθήσεις και οδηγεί σε λανθασμένες αποφάσεις.⁶⁵

(3) Οι θεωρίες σχετικά με την Ομαδική Σκέψη (groupthink), επικρατεί στα πλαίσια ομάδων και οδηγεί σε λανθασμένη λήψη αποφάσεων, εξαιτίας της προσπάθειας για ομοιογένεια.

(4) Η ερμηνεία που δίνεται για τη λήψη των αποφάσεων, από επιστήμονες της Κυβερνητικής, οι οποίοι θεωρούν ότι η σωστή απόφαση εξαρτάται από την εμπειρία κυρίως του ατόμου που αποφασίζει.

3.1.4.1 Ορθολογικές Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων.

α. Το Κλασικό Μοντέλο⁶⁶

Η ορθολογική διαδικασία λήψης αποφάσεων, αποτελεί το αντικείμενο του παλαιότερου ή κλασικού μοντέλου ερμηνείας της λήψης των αποφάσεων. **Ο πλέον συνήθης ορισμός του τί είναι ορθολογικό, στηρίζεται σε μία ανάλυση μέσων και στόχων.** Σύμφωνα με αυτό, η κάθε απόφαση λαμβάνεται με βάση τη χρησιμότητα και την πιθανότητα του ευνοϊκού, για τον αποφασίζοντα, αποτελέσματος. Με βάση αυτό το μοντέλο, οι λαμβάνοντες τις αποφάσεις είναι λογικοί, μεγιστοποιούν τη χρησιμότητα των δυνατοτήτων τους και βεβαίως γνωρίζουν όλες τις εναλλακτικές λύσεις.

Ενδεχομένως όμως να μην είναι ακριβώς έτσι. Ιδιαίτερα η τελευταία, «αξιωματική» παραδοχή του Κλασικού Μοντέλου λήψης αποφάσεων, δημιουργεί αμφιβολίες. Επιπλέον, **εάν είναι εκ των προτέρων γνωστές όλες οι εναλλακτικές λύσεις, δε θα υπήρχε καμία πρόκληση στο φαινόμενο «λήψη αποφάσεων»** (και άρα ενδιαφέρον μελέτης), ενώ θα περιοριζόταν σημαντικά η δημιουργικότητα, η ανανέωση και η καινοτομία.

Ακόμα όμως και αν είναι έτσι τα πράγματα, απαιτούνται αρκετές προσθήκες για να λειτουργήσει το μοντέλο. Αν ο στόχος είναι μοναδικός, τότε η ορθολογική απόφαση είναι η επιλογή μεταξύ εναλλακτικών λύσεων των ενεργειών που μεγιστοποιούν το

⁶⁵Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 28

⁶⁶ Βλ. Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 57-67 και Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 56-58

επιθυμητό αποτέλεσμα. Αν όμως οι στόχοι ή οι αξίες είναι περισσότερες, τότε θα πρέπει να κατηγοριοποιηθούν και η επιλογή να γίνει, όχι με βάση ποια επιλογή θα μεγιστοποιήσει μία αξία, αλλά με βάση το ποια επιλογή θα πετύχει το καλύτερο συνδυασμό αξιών στο σύνολό τους.

Παράλληλα, ο αποφασίζων, θα πρέπει να συνυπολογίσει και το κόστος που θα έχει, αν επιλέξει τη λύση η οποία θα του ικανοποιήσει την πλέον σημαντική αξία. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να υπάρχει πλήρης και επακριβής πληροφόρηση του κόστους, να γίνουν σωστοί υπολογισμοί και εκτιμήσεις, αλλά και να υπάρχει πλήρης συνείδηση υπολογισμών και πράξεων.

β. Θεωρία Παιγνίων⁶⁷

Η θεωρία των παιγνίων, αποτελεί σημαντικό εργαλείο για τις Διεθνείς Σχέσεις. **Είναι μία θεωρία ορθολογικής συμπεριφοράς, που εξετάζει τη συμπεριφορά παικτών οι οποίοι δρουν-αντιδρούν ορθολογικά** (δηλ. κάθε παίκτης έχει μία ομάδα προσδιορισμένων και μη αμοιβαία αποκλεισμένων στόχων, οι οποίοι αποτελούν τη βάση των επιλογών του, χωρίς να υποπίπτει σε σφάλμα).

Σημαντικό πλεονέκτημα της θεωρίας είναι ο εντοπισμός και περιγραφή καταστάσεων σύγκρουσης και των προβλημάτων συνεργασίας που απορρέουν, καθώς επίσης και η ανάδειξη προβλημάτων αποτροπής και έλλειψης συντονισμού μεταξύ των παραγόντων. Δύναται (εντός ορίων) να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους καθένας από τους δύο παίκτες επέλεξε τις επιλογές που έκανε.

Σημαντικό μειονέκτημα είναι, όπως το αναγνωρίζουν άλλωστε και οι δημιουργοί της θεωρίας, ότι το αξίωμα του ορθολογισμού δεν ανταποκρίνεται απολύτως στην πραγματικότητα. Γεγονός όμως παραμένει ότι στις διεθνείς σχέσεις, οι αποφασίζοντες καταβάλλουν προσπάθεια να υπολογίσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των εναλλακτικών επιλογών τους.

⁶⁷ Βλ. Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 63-66 και Ι. Κουσκουβέλης, ό.π.,σελ. 58-69.

Γενικά διακρίνουμε τρεις κατηγορίες παιγνίων, ανάλογα με το αποτέλεσμα του συσχετισμού κερδών και απωλειών κάθε παίκτη:

- (1) Παίγνιο Μηδενικού Αθροίσματος
- (2) Παίγνιο Μη Μηδενικού Αθροίσματος
- (3) Μικτό Παίγνιο

Το Παίγνιο των «Ανταρτών» αποτελεί **παίγνιο μηδενικού αθροίσματος**. Περιγράφει μία σύγκρουση μεταξύ ανταρτών, που κατέχουν τα μυστικά του ανταρτοπολέμου και της στρατηγικής της φθοράς και του τακτικού στρατού, που διατηρεί το πλεονέκτημα, εφόσον παραμείνει στις οχυρές του θέσεις. Το παιχνίδι παρουσιάζει ένα πλαίσιο ανταγωνισμού, όπου ο ένας παίκτης κερδίζει ό,τι ο άλλος χάνει. Περιμένοντας τον αντίπαλο να διαπράξει το μεγάλο σφάλμα, κάθε παίκτης οδηγείται σε μία στρατηγική αναμονής.

Το Παίγνιο της «Κότας», περιγράφει τις μετωπικές συγκρούσεις μεταξύ δύο παικτών. Είναι ένα **μικτό «παιχνίδι»** από πλευράς αθροίσματος, καθώς οι αντίπαλοι έχουν δύο επιλογές: είτε να υποχωρήσουν και να χάσουν, είτε να επιμείνουν κινδυνεύοντας σημαντικά, όπως οι οδηγοί των συγκρουόμενων αυτοκινήτων στις αμερικανικές ταινίες. **Το υπόδειγμα αυτό αρμόζει στη σύγκρουση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, στην Κρίση της Κούβας, καθώς εάν δεν υποχωρούσαν, τότε μπορεί να έφταναν σε πυρηνικό πόλεμο, με κόστος επιλογής την Ανθρωπότητα.**

Το Δίλημμα των «Φυλακισμένων» είναι **ένα παίγνιο μη μηδενικού αθροίσματος**. Περιγράφει το πρόβλημα συνεργασίας, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δύο πλευρές κινούνται ανταγωνιστικά και στερούνται πληροφοριών. Πρόκειται δηλαδή, για ένα δίλημμα κοινών συμφερόντων και περιορισμένης συνεργασίας. Το κομβικό σημείο είναι η συνεργασία, κάτι που δεν είναι εύκολο σύμφωνα με τους κανόνες του παιγνίου, καθώς το πρόβλημα επικοινωνίας δημιουργεί αμφιβολίες, ως προς τη συμπεριφορά του άλλου. Οι παίκτες, πρέπει να εγκαταλείψουν την επιδίωξη των βασικών συμφερόντων τους, που έρχεται σε αντίθεση με αυτή του άλλου και επιπλέον, να μη

φοβούνται ότι μόλις την εγκαταλείψουν, ο ανταγωνιστής θα δράξει την ευκαιρία για να την εκμεταλλευτεί προς όφελός του⁶⁸.

Τα Διλήμματα των Οδηγών, ανήκουν στην κατηγορία των «Διλημάτων Αμοιβαίας Αποτροπής». Είτε αφορά στην ασφαλή κίνηση δύο οδηγών σε ένα δρόμο όπου δεν ισχύει ο ΚΟΚ, είτε στο πρόβλημα προτεραιότητας και ασφάλειας σε μία διασταύρωση, καταδεικνύεται ότι οι σχέσεις δεν είναι συγκρουσιακές. Το ζητούμενο (και η δυσκολία) είναι ο συντονισμός, για να καθοριστεί μία αμοιβαία επικερδής λύση.

3.1.4.2 Θεωρίες Μη Συμβατικής Λογικής⁶⁹.

Οι Θεωρίες Μη Συμβατικής Λογικής, έχουν ως κοινό θεμέλιο στοιχείο την παραδοχή, ότι ο αποφασίζων χρησιμοποιεί μία κάποιου είδους λογική, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει απαραίτητως και στο σύνολο, τον ορθολογισμό του αποφασίζοντος με την κλασική έννοια του όρου.

α. Θεωρίες Γραφειοκρατίας⁷⁰.

Οι θεωρίες αυτές βασίζονται στο γεγονός ότι σε κάθε κράτος, κατά τη λήψη των αποφάσεων, συμμετέχουν παράγοντες που ανήκουν σε κάποια υπηρεσία ή σε γραφειοκρατική ομάδα. Δεδομένου ότι ακόμα και στα πιο πλούσια κράτη υπάρχει έλλειψη πόρων, οι ομάδες αυτές αναπτύσσουν δική τους λογική και δέσμη συμφερόντων για την επιβίωσή τους και νομή των περιορισμένων πόρων, φορείς των οποίων είναι οι εκάστοτε εκπρόσωποί τους. Οι φορείς αυτοί λειτουργούν μεταξύ τους ανταγωνιστικά και εκφράζουν μία άποψη για τα κρατικά συμφέροντα, με βάση την εικόνα που έχει η υπηρεσία ή ο φορέας για το δικό του, υπηρεσιακό συμφέρον, ενώ ταυτόχρονα το γενικό και υπηρεσιακό συμφέρον, «φιλτράρεται» και από το προσωπικό συμφέρον του χρήστη. Συχνά λοιπόν, προκειμένου κάποιος παρατηρητής να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο ελήφθη μία απόφαση, αρκεί να γνωρίζει τους ενδοϋπηρεσιακούς, ενδοκομματικούς ή ενδοκυβερνητικούς ανταγωνισμούς.

⁶⁸ Το συγκεκριμένο μοντέλο, χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τον ανταγωνισμό των εξοπλισμών μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, ενώ μπορεί να περιγράψει και τον ανταγωνισμό μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι δύο αντίπαλοι, διαρκώς εξοπλίζονται με σημαντικό οικονομικό κόστος, καθώς δεν έχουν εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλο. Δεδομένου του ότι κανείς δε θέλει να βρεθεί προ εκπλήξεων, η παρούσα κατάσταση δεν είναι η χειρότερη περίπτωση. Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.63-64

⁶⁹ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 70-82.

⁷⁰ Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 70-73.

Ένα άλλο φαινόμενο που παρουσιάζεται κατά τη λειτουργία των οργανισμών και δύναται να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, είναι «ο νόμος της υπηρεσιακής αδράνειας». Αν μία υπηρεσία που παράγει έργο, χάσει το αντικείμενό της και περιπέσει σε αδράνεια, τότε χάνει το λόγο ύπαρξης και θα καταργηθεί. Αντίθετα, εάν ο οργανισμός που ακινητεί ξαφνικά παρουσιάζει έργο, κάνει αισθητή την παρουσία του, οπότε πρέπει να δώσει εξηγήσεις για την μακροχρόνια αδράνεια. Αποτέλεσμα είναι, οι υπηρεσίες που βρίσκονται εν κινήσει να συνεχίσουν έτσι, ακόμα και εάν έχουν αλλάξει οι συνθήκες, ενώ αυτές που ακινητούν, θα εξακολουθήσουν έτσι, ακόμα και εάν απαιτείται δράση.

β. Περιορισμένος Ορθολογισμός.

Η αμφισβήτηση για την ορθότητα του κλασικού ορθολογικού μοντέλου, έχει εκφραστεί από πολλούς μελετητές⁷¹. Η πιο σημαντική συμβολή στην αμφισβήτηση αλλά και υποκατάσταση του κλασικού μοντέλου λήψης αποφάσεων, προέρχεται από το οικονομολόγο Herbert Simon, με τη θεωρία του περί «περιορισμένου ορθολογισμού» (“bounded rationality”). Ο Simon θεωρεί, ότι ο αποφασίζων επιδιώκει απλά την ικανοποίηση κάποιων ελαχίστων κριτηρίων του, και όχι τη μεγιστοποίηση κερδών ή βελτίωση της κατάστασης.

Πρακτικά λοιπόν, εφόσον το πρόσωπο που λαμβάνει τις αποφάσεις δεν έχει πλήρη εικόνα των δεδομένων ή της κατάστασης, θέτει ορισμένα αποδεκτά κριτήρια λύσης και με βάση αυτά εξετάζει διαδοχικά τα διάφορα εναλλακτικά σενάρια, επιλέγοντας αυτό που ικανοποιεί τα ελάχιστα κριτήρια αποδοχής. Ακολουθείται δηλαδή, η τακτική του «βλέποντας και κάνοντας».

⁷¹ Ο Glenn Snyder υποστήριξε ότι ο ορθολογισμός μπορεί να γίνει αποδεκτός, εφόσον βέβαια αποδειχθεί με την εμπειρική έρευνα και ανάλυση, ενώ ο Max Weber υποστηρίζει ότι η απόφαση είναι ένας συνδυασμός σκοπιμότητας και μίγματος ορθολογισμού, μη συμβατικής λογικής και μεταφυσικού. Πλήθος άλλων μελετητών (J.D.Singer, Sidney Verba, Graybrook & Lindblom, Irving Janis) συντείνουν στην αμφισβήτηση του απολύτου ορθολογισμού, είτε λόγω συνθηκών (περίοδος κρίσης, άρα ένταση και άγχος), είτε λόγω υποκειμενικών θεωρήσεων (λογική προώθησης αξιών των ληπτών της απόφασης, ενδοϋπηρεσιακές ή διαϋπηρεσιακές συγκρούσεις), είτε λόγω απουσίας όλων των εναλλακτικών λύσεων (άρα δεν είναι δυνατή η επιλογή της ορθολογικότερης από αυτές). Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.74-76

Γεγονός είναι ότι υπάρχουν θέματα μικρής σημασίας και συχνής επανάληψης στην καθημερινή ζωή, που επιτρέπουν την υιοθέτηση αυτού του μοντέλου σκέψης. **Όσο αυξάνει η σοβαρότητα των αποφάσεων και η πιθανότητα επανάληψης για ενσωμάτωση διδαγμάτων** (αγορά αυτοκινήτου, αγορά σπιτιού, επιλογή συζύγου), **τόσο λιγότερο ικανοποιητική είναι η επιλογή του περιορισμένου ορθολογισμού.** Ενδεχομένως να υπάρχουν θέματα ακόμα και εξωτερικής πολιτικής, στα οποία λόγω συνθηκών ή δεδομένων η συγκεκριμένη λογική να μπορεί να εφαρμοστεί. **Καθώς το κόστος σε θέματα άμυνας και εξωτερικής πολιτικής είναι συνήθως πολύ υψηλό** (ενώ δε δίνεται δεύτερη ευκαιρία πχ σε Κύπρο ή Ίμια), **εκτιμάται ότι αποτελούν πεδία όπου οι πειραματισμοί πρέπει να αποφεύγονται.**

γ. **Η Διαδικασία του Οργανωτικού Μοντέλου.**⁷²

Η προσέγγιση αυτή (Organizational Process Model) επιδιώκει την ερμηνεία του μηχανισμού λήψης αποφάσεων, όπου εμπλέκονται συνήθως γραφειοκρατικές μονάδες ή οργανισμοί, όχι με βάση τους εσωτερικούς ανταγωνισμούς (βλ. Μοντέλο Γραφειοκρατίας) αλλά με βάση τον τρόπο λειτουργίας αυτών των οργανισμών.

Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, σε κάθε σχήμα διακυβέρνησης υπάρχουν μεγάλοι οργανισμοί, η λειτουργία των οποίων διέπεται από τυποποιημένες διαδικασίες, από τις οποίες οι φορείς δεν αποκλίνουν, παρά μόνο σε περίπτωση μεγάλης καταστροφής. Το μοντέλο θεωρεί ότι η κυβέρνηση δε δύναται να συντονίσει-ελέγξει επιτυχώς τη λειτουργία των παραπάνω οργανισμών, ενώ θεωρεί ότι η απόδοση και η συμπεριφορά των κυβερνήσεων, είναι κυρίως αποτέλεσμα ανεξαρτήτων εκροών των διαφόρων μεγάλων φορέων και όχι συνειδητών επιλογών⁷³.

δ. **Μικτά Μοντέλα ή Μελέτες**⁷⁴.

Εδώ συναντούμε μελέτες, που επιχειρούν να ερμηνεύσουν καταστάσεις λήψης αποφάσεων ή αντιμετώπισης κρίσεων με συνδυασμό μοντέλων.

⁷² Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 73-75.

⁷³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο βομβαρδισμός τους Δρέσδης από τους Συμμάχους κατά τον Β' ΠΠ. Η επιδρομή είχε σχεδιαστεί από τους Αμερικανούς για πολιτικούς λόγους, εν όψει της Διάσκεψης της Γιάλτας. Η επιχείρηση αναβλήθηκε για μερικές ημέρες, λόγω καιρού, αλλά μόλις ο καιρός το επέτρεψε, ο βομβαρδισμός πραγματοποιήθηκε, παρά το γεγονός ότι η Διάσκεψη είχε ολοκληρωθεί (και άρα το πολιτικό μήνυμα ήταν άκαιρο) απλά επειδή είχε προγραμματιστεί. Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.80

⁷⁴ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.80-81

Ο Allison, στη μελέτη του για την Κρίση της Κούβας, συνδύασε το Κλασικό Μοντέλο του Ορθολογισμού, τη Διαδικασία Οργανωτικού Μοντέλου (σε συνάρτηση με τον «περιορισμένο ορθολογισμό») και το Γραφειοκρατικό Μοντέλο. Κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι κάθε μοντέλο τείνει να δίνει διαφορετικές απαντήσεις και ότι **το πρώτο μοντέλο, θα μπορούσε να συμπληρωθεί με βάση τα άλλα δύο.**

Οι Snyder και Diesing συνδύασαν το Κλασικό Μοντέλο, το Μοντέλο του Περιορισμένου Ορθολογισμού και το Γραφειοκρατικό Μοντέλο. Μελετώντας εμπειρικά πενήντα διαφορετικές διεθνείς κρίσεις, **κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα δύο πρώτα μοντέλα, διαθέτουν τη μεγαλύτερη επεξηγηματική ικανότητα και ουσιαστικά το ένα μπορεί να υποκαταστήσει το άλλο.** Το Γραφειοκρατικό Μοντέλο, δεν ανταγωνίζεται τα άλλα δύο, αλλά μάλλον λειτουργεί συμπληρωματικά, ιδιαίτερα σε καταστάσεις όπου η απόφαση λαμβάνεται στα πλαίσια της ομάδας. **Πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι σε αντίθεση με τους Allison και Halperin, οι Snyder και Diesing κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι οι ηγετικής φύσης λήπτες αποφάσεων δεν επηρεάζονται σημαντικά από τη γραφειοκρατική διαδικασία.**⁷⁵ Κατέληξαν μάλιστα σε δύο τύπους ηγετών (ή και διαπραγματευτών):

(1) Ο «λογικός» τύπος, είναι αυτός που δεν γνωρίζει την κατάσταση, αναζητά συνεχώς νέες πληροφορίες και προσαρμόζει διαρκώς τις αποφάσεις και τη στρατηγική του.

(2). Ο «απρόβλεπτος» τύπος. Δε λειτουργεί με τη συμβατική λογική, έχει άκαμπτες πεποιθήσεις και παρά τις προκύπτουσες νέες πληροφορίες, δεν τροποποιεί εύκολα τις θέσεις του. Σε αυτή την κατηγορία μάλλον ανήκουν οι «μεγάλοι ηγέτες».

3.1.4.3 Άλλες Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

Εδώ βρίσκουμε θεωρίες που δεν τοποθετούν τη λογική ούτε ως προϋπόθεση, ούτε ως μέσο για τη λήψη αποφάσεων. Οι εξηγήσεις προέρχονται κυρίως από την Ψυχολογία ή από την Κυβερνητική

⁷⁵ Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 18-19

α. Ψυχολογικές Θεωρίες⁷⁶.

Οι Ψυχολογικές Θεωρίες, εξετάζουν τα κίνητρα του κάθε αποφασίζοντος, που τον οδηγούν σε μία συγκεκριμένη απόφαση. Οι θεωρίες αυτές, σαφώς δεν μπορούν να εξετάσουν οργανισμούς, φορείς ή υπηρεσίες, καθώς ψυχολογικά κίνητρα και συμπλέγματα αναφέρονται σε άτομα (ή ενδεχομένως και ομάδες ατόμων στα πλαίσια του οργανισμού) και όχι σε οργανωμένα σύνολα. Η Ψυχολογία μελετά τα πολιτικά φαινόμενα, μέσω της Ψυχολογίας του Ατόμου και της Ψυχανάλυσης ή της Ψυχολογίας των Μαζών.

(1) **Η πρώτη θεωρία**, βασίζεται στην ιδέα ότι οι πολιτικές διαμάχες, η κυριαρχία, η επιθετικότητα, η βία, ο αυταρχισμός, εκπηγάζουν από σύνδρομα⁷⁷ που προσδιορίζουν τελικά και τις λαμβανόμενες αποφάσεις.

(2) **Η δεύτερη θεωρία** παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς ο αποφασίζων συχνά λειτουργεί εντός ενός συνόλου. Η Ψυχολογία του Ατόμου οδηγεί στην Ψυχολογία των Μαζών⁷⁸ και δε θα πρέπει να διαχωρίζονται. Ερευνώντας τις μάζες, ουσιαστικά μελετάται κάθε ξεχωριστό άτομο ως μέλος της φυλής, κάστας, κοινωνικής τάξης, θεσμού.

Οι ψυχολογικές και ψυχαναλυτικές ερμηνείες λήψης αποφάσεων, χρησιμοποιούνται ευρύτατα στα πλαίσια της πολιτικής προπαγάνδας. Συχνά (και ενδεχομένως γι' αυτό το λόγο) η ψυχολογική προσέγγιση δεν αποφεύγει της υπερβολές.

⁷⁶ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.83-89.

⁷⁷ Τα τέσσερα σύνδρομα είναι:

α. Το Σύνδρομο των Απωθημένων (σύγκρουση απόλαυσης και πραγματικότητας).

β. Το Σύνδρομο του Θανάτου (εξηγεί την επιθετικότητα έναντι τρίτων, ως υποκατάστατο της επιδίωξης αυτοκαταστροφής-ανταγωνιστικό της απόλαυσης).

γ. Το Σύνδρομο της Αναπλήρωσης (οι τάσεις επικράτησης και ελέγχου, μπορεί να απορρέουν από την πραγματική δύναμη του ανθρώπου, ή από ψυχολογική αδυναμία και εσωτερική σύγχυση)

δ. Το Σύνδρομο των Αποτυχιών (η δεσποτική ή βίαιη συμπεριφορά, οφείλεται στη προσπάθεια αποτυχημένων ατόμων να επανεπιβεβαιωθούν στον εαυτό τους). Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.84-86.

⁷⁸ Αφετηρία της Ψυχολογίας των Μαζών είναι η διαπίστωση ότι το άτομο, όταν εντάσσεται σε ένα πλήθος ανθρώπων και αποκτά την ιδιότητα της ψυχολογικής μάζας, αισθάνεται, σκέφτεται και ενεργεί τελείως διαφορετικά από ότι θα περιμέναμε. Χάνεται η ατομική ιδιότητα και η ιδιαιτερότητα, ενώ έρχεται στην επιφάνεια το φυλετικό ασυνείδητο. Τα αίτια αυτής της αλλαγής, είναι τρία:

α. Το άτομο μέσα στην μάζα, εντάσσεται σε μία προσωρινή οντότητα, σχηματίζοντας (σαν ένα σύνολο κυττάρων) ένα νέο «ον» με ιδιότητες διαφορετικές από της ατομικές του καθενός. Κάθε μέλος αποκτά ένα συναίσθημα ακατανίκητης δύναμης, που του επιτρέπει να ικανοποιεί ορμές που, δρώντας μεμονωμένα, θα τίθασε.

β. Η μάζα, αποτελεί ένα «καλό αγωγό» μετάδοσης συναισθημάτων και πράξεων.

γ. Το άτομο διακατέχεται από διάθεση υποβολής σε εκείνο που της έχει αφαιρέσει τη συνειδητή προσωπικότητά της. Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.86-88

β. Παρανόηση⁷⁹

Οι ερμηνείες σχετικά με την παρανόηση κατά τη λήψη αποφάσεων, έλκουν την προέλευσή τους από την Ψυχολογία. Βασίζονται στο γεγονός, ότι ο αποφασίζων προσπαθεί να προβλέψει πώς θα δράσουν οι άλλοι, αλλά και τι συνέπειες θα έχουν οι πράξεις του. Επί του θέματος, ο Bert Jervis έχει αναπτύξει μία σειρά υποθέσεων εργασίας (που αρμόζουν τόσο στον Ψυχρό Πόλεμο, όσο και στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις) σύμφωνα με τις οποίες:

(1) Οι παράγοντες που αποφασίζουν, τείνουν να προσαρμόζουν τις πληροφορίες που δέχονται, στις απόψεις και θεωρίες που ήδη έχουν υιοθετήσει. «Βλέπουν αυτό που θέλουν να βλέπουν».

(2) Ο αποφασίζων, είναι πιθανόν να κάνει λάθος, εάν είναι προσκολλημένος σε μία άποψη, κλειστός σε νέες πληροφορίες και δεν προτίθεται να αλλάξει εύκολα απόψεις.

(3) Οι εμπειρίες και η παιδεία του αποφασίζοντος, επηρεάζουν σημαντικά την ικανότητα αντίληψης-κατανόησης και διαμόρφωσης απόψεων από ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες. Τρεις παράγοντες επηρεάζουν της απόψεις του αποφασίζοντος, σχετικά με το διεθνές σύστημα:

(α) Οι θέσεις του για το πολιτικό σύστημα της χώρας του

(β) Οι προηγούμενες εμπειρίες του

(γ) Η παγκόσμια ιστορία.

(4) Οι προηγούμενες εμπειρίες του παράγοντα ή της χώρας σε ένα κίνδυνο, οδηγούν σε παρόμοια συμπεριφορά και έναντι διαφορετικών κινδύνων.

(5) Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τις πληροφορίες που δέχονται, εξαρτάται και από τα προβλήματα που τους απασχολούν⁸⁰.

(6) Οι παράγοντες που δέχονται πληροφορίες για τον αντίπαλο, τείνουν να σκέπτονται ότι οι άλλες χώρες είναι πιο επιθετικές από τη δική τους.

(7) Οι αποφασίζοντες, έχουν την τάση να θεωρούν ότι οι δράσεις και πράξεις του αντιπάλου είναι πιο ιεραρχημένες, πειθαρχημένες και συντονισμένες.

⁷⁹ Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 38-54 και Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ.90-95

⁸⁰ Εμμονή του Σγού Freyberg στην Κρήτη για την αντιμετώπιση της αμφίβιας και όχι της αεραποβατικής απειλής, ή η αντίδραση του αμερικανού διοικητή στο Pearl Harbor, στα πρώτα εισερχόμενα σήματα περί εχθρικής δραστηριότητας.

(8) Επειδή οι κυβερνήσεις αντλούν πληροφορίες από τα Υπ. Εξ. των άλλων χωρών, συχνά παραβλέπουν εσωτερικές έριδες ή ισορροπίες στο εσωτερικό άλλων κρατών.

(9) Οι αποφασίζοντες, συχνά υπερεκτιμούν το βαθμό κατά τον οποίο οι άλλοι αντιδρούν, σε σχέση ή συνέχεια της δικής τους ενέργειας.

(10) Οι δρώντες στο διεθνές σύστημα, έχουν την τάση να θεωρούν ότι εάν προβάλουν ειλικρινώς τις προθέσεις τους, οι υπόλοιποι θα τις αντιληφθούν όπως πραγματικά είναι.

(11) Οι παράγοντες του διεθνούς συστήματος, αντιμετωπίζουν δυσκολία στο να κατανοήσουν ότι οι άλλοι τους κατηγοριοποιούν ως απειλή, ενώ τους είναι ακόμα πιο δυσνόητο το γεγονός ότι δε βλέπουν όλοι ως σημαντικά αυτά που εκείνοι βλέπουν.

(12) Οι αποφασίζοντες συχνά παραβλέπουν το γεγονός ότι πληροφορίες και δεδομένα που υποστηρίζουν ή επιβεβαιώνουν τις απόψεις τους, στηρίζουν και επιβεβαιώνουν και άλλες απόψεις⁸¹.

γ. Ομαδική Σκέψη⁸²

Το πρόβλημα της «Ομαδικής Σκέψης» κάνει την εμφάνισή του, όταν η απόφαση παράγεται ή λαμβάνεται στο πλαίσιο της ομάδας. **Η μελέτη του φαινομένου είναι πολύ σημαντική κατά το χειρισμό κρίσεων, καθώς η κρίση αντιμετωπίζεται από μία ομάδα προσώπων (ένα πυρήνα) συχνά απομονωμένη.**

Ο Irvin Janis, διαχώρισε τα συμπτώματα που παρουσιάζει μία ομάδα κατά τη λήψη αποφάσεων, σε κατηγορίες, όπως παρακάτω:

(1) **Η πρώτη κατηγορία, αφορά στην υπερεκτίμηση της ισχύος και της ηθικής υπεροχής που κατέχει η ομάδα.**⁸³

⁸¹ Η συγκέντρωση τουρκικών αποβατικών και στρατευμάτων μετά το πραξικόπημα στην Κύπρο το 1974, υποστηρίζει την άποψη ότι διενεργούν ασκήσεις, δεν αποκλείει όμως το ενδεχόμενο πραγματοποίησης μίας εισβολής.

⁸² Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π., σελ. 96-98.

⁸³ Μία ερμηνεία της αποτυχίας των ΗΠΑ στην ανατροπή του Κάστρο με την απόβαση στον Κόλπο των Χοίρων, μπορεί να είναι η επιθυμία του επιτελείου του νέου Προέδρου να δείξει πόσο καλύτερα λειτουργούσε σε σχέση με την παλαιότερη ομάδα του Αϊζενχάουερ, που είχε στο ενεργητικό της ανάλογη επιτυχία στη Γουατεμάλα το 1954. Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr, ό.π., σελ 47

(2) **Η δεύτερη κατηγορία**, αναφέρεται στη **στενότητα πνεύματος**, που εκδηλώνεται με τη συλλογική «προσπάθεια» απαξίωσης και απόρριψης νέων ερεθισμάτων, δεδομένων, προειδοποιήσεων και πληροφοριών.⁸⁴

(3) **Η τρίτη κατηγορία**, χαρακτηρίζεται από τις **πιέσεις** που ασκούνται **για επίτευξη ομοιογενείας**. Αν κάποιο μέλος διαφοροποιείται από τα στερεότυπα, απόψεις ή στόχους της ομάδας, αναπτύσσονται ισχυρές πιέσεις που του υποδεικνύουν ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά δε συνάδει με της προσδοκίες των υπολοίπων μελών.

Ο Janis υποστηρίζει ότι, όταν μία ομάδα παρουσιάζει τις περισσότερες ή όλες τις κατηγορίες συμπτωμάτων, τότε δεν εξυπηρετεί της σκοπούς για τους οποίους συστάθηκε. Εκτιμάται δε, ότι λόγω της επιδίωξης για ομοιομορφία, θα εξακολουθεί να ενεργεί εσφαλμένα

δ. Κυβερνητική⁸⁵

Η συγκριτική μελέτη μεταξύ των συγχρόνων ηλεκτρονικών συστημάτων και του ανθρωπίνου νευρικού συστήματος, δημιούργησε την Κυβερνητική (Cybernetics). Το μοντέλο της Κυβερνητικής παρουσιάζεται ως εναλλακτική πρόταση στο κλασικό μοντέλο. Απορρίπτει τους πολύπλοκους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων (καθώς πλήττονται από έλλειψη πληροφοριών και χρόνου για πλήρη επεξεργασία) και τοποθετεί στο κέντρο τον έμπειρο λήπτη αποφάσεων. Αυτός στηρίζεται κυρίως στη διαίσθηση και την πείρα του και με την εμπειρία του, απλοποιεί της σύνθετες και περίπλοκες καταστάσεις.

⁸⁴ Στην κατηγορία αυτή ερμηνεύεται η εμμονή της CIA για στο σχεδιασμό της για την απόβαση στον Κόλπο των Χοίρων, που ήταν πιστή αντιγραφή του σχεδίου στη Γουατεμάλα το 1954, αγνοώντας βασικές δομικές διαφορές στις δύο περιπτώσεις. Βλ. Alex Mintz-Karl DeRouen Jr,ό.π., σελ 46

⁸⁵ Βλ. Ι. Κουσκουβέλης, ό.π.,σελ. 98-100

3.2 Ψυχολογικές Επιχειρήσεις⁸⁶

3.2.1 Γενικά-Ορισμός⁸⁷

Η ψυχολογική διάσταση μίας σύγκρουσης είναι εξίσου σημαντική με την φυσική. Η σύγκρουση είναι μία πάλη θελήσεων, που λαμβάνει χώρα στο μυαλό των ανθρώπων και στο πεδίο της μάχης. Η στάση και η συμπεριφορά του πλήθους (εχθροί, φίλοι και αναποφάσιστοι ή ουδέτεροι) μπορούν να καταστούν το επίκεντρο στη διαμόρφωση του αποτελέσματος μίας σύγκρουσης αλλά και στη μορφή του μετα-συγκρουσιακού περιβάλλοντος. Επιπλέον, διαπιστώνεται από τα προεκτεθέντα, ότι τόσο η Λήψη Απόφασης, όσο και ο Χειρισμός Κρίσεων, βασίζεται στους ανθρώπους (είτε μεμονωμένους, π.χ. ηγέτες, είτε εντεταγμένους στο πλαίσιο ενός μηχανισμού, είτε ενεργούντες σαν μέρος μίας υπηρεσίας, είτε ανεξάρτητα ως ψηφοφόροι). Είναι αναγκαίο λοιπόν, να κατανοήσουμε τα κίνητρα των διαφόρων Ακροατηρίων Στόχων-ηγέτες, ένοπλες δυνάμεις, πληθυσμός-προκειμένου να διαμορφωθούν οι απόψεις τους, να επηρεαστεί η θέλησή τους και πιεστούν τα ακροατήρια να αποδεχτούν την επιθυμητή τελική κατάσταση⁸⁸.

Η πολιτική Ψυχολογικών Επιχειρήσεων (ΨΕΠ) του ΝΑΤΟ καθορίζει τις επιχειρήσεις αυτές ως: **«Σχεδιασμένες ψυχολογικές ενέργειες που χρησιμοποιούν μεθόδους επικοινωνίας και άλλα μέσα κατευθυνόμενα προς επιλεγμένα ακροατήρια, με σκοπό να επηρεάσουν απόψεις, στάσεις και συμπεριφορές, επιδρώντας στην επίτευξη πολιτικών και στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών»⁸⁹**

Η χρήση κάθε στοιχείου προβολής δυνάμεως (κυρίως δε του στρατιωτικού στοιχείου) διαθέτει μία ψυχολογική διάσταση. Οι ΨΕΠ, ως κύριο συστατικό των περισσότερων ενεργειών Πληροφοριακών Επιχειρήσεων (ΠΕΠ)⁹⁰, αποτελούν ζωτικό τμήμα μίας

⁸⁶ Για τη σύνταξη του παρόντος, χρησιμοποιήθηκε το Εγχειρίδιο του ΝΑΤΟ «ΑJP-3.10.1(A) Allied Joint Doctrine For Psychological Operations», εκδόσεως 22 Οκτ 2007, καθώς το Ελληνικό Διακλαδικό Δόγμα Ψυχολογικών Επιχειρήσεων είναι διαβαθμισμένο.

⁸⁷ Βλ. ΝΑΤΟ «ΑJP-3.10.1(A) Allied Joint Doctrine For Psychological Operations», 22 Οκτ 2007 σελ. 1-1,1-2

⁸⁸ Βλ. ΝΑΤΟ ΑJP-3.10.1(A) ό.π., σελ. 1-1

⁸⁹ Ορισμός ΨΕΠ κατά ΝΑΤΟ (Military Committee-MC 402/17 Απρ 2003). Αν και κάποιες χώρες της Συμμαχίας διαφοροποιούνται σε εθνικό επίπεδο για τον ορισμό, όλοι οι εταίροι συμφωνούν σε συμμαχικό επίπεδο με τα ανωτέρω διαλαμβανόμενα. Βλ. ΝΑΤΟ ΑJP-3.10.1(A) ό.π., σελ. 1-1.

⁹⁰ Πληροφοριακές Επιχειρήσεις (ΠΕ) είναι συντονισμένες ενέργειες που αναλαμβάνονται σε περίοδο ειρήνης, κρίσης ή πολέμου, σε όλα τα επίπεδα (στρατηγικό, επιχειρησιακό, τακτικό), προς υποστήριξη εθνικών πολιτικών και στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών, με τις οποίες υπονομεύονται η θέληση και η συνοχή του αντιπάλου και

ευρείας ποικιλίας διπλωματικών, στρατιωτικών, οικονομικών και πληροφοριακών δραστηριοτήτων. Οι ΨΕΠ, ως ένας από τους βασικούς συντελεστές των περισσοτέρων ενεργειών ΠΕΠ, δύνανται να επιτύχουν τη μέγιστη αποτελεσματικότητα, όταν συντονίζονται στα πλαίσια ενός «ευρύτερου» σχεδίου ΠΕΠ και υποστηρίζουν μία ευρύτερη πληροφοριακή στρατηγική. Η νέα δομή των ΠΕΠ επικεντρώνεται στον επηρεασμό της θέλησης, της κατανόησης και των ικανοτήτων των στόχων, μέσω ενεργειών επηρεασμού, προσβολής του Συστήματος Διοικήσεως και Ελέγχου (ΣΔΕ) και προστασίας πληροφοριών. Επισημαίνεται, ότι οι ΨΕΠ έχουν ως αποστολή τη διεξαγωγή ενεργειών επηρεασμού και, επηρεάζοντας άμεσα Ακροατήρια Στόχους (ΑΣ)⁹¹, έχουν έμμεσο αντίκτυπο στην κατανόηση και ικανότητά τους.

Οι ΨΕΠ ενισχύονται με τη διεύρυνση των δυνατοτήτων μαζικής επικοινωνίας. Ως Μέσα Επικοινωνίας ΨΕΠ, ορίζονται τα εγκεκριμένα μέσα (τεχνικά και μη) που αποκαθιστούν την επαφή με το ΑΣ. Μπορούν να είναι οπτικά (σχέδια, εκθέσεις, αναμνηστικά, αφίσες), ακουστικά (ραδιόφωνο) ή οπτικοακουστικά (τηλεόραση, κινηματογράφος, διαδίκτυο). Η επιλογή του καταλληλότερου μέσου εξαρτάται από την δεκτικότητα-απήχηση του μέσου στο ΑΣ, τη διαθεσιμότητα-διδεικτικότητα και την επικαιρότητα του μέσου⁹².

επηρεάζεται η διαδικασία λήψης απόφασης του, με την προσβολή των πληροφοριών, των διαδικασιών παραγωγής τους

Οι στρατιωτικές δραστηριότητες που εμπλέκονται στη διεξαγωγή των ΠΕ και συνιστούν τα «εργαλεία» διεξαγωγής τους είναι οι παρακάτω:

- α. Η Παραπλάνηση
- β. Η Φυσική Προσβολή
- γ. Ο Ψυχολογικές Επιχειρήσεις (ΨΕ)
- δ. Οι Επιχειρήσεις Δικτύων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών
- ε. Η Ασφάλεια Επιχειρήσεων
- στ. Ο Ηλεκτρονικός Πόλεμος (ΗΠ)

Αναλυτικότερα, βλ MC 0422/4 (Military Decision) NATO Military Policy On Information Operations, 20 Ιουλ 12 και AJP-3.10 Allied Joint Doctrine For Information Operations, Νοε 2009, καθώς η εθνική βιβλιογραφία για τις Πληροφοριακές Επιχειρήσεις είναι διαβαθμισμένη.

⁹¹ Ως Ακροατήριο Στόχος (ΑΣ) καθορίζεται (σύμφωνα με τη NATOϊκή ορολογία) «ένα άτομο ή ομάδα, που επιλέγεται για την ενάσκηση επιρροής ή επιθέσεως με μέσα ΨΕΠ». Βλ. NATO AJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.1-2

⁹² Βλ. NATO AJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.Β-1,Β-2

3.2.2. Ήπια Ισχύς και Ψυχολογικές Επιχειρήσεις.

Ο Joseph Nye, ένας μελετητής που συνδυάζει στοιχεία πολιτικού ρεαλισμού και φιλελευθερισμού σε ακαδημαϊκό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο άσκησης πολιτικής, ήταν ο πρώτος ο οποίος πρόσθεσε στη «σκληρή ισχύ» (στρατιωτική δύναμη, οικονομία και διπλωματία) τη διάσταση της «ήπιας ισχύος». Βέβαια, το φαινόμενο το οποίο ο όρος αυτός περιγράφει έχει μελετηθεί και από άλλους ακαδημαϊκούς, αλλά με διαφορετική διατύπωση. Στο φαινόμενο της Ήπιας Ισχύος αναφέρθηκαν κορυφίοι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων όπως οι E. H. Carr και Hans Morgenthau. Ο Morgenthau αναγνώριζε τη σημασία της ποιότητας της διπλωματίας, καθώς και το θαυμασμό προς μία χώρα⁹³. Ο Carr διέκρινε τρεις κατηγορίες ισχύος σε διεθνές επίπεδο: στρατιωτική (military), οικονομική (economic) και **ισχύ πάνω στη διαμόρφωση γνώμης (power over opinion)**.⁹⁴

Σύμφωνα με τον Nye, η χρήση Ήπιας Ισχύος αφορά στην ικανότητα διαμόρφωσης των προτιμήσεων των άλλων. Η Ήπια Ισχύς μιας χώρας πηγάζει από τρεις κυρίως πηγές:

- α. Τον πολιτισμό (σε μέρη όπου είναι ελκυστικός στους άλλους)
- β. Τις πολιτικές αξίες (όταν τις υποστηρίζει έμπρακτα στο εσωτερικό και εξωτερικό)
- γ. Την εξωτερική πολιτική (όταν είναι νομιμοποιημένη και έχει ηθική εξουσία).

Εάν ένας ηγέτης αντιπροσωπεύει αξίες που οι άλλοι θέλουν να ακολουθήσουν, τότε το έργο του καθίσταται ευκολότερο. Αντίστοιχα, μία χώρα που υποφέρει από οικονομική και στρατιωτική ύφεση είναι πιθανόν όχι μόνο να απολέσει πόρους σκληρής ισχύος αλλά και έως ένα βαθμό την ελκυστικότητά της⁹⁵.

Οι ΨΕΠ αποτελούν μία από τις τεχνικές προβολής της «Ήπιας Ισχύος». Σε αντίθεση όμως με το Nye, που περιορίζει τις ΨΕΠ στο στρατιωτικό σκέλος και μόνο κατά τη διεξαγωγή του πολέμου⁹⁶, το NATO θεωρεί ότι οι ΨΕΠ διεξάγονται σε **όλα** τα επίπεδα και σε **κάθε** περίοδο (ειρήνη, κρίση-ένταση, πόλεμος), άποψη με την οποία συμφωνούμε.

⁹³ Sheng Ding, *Soft Power And The Rise Of China: An Assessment Of China's Soft Power In Its Modernization Process*, Newark Rutgers, The State University of New Jersey, 2006, σελ 36.

⁹⁴ Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, Public Affairs, New York, 2004, σελ 4.

⁹⁵ Joseph S. Nye, *ό.π.*, σελ 5-9.

⁹⁶ Joseph S. Nye, *ό.π.*, σελ 116.

3.2.3. Στόχοι-Επίπεδα Διεξαγωγής ΨΕΠ⁹⁷

Δεδομένου του αναμενομένου οφέλους από τις ΨΕΠ ως αποτελεσματικού πολλαπλασιαστή ισχύος και παράγοντα απομειώσεως της έντασης της σύγκρουσης, επιβάλλεται σε όλους τους ηγέτες (στρατηγικού-επιχειρησιακού-τακτικού επιπέδου) να εντάσσουν τη διεξαγωγή τους στη συνολική υποστήριξη των στόχων και αντικειμενικών σκοπών τους. Οι τρεις βασικοί στόχοι των ΨΕΠ είναι:

- α. Κάμψη της θέλησης των αντιπάλων ΑΣ (υπαρκτού ή δυνητικού)
- β. Ενίσχυση του φρονήματος των φίλων ΑΣ.
- γ. Καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας και υποστηρίξεως σε αναποφάσιστα ή ουδέτερα ΑΣ.

Η Πολιτική ΨΕΠ του ΝΑΤΟ, διακρίνει 3 πεδία διεξαγωγής Ψυχολογικών Επιχειρήσεων: Στρατηγικό, Αντιμετώπισης Κρίσεων και Πεδίου Μάχης

α. Στρατηγικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις

Είναι σχεδιασμένες ΨΕΠ, που έχουν ως αντικειμενικούς σκοπούς να κερδίσουν την υποστήριξη και συνεργασία φίλα προσκειμένων και ουδετέρων ΑΣ, να μειώσουν τη θέληση και τη δυνατότητα αντιπάλων ή δυνητικά εχθρικών ΑΣ να προβούν σε επιθετικές ενέργειες και συμβάλλουν στο χειρισμό κρίσεων και την αποτροπή με υποστήριξη των διπλωματικών ενεργειών.

Αποφασίζονται και διεξάγονται σε πολύ υψηλό επίπεδο (πχ εθνικές κυβερνήσεις) και απευθύνονται σε φίλια, εχθρικά, ενδεχομένως εχθρικά και ουδέτερα ΑΣ. Στα ΑΣ περιλαμβάνονται χώρες (πχ. Τουρκία) με την ευρεία έννοια του όρου, λαμβάνοντας υπόψη όμως και στοχευμένες θρησκευτικές ή εθνικές ομάδες που δραστηριοποιούνται σε μία χώρα (πχ Αλεβίτες ή Κούρδοι στην Τουρκία). Οι αντικειμενικοί σκοποί των Στρατηγικών ΨΕΠ είναι μακροπρόθεσμοι και πολιτικής φύσεως. Αποσκοπούν στην υπονόμηση της ετοιμότητας του αντιπάλου (ή πιθανού αντιπάλου) για σύγκρουση, μείωση του αγωνιστικού πνεύματος και της πολεμικής

⁹⁷ Βλ. ΝΑΤΟ ΑJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.1-3,1-4

ικανότητάς του, με παράλληλη δημιουργία ρεύματος υποστηρίξεως και πνεύματος συνεργασίας σε ουδέτερους ή συμμαχικούς πληθυσμούς.

β. Ψυχολογικές Επιχειρήσεις Αντιμετώπισης Κρίσεων.

Είναι σχεδιασμένες ΨΕΠ, που διεξάγονται ως αναπόσπαστο τμήμα των Επιχειρήσεων Αντιμετώπισης Κρίσεων και αποβλέπουν στη δημιουργία κλίματος υποστηρίξεως και καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας μεταξύ των αντιμαχομένων και του αμάχου πληθυσμού στη Διακλαδική Περιοχή Επιχειρήσεων, προκειμένου να συνδράμουν στην επίτευξη των σκοπών της αποστολής και στην Προστασία Δυνάμεων.

Οι ΨΕΠ Αντιμετώπισης Κρίσεων διεξάγονται σε Επιχειρησιακό και Τακτικό Επίπεδο από το Διακλαδικό-Συμμαχικό Διοικητή. Αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι των στρατιωτικών επιχειρήσεων, σε συντονισμό με τους εθνικούς-συμμαχικούς Στρατηγικούς Σκοπούς. Υλοποιούνται στο γεωγραφικό χώρο μίας Περιοχής Επιχειρήσεων και στοχεύουν επιλεγμένα-εγκεκριμένα ΑΣ (πχ αφγανικός πληθυσμός, κατά φυλές, στο νότιο τμήμα της χώρας), με στόχο τη δημιουργία θετικού κλίματος για τις ημέτερες (εθνικές-συμμαχικές) δυνάμεις και την ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των ΑΣ, προκειμένου να επιτευχθεί η αναληφθείσα αποστολή και να είναι ασφαλείς οι δυνάμεις μας.

γ. ΨΕΠ Πεδίου Μάχης

Σχεδιασμένες ΨΕΠ εναντίον εγκεκριμένων ΑΣ προς υποστήριξη του Διοικητή, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των διεξαγομένων επιχειρήσεων στο πεδίο της μάχης και αποσκοπούν στην κατανίκηση του αντιπάλου, μειώνοντας ή εξαφανίζοντας τη θέλησή του να συνεχίσει τον αγώνα στη Διακλαδική Περιοχή Επιχειρήσεων, ενώ παράλληλα υποστηρίζουν την ευχέρεια διεξαγωγής ημετέρων επιχειρήσεων.

Διεξάγονται σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο. Η σχεδίαση και εκτέλεσή τους αποτελούν ευθύνη του εκάστοτε Διοικητή, σε απόλυτη σύμπλευση με τους (εθνικούς-συμμαχικούς) στρατηγικούς στόχους και σε πλήρη συντονισμό με το σύνολο των διεξαγομένων(τρεχουσών-μελλοντικών) επιχειρήσεων. Απευθύνονται στις αντίπαλες ένοπλες δυνάμεις και πληθυσμό στην περιοχή Επιχειρήσεων, με στόχο τη μείωση της μαχητικής ισχύος του εχθρού, μέσω της εξουδετέρωσης της θέλησής του για αγώνα .

Οι ΨΕΠ Αντιμετώπισης Κρίσεων και Πεδίου Μάχης, δεν έχουν ως ΑΣ το Διεθνή Τύπο, συμμαχικά κράτη και τις ένοπλες δυνάμεις τους ή πληθυσμούς εκτός της Περιοχής Επιχειρήσεων. Παρόλα αυτά, ο αντίκτυπος των ΨΕΠ στα παραπάνω μη στοχοποιημένα ακροατήρια πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη.

3.2.4 Αρχές ΨΕΠ⁹⁸

Οι ΨΕΠ μπορεί να είναι μακροπρόθεσμες ή βραχυπρόθεσμες και οι αρχές σχεδίασης και ανάπτυξής τους διατρέχουν όλο το εύρος των επιχειρήσεων. Αν και η πολυπλοκότητα της μεθοδολογίας τροποποιείται αναλόγως του ΑΣ, οι βασικές αρχές σχεδίασεως των ΨΕΠ είναι ίδιες:

α. **Σαφής Αποστολή.** Η σημαντικότερη αρχή που διέπει τις ΨΕΠ είναι ότι η αποστολή τους πρέπει να είναι ξεκάθαρα διατυπωμένη, με όρους που ανταποκρίνονται στην επιθυμητή τελική κατάσταση της ηγεσίας, επ' ωφελεία της οποίας διεξάγονται.

β. **Διαρκής Έρευνα και Αξιολόγηση.** Τα θέματα, οι δραστηριότητες και τα σύμβολα των ΨΕΠ, πρέπει να βασίζονται σε ενδελεχή μελέτη-ανάλυση των ΑΣ και των φιλίων-αντιπάλων δυνατοτήτων ΨΕΠ. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από στρατιωτικής απόψεως (αλλά όχι μόνο) , ότι ως Περιοχή Ενδιαφέροντος δεν εκλαμβάνονται μόνο εδαφικά διαμερίσματα που λαμβάνει χώρα μία συμβατική σύγκρουση (χώρος) για το διάστημα που ο πόλεμος αυτός διαρκεί (χρόνος), αλλά και ενδεχομένως γειτονικές περιοχές και διάσπαρτα μακρά χρονικά διαστήματα προ και μετά την συμβατική εμπλοκή, με πολιτικό αναβρασμό, με ανατρεπτικές και τρομοκρατικές ενέργειες, με διαφοροποιήσεις στην ένταση της σύγκρουσης, άλλες ασύμμετρες δραστηριότητες κτλ. Επιπλέον, πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στα διάφορα υποσύνολα που συγκροτούν ένα ΑΣ, προκειμένου το μήνυμα που απευθύνεται στο κοινό να είναι τέτοιο, ώστε να μην προκαλέσει τη σκλήρυνση της θέλησης για αντίσταση σε μία συγκεκριμένη υποομάδα. Ο αντίκτυπος των ΨΕΠ πρέπει να αξιολογείται συνεχώς, για να εξετάζεται η συνάφεια και αποτελεσματικότητα σε σχέση με την αποστολή και τους (στρατηγικούς-επιχειρησιακούς-τακτικούς) στόχους, με τις όποιες διορθώσεις κρίνονται απαραίτητες.

⁹⁸ Βλ. NATO AJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.1-5,1-6

γ. **Κατανόηση.** Η δυνατότητα κατανόησης των κινήτρων ενός ΑΣ , αποτελεί το θεμέλιο για την αποτελεσματική διεξαγωγή των ΨΕΠ. Μία εμπειριστατωμένη ανάλυση των διαθέσιμων πληροφοριών για το/τα ΑΣ, συμπεριλαμβανομένων των μελετών του κράτους-στόχου, μπορεί να προωθήσει την κατανόηση και αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο για την εκτίμηση και την, προ της ανάπτυξης, εκπαίδευση στις ΨΕΠ. Η κατανόηση του ΑΣ, θα συνδράμει στην επιλογή των καταλλήλων θεμάτων, γραμμών πειθούς και καταλλήλων ΜΜΕ που είναι πιστευτά, αξιόπιστα και αμέσως διαθέσιμα στο ΑΣ.

δ. **Έγκαιρη Ενσωμάτωση και Συντονισμός.** Οι δραστηριότητες ΨΕΠ πρέπει να είναι εξ' αρχής πλήρως ενσωματωμένες στη διαδικασία (στρατηγικής-επιχειρησιακής-τακτικής) σχεδιάσεως και να συντονίζονται διαρκώς κατά τη διεξαγωγή, προκειμένου να εξασφαλίζεται η υποστήριξη των (εθνικών-συμμαχικών) στόχων.

ε. **Επικαιρότητα.** Η γρήγορη εκμετάλλευση των θεμάτων ΨΕΠ είναι συχνά υψίστης σημασίας, πράγμα που σημαίνει ότι θα πρέπει να έχουν αναπτυχθεί διαδικασίες ταχείας σχεδίασης, δοκιμής και αποδοχής νέων θεμάτων, προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοποίηση κάθε «φευγαλέας» ευκαιρίας, όποτε αυτή παρουσιαστεί. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, θα πρέπει να υπάρχει αποκεντρωτική διαδικασία αποδοχής και διανομής των προϊόντων στο κατώτερο, κατά περίπτωση, αποδεκτό επίπεδο, ώστε το μήνυμα να παραμένει επίκαιρο.

στ. **Ειλικρίνεια.** Όλες οι δραστηριότητες και τα μηνύματα, πρέπει να βασίζονται σε αληθινές πληροφορίες. Η χρήση ψευδών πληροφοριών καθιστά αντιπαραγωγική τη μακρόχρονη προσπάθεια για αξιοπιστία, απαξιώνοντας τις διεξαγόμενες ΨΕΠ.

ζ. **Αναγνωρισιμότητα των Πηγών⁹⁹.** Με την ανάλυση των πηγών ΨΕΠ, είναι δυνατός ο εντοπισμός και η ταυτοποίηση του ατόμου, οργανισμού ή κυβερνήσεως που υποστηρίζει και διανέμει ένα συγκεκριμένο αντικείμενο μίας εχθρικής ψυχολογικής

⁹⁹ Βλ. NATO AJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.D-1

ενέργειας. Τα τρία στοιχεία της ανάλυσης είναι: **δρων, ενεργούσα αρχή και συγγραφέας.** Οι πηγές κατηγοριοποιούνται σε:

- (1) **Λευκές.** Αναγνωρίσιμες πηγές.
- (2) **Γκρίζες.** Μη αναγνωρίσιμες πηγές.
- (3) **Μαύρες.** Η αρχική πηγή είναι άλλη από αυτή που ανοιχτά εμφανίζεται

Σε ό,τι αφορά στις δραστηριότητες ΨΕΠ του ΝΑΤΟ, αυτές διεξάγονται με φανερή πηγή τη Συμμαχία, ενώ τα προϊόντα και τα προγράμματα ΨΕΠ του ΝΑΤΟ θα πρέπει τελικά να μπορούν να αποδοθούν στη Συμμαχία¹⁰⁰.

η. **Αξιοπιστία.** Η αξιοπιστία, στο «μυαλό» ενός ΑΣ, είναι θέμα αντίληψης. Παρά το γεγονός ότι η ειλικρίνεια της πηγής και η τελική αξιοπιστία του μηνύματος συνήθως σχετίζονται μεταξύ τους, υπάρχουν περιπτώσεις όπου μία πληροφορία μπορεί να είναι αληθής, αλλά αυτό να μην προσδίδει αξιοπιστία στα «μάτια» του ΑΣ. Αποτελεί διαρκή μέριμνα η συνεχής αξιολόγηση της απήχησης των ΨΕΠ, ώστε να αποφευχθεί μείωση ή νόθευση της αξιοπιστίας.

Η τήρηση των παραπάνω αρχών είναι εξόχως σημαντική για την αποτελεσματική διεξαγωγή ΨΕΠ, όπως και η διαρκής υποστήριξη των φορέων σε Πληροφορίες και Ενημέρωση. Η υποστήριξη πληροφοριών των ΨΕΠ, απαιτεί εκτεταμένη ενημέρωση για τα ΑΣ και την ταυτότητα, γεωγραφικό καταμερισμό, αδυναμίες, δεκτικότητα, τις πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές –πολιτισμικές και ιστορικές συνθήκες. Οι πληροφορίες είναι αναγκαίες και για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων ΨΕΠ.

3.2.5 Αντιπροπαγάνδα

α. **Γενικά**¹⁰¹. Ο στόχος της Αντιπροπαγάνδας, είναι να προστατεύσει τα φίλια ΑΣ από τα αντίπαλα μηνύματα, ή τουλάχιστον να μετριάσει την απήχησή τους. Χρησιμοποιούνται μέσα για την ανάλυση των εχθρικών ψυχολογικών ενεργειών και τα αποτελέσματα στο ημέτερο πληθυσμό και φίλιες δυνάμεις, καθώς επίσης και στα

¹⁰⁰ Βλ. ΝΑΤΟ ΑJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.1-6

¹⁰¹ Βλ. ΝΑΤΟ ΑJP-3.10.1(A) ό.π., σελ.1-7

ουδέτερα ακροατήρια. Η ανάλυση βασίζεται σε υποκειμενικές ή και αντικειμενικές μεθόδους¹⁰². Με την ανάλυση, εντοπίζονται τα θέματα και αναπτύσσονται τεχνικές για αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων των εχθρικών ΨΕΠ. Επιλέγονται θέματα, που στόχο έχουν τη μείωση του (πραγματικού ή υποθετικού) κύρους του αντιπάλου, την αντιμετώπιση της απήχησης των ψυχολογικών δραστηριοτήτων του εχθρού και την ενημέρωση των ΑΣ για τις ημέτερες προθέσεις.

β. Πιθανές-Χρησιμοποιούμενες Τεχνικές¹⁰³. Παρατίθενται μία σειρά από τεχνικές, οι οποίες έχουν χρησιμοποιηθεί (μεμονωμένα ή σε συνδυασμό μεταξύ τους) με επιτυχία στο παρελθόν. Η επιλογή εξαρτάται από το αποτέλεσμα προσεκτικής ανάλυσης των προεκτεθέντων σε συνδυασμό με συγκεκριμένες πληροφορίες για το κοινό, τις γενικές αντιλήψεις και τη στάση τους απέναντι στον αντίπαλο, καθώς και προς τις δικές μας πολιτικές και στρατιωτικές πρωτοβουλίες.

(1). Άμεση Αντίκρουση (Άμεση Αντιπροπαγάνδα). Γραμμή προς γραμμή, ανατροπή του μηνύματος του αντιπάλου. Ο στόχος είναι να δυσφημιστεί εντελώς ένα συγκεκριμένο μήνυμα και, κατ'επέκταση, άλλα μηνύματα που προέρχονται από την ίδια πηγή. Το μειονέκτημα αυτής της τεχνικής είναι ότι επιβάλλει την πλήρη επανάληψη του μηνύματος του αντιπάλου (για να αντικρουστεί σημείο προς σημείο) οπότε αυτό διαφημίζεται εκ νέου.

(2) Υπαινιγμός (Έμμεση Αντιπροπαγάνδα). Η διάψευση επιτυγχάνεται με την εισαγωγή μιας νέας γραμμής επιχειρήματος, που θα καταρρίψουν, στα «μάτια» του ΑΣ, τον ισχυρισμό του αντιπάλου. Το κοινό πρέπει να «καθοδηγείται», να κάνει το ίδιο τη σύνδεση.

(3) Πρόληψη. Πάταξη του πλήγματος του αντιπάλου, πριν εκδηλωθεί (ανακοινώνοντας τις αποτυχίες μας, πριν ο αντίπαλος ανακοινώνει τη νίκη του) .

(4) Αντιπερισπασμός. Κατεύθυνση της προσοχής του κοινού, μακριά από τα «δυσάρεστα» θέματα που τέθηκαν από τον αντίπαλο.

(5) Πρωτοβουλία Εξαπάτησης (Μιμητική Παραπλάνηση). Η σκόπιμη διαστρέβλωση των ψυχολογικών δραστηριοτήτων του αντιπάλου, στρέφοντας τα δικά του θέματα και σύμβολα εναντίον του.

¹⁰² Ως υποκειμενική ορίζεται η μέθοδος που βασίζεται στην εμπειρία και τη διαίσθηση του αναλυτή, ενώ αντικειμενική είναι η μέθοδος που βασίζεται σε συστηματικές αναλύσεις αναφορών, συστημάτων καταγραφής και στατιστικών στοιχείων, σε βάθος χρόνου. Βλ. NATO AJP-3.10.1(A) ό.π., σελ. D-3

¹⁰³ Βλ. NATO AJP-3.10.1(A) ό.π., σελ. D-3, D-4

- (6) **Σμίκρυνση.** Μείωση της σημασίας ενός «φλέγοντος» θέματος, προκειμένου το ΑΣ να το απορρίψει ως ασήμαντο.
- (7) **Ανοσοποίηση Στόχου.** Μόνωση του ΑΣ από εξωτερικές επιρροές. Ψυχολογική προπαρασκευή ή κατήχηση, εξασφαλίζουν ότι το κοινό θα απορρίψει αυτόματα τα μηνύματα από μια συγκεκριμένη πηγή.
- (8) **Αποσιώπηση.** Αποφεύγοντας το σχολιασμό, το μήνυμα του αντιπάλου σύντομα θα ξεχαστεί.
- (9) **Περιοριστικά μέτρα.** Άρνηση πρόσβασης του ΑΣ στην ψυχολογική δραστηριότητα του εχθρού.
- (10) **Έλεγχος διασποράς φημών.** Η διακίνηση φημών αντιμετωπίζεται με ενημέρωση του πληθυσμού και παροχή στο κοινό έγκαιρης πληροφόρησης και έγκυρων στοιχείων.

4. Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ

4.1 Οι Πρωταγωνιστές του Ψυχρού Πολέμου.

4.1.1. Η Σοβιετική Θεώρηση

Το σοβιετικό καθεστώς εγκαθιδρύθηκε στη Μόσχα, με την επιτυχία της Οκτωβριανής Επανάσταση το 1918. Με την εδραίωσή του, ξεκίνησε ένας αγώνας «εσωτερικής ενημέρωσης», όπου εθεωρείτο δεδομένο ότι ο «ορθός δρόμος» ήταν ο δρόμος του Κόμματος, αλλά έπρεπε όλοι να συντονιστούν με τον «ορθό τρόπο» τήρησης του «ορθού δρόμου»¹⁰⁴. Σε ό,τι αφορά στις διεθνείς σχέσεις, η Σοβιετική Ένωση θεωρούσε πως στην παγκόσμια κοινότητα, βρισκόταν στην ίδια κατάσταση που αντιμετώπιζαν οι Μπολσεβίκοι στην Τσαρική Ρωσία: Αδύναμη και Υπό Διωγμό¹⁰⁵.

Η συμμαχία με τις Δυτικές Δυνάμεις κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δε μείωσε τη σοβιετική καχυποψία. Τα στοιχεία που προκάλεσαν τις επιφυλάξεις της Μόσχας ήταν:

- α. Η αναβλητικότητα των ΗΠΑ ως προς την είσοδο στον πόλεμο εναντίον της ναζιστικής Γερμανίας.
- β. Η άρνηση της Αμερικής να ενημερώσει τους Σοβιετικούς για την πρόοδο του «Σχεδίου Μανχάταν» (κατασκευή ατομικής βόμβας) ή να τους ενημερώνουν για τη στρατηγική τους στον πόλεμο (τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό συνεργασίας όπως οι Βρετανοί).
- γ. Η καθυστέρηση στην αποστολή υλικών και εφοδίων μέσω του «Προγράμματος Δανεισμού-Εκμίσθωσης» (Lend-Lease).
- δ. Η καθυστέρηση έναρξης επιχειρήσεων στο «Δεύτερο Μέτωπο» (που πραγματοποιήθηκε τελικά στις 6 Ιουνίου 1944, με την απόβαση στη Νορμανδία) που οδήγησε το Στάλιν να υποπτεύεται, ότι σκοπός της αμερικανικής πολιτικής ήταν να αφεθούν οι Σοβιετικοί και οι Γερμανοί να καταστρέψουν ο ένας τον άλλον.

¹⁰⁴ Βλ. Nathan Leites, "The Operational Code of the Politburo", The RAND Corporation, McGraw-Hill Book Company Inc, 1951, σελ. xiv

¹⁰⁵ Βλ. Nathan Leites, ό.π., σελ. xiv

ε. Η χρήση της ατομικής βόμβας εναντίον της Ιαπωνίας, που ενδεχομένως να θεωρήθηκε ως ελιγμός, για την αποφυγή σοβιετικής συμμετοχής στις διευθετήσεις που θα ακολουθούσαν στον Ειρηνικό.

Αυτές οι υποψίες ενισχύθηκαν αργότερα, από τη στήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών σε συνεργάτες των παλαιών καθεστώτων στις κατεχόμενες από την Αμερική χώρες (κυρίως στην Ιταλία) και από την πίεση που ασκούσε η Ουάσιγκτον στην Σοβιετική Ένωση, να τηρήσει την υπόσχεσή της να επιτρέψει ελεύθερες εκλογές σε περιοχές ζωτικής σημασίας για τη σοβιετική εθνική ασφάλεια (κυρίως στην Πολωνία). Η σοβιετική ηγεσία ήταν επίσης αγανακτισμένη, λόγω της ξαφνικής διακοπής της βοήθειας «Δανεισμού-Εκμίσθωσης», στην οποία ο Στάλιν υπολόγιζε σε σημαντικό βαθμό, προκειμένου να διευκολυνθεί η μεταπολεμική ανάκαμψη της χώρας του.

Η σοβιετική δυσπιστία επί των αμερικανικών προθέσεων, προήλθε και εν μέρει από τους φόβους πιθανής περικύκλωσης από τις ΗΠΑ¹⁰⁶. Ο Ιωσήφ Στάλιν ήταν ο Σοβιετικός ηγέτης, επί των ημερών του οποίου ξεκίνησε ο Ψυχρός Πόλεμος και επηρέασε (σε συνδυασμό με τα θεμελιώδη κείμενα του Λένιν) σε σημαντικό βαθμό τη θεώρηση των πραγμάτων από τους διαδόχους του¹⁰⁷. Σύμφωνα με τον Στάλιν υπήρχαν πάντα δύο κόσμοι: Η «Αυτοκρατορία του», που γεννήθηκε με την Οκτωβριανή Επανάσταση και αντιπροσώπευε το «Βασίλειο του Φωτός» και τη «Δύναμη του Μέλλοντος» και ο ημιθανής (και ως εκ τούτου, απελπισμένος και επιθετικός) Καπιταλιστικός «Έξω Κόσμος», έναντι του οποίου ήθελε να προστατεύσει τη Σοβιετική Ένωση. Κάθε εσωτερική αντίθεση εθεωρείτο ως ένα είδος μαύρης απειλή και κάθε αντίρρηση προερχόμενη εκτός συνόρων, εκπροσωπούσε την παρακμή και ήταν το μίasma μίας παρωχημένης και σάπιας κατάστασης¹⁰⁸.

Μετά το θάνατο του Στάλιν, το 1953, τα ηνία ανέλαβε ο Νικήτα Κρούτσεφ. Ο νέος Σοβιετικός ηγέτης, διακήρυξε ότι πρόθεσή του είναι η ειρηνική συνύπαρξη με τον καπιταλισμό. Το 1955 οι δύο υπερδυνάμεις συναντήθηκαν στη σύνοδο κορυφής της

¹⁰⁶ Βλ. Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., *American Foreign Policy: Pattern and Process*, Seventh Edition, Thomson- Wadsworth, USA, 2008, σελ 45

¹⁰⁷ Βλ. Nathan Leites, ό.π., σελ.xii- xiv

¹⁰⁸ Βλ. Sheldon M. Stern, *The Week the World Stood Still*, Stanford University Press, Stanford, California, 2005, σελ 12.

Γενεύης σε ένα πρώτο, διστακτικό βήμα προς μια κοινή συζήτηση των παγκόσμιων προβλημάτων. Η Σοβιετική Ένωση συνέχισε, με προσοχή όμως, να εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία, όπου και αν αυτή παρουσιαζόταν (όπως στην Κούβα στις αρχές του 1960) για την προώθηση της σοβιετικής κυριαρχίας. Έτσι, η περίοδος μετά το θάνατο του Στάλιν χαρακτηρίστηκε από συνεχιζόμενες κρίσεις, αντιπαραθέσεις και αναζωπυρώσεις, σε πεδία σε όλο τον κόσμο (Ουγγαρία, Κούβα, Αίγυπτο και εκ νέου στο Βερολίνο)¹⁰⁹.

4.1.2. Η Αμερικανική Θεώρηση

Οι βάσεις για την αμερικανική θεώρηση των πραγμάτων, τέθηκαν από τις πρώτες ημέρες της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ. Ο Τόμας Τζέφερσον και ο Αλεξάντερ Χάμιλτον, στα πρώτα χρόνια της πορείας του νέου κράτους, παρουσίαζαν διαφορετικές απόψεις για το πεπρωμένο της χώρας. Ο πρώτος ήταν καχύποπτος προς τον Παλιό Κόσμο, υποστήριζε έντονα τον απομονωτισμό και για αυτό πρότεινε τη σύναψη εμπορικών σχέσεων (κατόπιν διαπραγματεύσεων) και τη διατήρηση μικρού Πολεμικού ναυτικού για την προστασία του εμπορίου. Γενικά απαισιόδοξος-ρεαλιστής ο Χάμιλτον, είχε την αντίληψη ότι οι συγκρούσεις είναι στη φύση ανθρώπων και κρατών. Με βάση την παραδοχή αυτή, πρότεινε να δημιουργήσουν οι ΗΠΑ τις δυνατότητες εκείνες, που θα επιτύγχαναν κυριαρχία στα δρώμενα στην Αμερική και θα επέτρεπαν στο κράτος του, να καθορίζει αυτό τους όρους των σχέσεων Παλιού και Νέου Κόσμου¹¹⁰.

Η καχυποψία προς την Ευρώπη, η επιθυμία για ισχύ προκειμένου να καθορίζει η Ουάσιγκτον την τύχη των ΗΠΑ και η διαφύλαξη της ελευθερίας των Αμερικανών, μετατράπηκαν (μετά και την εμπλοκή οι ΗΠΑ το 1812 στις συγκρούσεις στο Βορρά, που αποτελούσαν τον απόηχο τον Ναπολεόντειων Πολέμων στη αμερικανική ήπειρο) σε ένα κίνημα απομονωτισμού. Η ιδέα ότι η απομόνωση αυτή ήταν ένα θεϊκό προνόμιο, η χειροπιαστή απόδειξη της «αμερικανικής εθνικής σοφίας και ανώτερης αρετής», οδήγησε σε μία βασική αντίληψη, που παραμένει ριζωμένη στον αμερικανικό ψυχισμό ακόμα και σήμερα: αποτελεί καθήκον τους να διαφυλάξουν και να προωθήσουν την ελευθερία τους. Η υποχρέωση αυτή θα μπορούσε να υλοποιηθεί καλύτερα με την

¹⁰⁹ Βλ. Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, ό.π., σελ 51.

¹¹⁰ Βλ. Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό.π., σελ 31

απομόνωση από την Ευρώπη. Πολιτική έκφραση του απομονωτισμού, αποτέλεσε το «Δόγμα Μονρόε¹¹¹» το 1823, το οποίο διακήρυττε ότι κάθε επεκτατική ενέργεια ευρωπαϊκής χώρας στο Δυτικό Ημισφαίριο, θα εθεωρείτο απειλή για την ασφάλεια των ΗΠΑ και την ειρήνη. Η διακήρυξη αυτή, καθόρισε την πολιτική της απομόνωσης και της παρεμβατικής πολιτικής των ΗΠΑ στην αμερικανική ήπειρο¹¹².

Η απομόνωση των ΗΠΑ, διατηρήθηκε μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με μία μικρή διακοπή προς το τέλος του Α' ΠΠ, με την εμπλοκή της Ουάσιγκτον στις πολεμικές επιχειρήσεις. Με την έναρξη του Β'ΠΠ, οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να απορρίπτουν τον απομονωτισμό του παρελθόντος. Αναπτύχθηκε το ήθος του φιλελεύθερου διεθνισμού, ο οποίος ιδεολογικά προσδιορίζεται από την πνευματική και πολιτική παράδοση που πιστεύει στην αναγκαιότητα ανάληψης ηγετικού ρόλου από τις φιλελεύθερες δημοκρατίες, ώστε μέσα από πολυμερείς συνεργασίες και αποτελεσματικούς διεθνείς οργανισμούς, να προκύψει ένας ειρηνικός κόσμος¹¹³.

Με το τέλος λοιπόν του πολέμου, η αμερικανική διπλωματία προσπάθησε να κτίσει ένα νέο κόσμο, σύμφωνα με τα πρότυπα των ΗΠΑ, πάνω στα ερείπια της Δρέσδης, του Βερολίνου, της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι. Όταν ξεκίνησε ο Ψυχρός Πόλεμος, Πρόεδρος των ΗΠΑ ήταν ο Χάρυ Τρούμαν,. Όταν ζήτησε από το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας να προβεί σε μελέτη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής για τη νέα εποχή του Ψυχρού Πολέμου, προέκυψε η έκθεση NSC-68. Το Συμβούλιο υποστήριξε, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να αναλάβουν ηγετικό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο, αντιστεκόμενες στην εξάπλωση της «Κομμουνιστικής Σκλαβιάς». Αυτή η δέσμευση, να κατανικηθεί ο Κομμουνισμός και να αποφευχθεί η επανάληψη της πολιτικής του κατευνασμού του Χίτλερ στο Μόναχο το 1938, με τις τραγικές συνέπειες που είχε, επηρέασε βαθύτατα τη γενιά που πολέμησε στο Β' ΠΠ και θα επαναλαμβανόταν στην εναρκτήρια ομιλία του Κέννεντυ το 1961¹¹⁴. Το πυρηνικό «χείλος του γκρεμού» και η μαζική ανταπόδοση, αποτέλεσαν τα κύρια συστατικά της ανασχετικής στρατηγικής της

¹¹¹ Από τον τότε Πρόεδρο Τζέιμς Μονρόε που το διακήρυξε.

¹¹² Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό.π., σελ 31

¹¹³ Βλ Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό. π., σελ 39.

¹¹⁴ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., 2005, σελ 13 και Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό.π., σελ 38-39.

Ουάσιγκτον, με άμεσο στόχο την εξισορρόπηση και απώτερο στόχο την ενδεχόμενη νίκη επί της Μόσχας¹¹⁵.

4.2 Η Κατάσταση στην Κούβα

Κατά τις πρώτες ώρες του 1959, Κουβανοί αντάρτες υπό την ηγεσία του Φιντέλ Κάστρο, εκδίωξαν τον Φουλχένσιο Μπατίστα, ένα βίαιο στρατιωτικό δικτάτορα με στενούς δεσμούς με οικονομικά συμφέροντα επιχειρηματιών από τις ΗΠΑ αλλά και της Μαφίας. Αρχικά, ο Κάστρο θεωρήθηκε μια ηρωική φιγούρα για πολλούς Αμερικανούς¹¹⁶. Ωστόσο, η εκτέλεση, με συνοπτικές διαδικασίες, εκατοντάδων υποστηρικτών του Μπατίστα, η απροθυμία του νέου καθεστώτος να ορίσει ημερομηνία για διεξαγωγή ελευθέρων εκλογών, η κατάσχεση αμερικανικών ιδιοκτησιών χωρίς καταβολή αποζημιώσεων, και η καταστολή της αντιπολίτευσης αλλά και κάθε ελευθερίας έκφρασης, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη εξάρτηση της Αβάνας από την σοβιετική στρατιωτική και οικονομική βοήθεια, επέτειναν την καχυποψία της αμερικανικής κοινής γνώμης αλλά και της κυβέρνησης, για τον Κάστρο και το νέο καθεστώς¹¹⁷.

Ως αποτέλεσμα της διογκούμενης δυσπιστίας, την 17 Απριλίου 1961, περίπου 1.500 εξόριστοι της Ταξιαρχίας 2506, με εκπαίδευση και υποστήριξη από τη CIA, πραγματοποίησαν απόβαση στην Κούβα (στην ακτή του Κόλπου των Χοίρων), με σκοπό την ανατροπή του Κάστρο. Παρά το διήμερο αεροπορικών επιδρομών, που έλαβε χώρα με την υποστήριξη των ΗΠΑ, καταστράφηκε μόλις το 15% των μαχητικών αεροσκαφών του καθεστώτος, αφήνοντας έκθετους τους εισβολείς στην κουβανική αεροπορία. Καθώς η επιχείρηση γρήγορα κατέρρευσε, ο Κέννεντυ ακύρωσε περαιτέρω αεροπορικές επιδρομές. Η εισβολή είχε κατατροπωθεί από τις στρατιωτικές καθεστωτικές δυνάμεις, και όλοι οι συμμετέχοντες αιχμαλωτίστηκαν ή σκοτώθηκαν¹¹⁸.

¹¹⁵ Βλ. Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό.π., σελ.51.

¹¹⁶ Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς του 1959 στην Times Square, όταν έλαμψε στους φωτεινούς πίνακες η είδηση ότι ο Κάστρο είχε εισέλθει στην Αβάνα, το πλήθος ξέσπασε σε ζητωκραυγές. Τον Απρίλιο, ο Κάστρο επισκέφθηκε τις ΗΠΑ ως προσκεκλημένος της Αμερικανικού Εταιρείας Συντακτών Εφημερίδων (American Society of Newspaper Editors) και προκάλεσε πραγματικό ενδιαφέρον στην Ουάσιγκτον και στη Νέα Υόρκη, όπου σχεδόν εννέα χιλιάδες πολίτες προσήλθαν για να τον ακούσουν να μιλά. Στο Πανεπιστήμιο του Harvard παρατέθηκε δείπνο προς τιμήν του, από τον Κοσμήτορα των Τεχνών και των Επιστημών, McGeorge Bundy. Ο Κάστρο, επίσης, εμφανίστηκε στην αμερικανική τηλεόραση και έδωσε συνέντευξη. Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 14

¹¹⁷ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 14

¹¹⁸ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 14

4.3 Ψυχολογικές Επιχειρήσεις Σοβιετικών

4.3.1 Γενικά

Οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις των Σοβιετικών, στηρίχθηκαν σε δύο βασικούς πυλώνες: στην ανάδειξη της ισχύος και της αξιοπιστίας της ΕΣΣΔ και στην προβολή της αδυναμίας και της αναξιπιστίας της Δύσης. Ακροατήρια Στόχοι ήταν οι δυτικές κοινωνίες (με τις κυβερνήσεις, τους κρατικούς θεσμούς και τους λαούς-ψηφοφόρους τους), αλλά και οι ουδέτεροι-ανένταχτοι (με την επιδίωξη να παραμείνουν τουλάχιστον αδρανείς, αν όχι να εκδηλωθούν υπέρ του Κρεμλίνου), ενώ σημαντική εκστρατεία ΨΕΠ κατευθυνόταν και προς τα κράτη-δορυφόρους του σοβιετικού μπλοκ, προκειμένου να διαμορφώνεται-χειραγωγείται η ανατολική κοινή γνώμη¹¹⁹.

Σημαντικό όπλο στη διαμόρφωση ενός ισχυρού προφίλ της Μόσχας (αλλά και εκτροπή της προσοχής του κοινού από το έλλειμμα πυρηνικής ισχύος¹²⁰ και τη στρατιωτική-κομματική καταπίεση) αποτέλεσε το πεδίο του Διαστήματος. Το 1957, η Σοβιετική Ένωση εξέπληξε δυσάρεστα τον δυτικό κόσμο, με την επιτυχή εκτόξευση του Σπούτνικ, που αποτέλεσε τον πρώτο τεχνητό δορυφόρο σε τροχιά γύρω από τη Γη. Το τεχνολογικό αυτό επίτευγμα, κατέδειξε ότι η ΕΣΣΔ, ήταν επίσης ικανή να αναπτύξει διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους, που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τις εγγυήσεις των ΗΠΑ, για την προστασία της Ευρώπης ενάντια στη σοβιετική επιθετικότητα¹²¹. Η ψυχολογική επίδραση ήταν τόσο σημαντική, ώστε το «χάσμα των πυραύλων» να αποτελέσει κύριο ζήτημα της προεκλογικής εκστρατείας του Κέννεντυ, ο οποίος εγκαλούσε τον αντίπαλό του Νίξον και τους Ρεπουμπλικάνους για αβελτηρία, που επέτρεψε στους Σοβιετικούς να αποκτήσουν τόσο σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των Ηνωμένων Πολιτειών¹²² (ενισχύοντας άθελά του τις ΨΕΠ της Μόσχας).

Στο πλαίσιο της ανάδειξης της αξιοπιστίας των ΗΠΑ, η διακυβέρνηση του Κρούτσεφ εκμεταλλεύτηκε κάθε ευκαιρία, με χαρακτηριστικότερη την υπόθεση του πιλότου Φράνσις Γκάρι Πάουερς, το κατασκοπευτικό αεροπλάνο U-2 του οποίου καταρρίφθηκε

¹¹⁹ Για μία αναλυτική παρουσίαση του σοβιετικού τρόπου σκέψης και πράξης βλ. Nathan Leites,ό.π.

¹²⁰ Παρά τις δηλώσεις για παραγωγή πυραύλων «...σαν τα λουκάνικα» και την υπεροχή σε συμβατικές δυνάμεις, η Σοβιετική Ένωση υπολείπεται σημαντικά στο πυραυλικό δυναμικό, το οποίο θα απαιτούσε προσπάθειες τουλάχιστον 10ετίας για να εξισορροπηθεί. Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 21.

¹²¹ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 14.

¹²² Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, Η Κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2006, σελ 180-181.

πάνω από τη Σοβιετική Ένωση και ο ίδιος συνελήφθη, δικάστηκε και καταδικάστηκε για κατασκοπεία. Ο τότε Αμερικανός Πρόεδρος Αϊζενχάουερ, αρχικά αρνήθηκε το γεγονός, ενώ και όταν παραδέχτηκε την αλήθεια, αρνήθηκε να ζητήσει συγγνώμη. Ο Κρούτσεφ, εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο το συμβάν, κατήγγειλε το γεγονός και ταπείνωσε το Αμερικανό Πρόεδρο σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ παράλληλα ακύρωσε μια επερχόμενη σύνοδο στο Παρίσι, και απέσυρε την πρόσκληση προς τον Πρόεδρο να επισκεφθεί τη Μόσχα¹²³.

4.3.2. Η Περίοδος της Κρίσης της Κούβας.

Η πρώτη συνάντηση Κρούτσεφ-Κέννεντυ, έλαβε χώρα τον Ιούνιο του 1961 στη Βιέννη. Ο Σοβιετικός ηγέτης, πριν από τη συνάντηση, δήλωσε στο Πολιτικό Γραφείο ότι σχεδίαζε να πιέσει για παραχωρήσεις στο Βερολίνο και αλλού, καθώς πίστευε ότι ο Αμερικανός Πρόεδρος ήταν ανώριμος, δεν είχε δοκιμαστεί, αλλά και ιδιαίτερα ευάλωτος μετά την αποτυχία της επιχείρησης στον Κόλπο των Χοίρων.¹²⁴ Πραγματικά, ο Κρούτσεφ προέβη σε μία «δασκαλίστικη» διάλεξη, με άκρως επιθετικό ύφος, όπου υποστήριξε την αναπόφευκτη επικράτηση του κομμουνισμού στον κόσμο, χωρίς αυτό, κατά την άποψή του, να αποτελεί υπερβολή ή προπαγάνδα, αλλά επιστημονική ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης¹²⁵.

Την Άνοιξη του 1962, κατά τη διάρκεια διακοπών στην Κριμαία, ο Κρούτσεφ αντιλήφθηκε «επί του εδάφους», την εγγύτητα και τις νέες επιχειρησιακές δυνατότητες των πύραυλων των ΗΠΑ τύπου « Δίας», ανεπτυγμένων ακριβώς απέναντι από τη Μαύρη Θάλασσα, στην Τουρκία, από όπου θα μπορούσαν να πλήξουν την ΕΣΣΔ μέσα σε λίγα λεπτά, σε αντίθεση με τους Σοβιετικούς πυραύλους, για τους οποίους απαιτούνταν περίπου μισή ώρα για να φτάσουν στις Η.Π.Α¹²⁶. Λίγο μετά την επιστροφή του στη Μόσχα, πραγματικά ανήσυχος και προβληματισμένος, στις συζητήσεις με τους στενότερους συμβούλους του, ο Κρούτσεφ πρότεινε την ανάπτυξη πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα. Η ΕΣΣΔ είχε μάθει να ζει με τα πυρηνικά όπλα των ΗΠΑ στην Τουρκία, την Ιταλία και τη Βρετανία, και ο Κρούτσεφ αισθάνθηκε ότι ήρθε η

¹²³ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 14-15

¹²⁴ Βλ. Richard Nixon, *The Real War*, Warner Books, New York, 1981, σελ 277, 318.

¹²⁵ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 14-15

¹²⁶ Βλ. Graham Allison & Phillip Zelikow, ό.π., σελ 185. Η «ελαφρώς λυρική» αφήγηση, λέει πολλά για τον χαρακτήρα και το ταπεραμέντο του Κρούτσεφ.

ώρα για τους Αμερικανούς να δοκιμάσουν «λίγο από το δικό τους φάρμακο»¹²⁷, ρίχνοντας «ένα σκαντζόχοιρο μέσα στο παντελόνι του θείου Σαμ»¹²⁸ Επιπλέον, ο Σοβιετικός ηγέτης ήξερε ότι οι ΗΠΑ είχαν αποφασιστικό πλεονέκτημα σε βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς εξοπλισμένους με πυρηνικές κεφαλές που μπορούσαν αν πλήξουν τη Σοβιετική Ένωση, αλλά και ότι η Μόσχα θα χρειαζόταν τουλάχιστον μια δεκαετία για να γεφυρώσει το χάσμα αυτό.¹²⁹

Παρουσιάζοντας του σχέδιό του στην Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος, ο Κρούτσεφ επιχείρησε να θεμελιώσει ένα ηθικό υπόβαθρο, καθώς κατέστησε σαφές ότι ενεργούσε για να σώσει την Κούβα και να εφαρμόσει τη μαρξιστική αντίληψη της ιστορίας. Πίστευε ότι είχε φτάσει η ιστορική στιγμή για το θρίαμβο του μαρξισμού-λενινισμού –κάτι που διαφαίνεται ακόμη και αργότερα στα απομνημονεύματά του, που έχουν διανθιστεί με ιδεοληπτικές αντιλήψεις για «...την ταξική τύφλωση των Ηνωμένων Πολιτειών...», «...το ετοιμοθάνατο καπιταλιστικό σύστημα...» και το στόχο του Κέννεντυ να «...ενισχύσει τον καπιταλισμό, ενώ (ο Κρούτσεφ) προσπάθησε να καταστρέψει τον καπιταλισμό και να δημιουργήσει ένα νέο κόσμο, με κοινωνικό σύστημα βασισμένο στα διδάγματα των Μαρξ, Ένγκελς και Λένιν¹³⁰».

Στην ουσία, αποτελούσε βασική επιδίωξη της ΕΣΣΔ να καταδείξει παγκοσμίως, ότι με τη στρατιωτική ανάπτυξη στην Κούβα, η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων είχε μετακινηθεί οριστικά υπέρ της Μόσχας, κλονίζοντας τις σχέσεις εμπιστοσύνης των ΗΠΑ με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και όχι μόνο¹³¹. Γεγονός παραμένει ότι δε σημειώθηκαν αντιρρήσεις στο Κρεμλίνο¹³², παρά τις έντονες εσωτερικές τριβές μεταξύ των τριών οργανισμών-πυλώνων (Κομμουνιστικό Κόμμα, KGB, Ένοπλες Δυνάμεις) της Σοβιετικής ηγεμονίας.¹³³

¹²⁷ Βλ. Richard M. Pious, The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management, Political Science Quarterly, Vol 116, Number 1, 2001, σελ 86 και Sheldon M. Stern, The Week the World Stood Still, Stanford University Press, Stanford, California, 2005, σελ 18-19

¹²⁸ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 185.

¹²⁹ Βλ. . Victor Suvorov, Inside the Soviet Army, MacMillan Publishing Co, New York, 1982, σελ. 102, Sam LaGrone <http://news.usni.org/2012/10/24/soviet-perspective-cuban-missile-crisis-nikita-khrushchevs-son>, October 24, 2012, Updated: February 5, 2013 και Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 18-19 και 21

¹³⁰ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 18-19.

¹³¹ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 172.

¹³² Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 18-19

¹³³ Βλ. Victor Suvorov, ό.π., σελ. 24-25

Η ανάληψη δράσης από τον Κρούτσεφ τον Οκτώβριο του 1962, έδειχνε επιβεβλημένη και για λόγους «εξωτερικής» προβολής, καθώς το κύρος του στη Ρωσία (όπως αναφέρθηκε παραπάνω) αλλά και σε όλο το κομμουνιστικό μπλοκ είχε αρχίσει να υφίσταται φθορά. Όλες οι σημαντικές δημοσιονομικές ή αγροτικές πρωτοβουλίες του είτε είχαν αποτύχει είτε υποχωρούσαν, ενώ στη σύγκρουση με τη Δύση δεν υπήρχε κάποιο καταφανώς θετικό αποτέλεσμα στη «συνολική εικόνα», παρά το τοπικό πλεονέκτημα των Σοβιετικών στο Βερολίνο¹³⁴. Πετυχαίνοντας μία σύντομη και σχετικά φθηνή αναβάθμιση της Σοβιετικής πυρηνικής δύναμης, θα πίεζε τον Κέννεντυ αρκετά, ώστε να αποδεχτεί στη συνέχεια μία «ριζική» βελτίωση των σχέσεων (στα μέτρα της Μόσχας) και με τις ΗΠΑ επαρκώς αποδυναμωμένες, θα μπορούσε να εκτρέψει αμυντικούς πόρους στην εσωτερική παραγωγή, βελτιώνοντας το κύρος του¹³⁵.

Σαφώς επηρεασμένος από την εντύπωση που είχε ο Κρούτσεφ για τον Κέννεντυ, αλλά και για τη Δύση γενικότερα, ο Σοβιετικός ηγέτης επεδίωκε, με τα πυρηνικά όπλα σε ετοιμότητα στο μαλακό υπογάστριο της Ουάσινγκτον, να αιφνιδιάσει τις ΗΠΑ και να τις κάνει να φανούν αναποφάσιστες. Τα αναμενόμενα διπλωματικά διαβήματα θα επιβεβαίωναν την αδυναμία των Ην. Πολιτειών και την ισχύ και αποφασιστικότητα της Μόσχας, κερδίζοντας μία σημαντική ψυχολογική νίκη, κλονίζοντας την αξιοπιστία των αμερικανικών δεσμεύσεων σε όλο τον κόσμο¹³⁶.

Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης-και ενώ στο δυτικό κόσμο υπήρξε έντονη φημολογία για το τέλος του κόσμου μετά την επικείμενη πυρηνική σύγκρουση, στην οποία υπερτερούσαν οι Σοβιετικοί με «παραγωγή πυραύλων σα λουκάνικα»- στο ανατολικό μπλοκ, υπήρχε κεντρικά ελεγχόμενη ροή ενημέρωσης, περιορισμένη στα γεγονότα (με κατάλληλο τονισμό και απόκρυψη) και σε σταθερή «γραμμή» χωρίς περιθώρια για εικασίες, που παρουσίαζε τη Σοβιετική Ένωση να προστρέχει στην Κούβα, για την προστασία της από τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και όχι για την ανατροπή της ισορροπίας δυνάμεων. Η σταθερή και ελεγχόμενη ροή ειδήσεων από τη Μόσχα, σε συνδυασμό με την επιθετική εικόνα που εξέπεμπε ο Κρούτσεφ ως ηγέτης, αλλά και τη φαινομενικά σταθερή κλιμάκωση των ενεργειών, δημιούργησε ένα έντονο πνεύμα

¹³⁴ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π.,σελ 199.

¹³⁵ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 202-203.

¹³⁶ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π.,σελ 173

ανησυχίας στη Δύση, όπου και λόγω της απουσίας ουσιαστικού ελέγχου στα ΜΜΕ, πήρε τη μορφή καταστροφολογίας¹³⁷.

Τόσο κατά την περίοδο της κρίσεως (στις 24 Οκτωβρίου 1962), όσο και μετά από αυτήν (13 Δεκ 1962), το Κρεμλίνο ανακοίνωσε ότι οι πυρηνικές δυνάμεις του είχαν τεθεί σε υψηλό επίπεδο ετοιμότητας. Ωστόσο, το δελτίο πληροφοριών της CIA για την 25^η Οκτώβριος 1962, ανέφερε ότι «ακόμα δεν βλέπουμε σημάδια επίστευσης διαδικασιών εφαρμογής μέτρων για την αύξηση της ετοιμότητας των Σοβιετικών Ενόπλων Δυνάμεων» ενώ και η ανάμνηση του Πτεράρχου Μπέρτσαϊναλ¹³⁸, ήταν ότι ο Κρούτσεφ «ποτέ δεν έθεσε σε συναγερμό ούτε ένα επιπλέον βομβαρδιστικό και δε μετέβαλε ούτε στο ελάχιστο τη διάταξη και ετοιμότητα των στρατιωτικών του δυνάμεων». Εκτιμάται λοιπόν, ότι οι δηλώσεις αυτές επεδίωκαν το εντυπωσιασμό της κοινής γνώμης, στο πλαίσιο διεξαγωγής ΨΕΠ.¹³⁹

Η Μόσχα πίστευε, ότι οι ΗΠΑ θα δέχονταν την εγκατάσταση πυραύλων στην Κούβα, ως λογικό αντίβαρο στους αμερικανικούς πυραύλους που ήταν εγκατεστημένοι στην Τουρκία και την Ιταλία. Όμως, ο Σοβιετικός ηγέτης, περιοριζόμενος στην στερεότυπη εικόνα της Μόσχας για τη Σοβιετική Ένωση, δεν αντιλήφθηκε τις έντονες αμερικανικές φοβίες που ενεργοποιούσε η εγκατάσταση ενός κομμουνιστικού στρατιωτικού φυλακίου στο δυτικό ημισφαίριο. Λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη, ότι ο «προμαχώνας» αυτός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε ένα πυρηνικό εκβιασμό για το Βερολίνο, αλλά και την πολιτική ανατροπή που θα προκαλούσε στη Λατινική Αμερική, καταλαβαίνουμε ότι ο Νικήτα Κρούτσεφ είχε υποτιμήσει σοβαρά τη συμβολική σημασία της ιστορίας της αμερικανικής δύναμης στο δυτικό ημισφαίριο, πηγαίνοντας πίσω στο δόγμα Μονρόε, και αιφνιδιάστηκε από την ένταση της αντίδρασης των ΗΠΑ.¹⁴⁰

¹³⁷ Βλ. Sam LaGrone,ό.π.

¹³⁸ Υποπτεράρχος Ντέιβιντ Μπερτσαϊναλ, Α' Υπαρχηγός ΓΕΑ των ΗΠΑ την περίοδο της κρίσης (Deputy Chief of Staff for Plans and Programs)

¹³⁹ Βλ. Scott D. Sagan, Nuclear Alerts and Crisis Management, International Security, Vol. 9, No. 4. (Spring, 1985), σελ 129.

¹⁴⁰ Βλ. Sam LaGrone, ό.π.και Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 19-20

4.4. Οι Αμερικανικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις.

4.4.1. Γενικά

Οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις των ΗΠΑ, σκοπό είχαν να αναδείξουν την ανάγκη συσπείρωσης απέναντι στη σοβιετική επιθετικότητα και την υπεροχή του Δυτικού-ελεύθερου-τρόπου ζωής, έναντι του κομμουνιστικού μονολιθικού καθεστώτος. Ακροατήρια Στόχοι ήταν οι κοινωνίες «εκείθεν του παραπετάσματος» (κυρίως οι καταπιεζόμενοι λαοί) και οι ουδέτεροι-ανένταχτοι (επιδιώκοντας να αποτρέψουν τυχόν στενές επαφές με τη Μόσχα εφόσον τυχόν ανοικτή εκδήλωση υπέρ της Δύσης δε θα ήταν δυνατή). Μεγάλο μέρος της καταβληθείσας προσπάθειας, απορροφήθηκε στις ΨΕΠ προς τις δυτικές χώρες, προκειμένου να υποστηριχθεί ο αγώνας εναντίων της ΕΣΣΔ και να αντιμετωπιστούν οι αντίστοιχες επιχειρήσεις των Σοβιετικών, οι οποίες, λόγω της ελευθερίας της έκφρασης και διακίνησης ιδεών, τύγχαναν ευρείας διαδόσεως (πχ «Better Red than Dead»)¹⁴¹. Χαρακτηριστικά αναφέρεται, ότι ενώ ήταν σε μεγάλο βαθμό γνωστή (σε επίπεδο πολιτικών ηγεσιών-τεχνοκρατών) η πυρηνική υπεροχή της Δύσης την περίοδο που εξετάζουμε, εντούτοις ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στο δυτικό κόσμο ή αντίληψη ότι κυριαρχούσε πυρηνικά η ΕΣΣΔ¹⁴².

Τα τέσσερα κεντρικά μηνύματα των αμερικανικών ΨΕΠ ήταν¹⁴³:

- α. Η Σοβιετική Ένωση είναι μια δύναμη επεκτατική, που πρόθεσή της είναι η μεγιστοποίηση της κομμουνιστικής εξουσίας μέσα από στρατιωτική κατάκτηση και «εξαγωγή» επαναστάσεων.
- β. Ο στόχος της σοβιετικής στρατηγικής είναι η παγκόσμια κυριαρχία. Η επιδίωξη αυτή της Μόσχας είναι μόνιμη και θα πετύχει, εκτός εάν συναντήσει την έντονη αντίδραση του Δυτικού Κόσμου.
- γ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ως ηγέτης του " Ελευθέρου Κόσμου, " είναι το μόνο κράτος σε θέση να αποκρούσει σοβιετική επιθετικότητα.
- δ. Ο κατευνασμός δεν θα λειτουργήσει. Προκειμένου να επιτευχθεί η ανάσχεση του σοβιετικού επεκτατισμού, απαιτείται Ισχύς για να αντιμετωπίσει την Ισχύ.

¹⁴¹ Βλ Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό. π., σελ 42

¹⁴² Βλ. Richard Nixon, ό.π., σελ 169-170, 180,

¹⁴³ Βλ Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό. π., σελ 42.

Η επίκληση της «Θεωρίας του Ντόμινο» τη δεκαετία του '60, εκτός από μία απλοποίηση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ (άσπρο ή μαύρο-μαζί μας ή αντίπαλοί μας) , έδινε και το μήνυμα ότι καμία κοινωνία δεν έπρεπε να «πέσει», γιατί η πτώση της θα συμπαρέσυρε και τις άλλες ελεύθερες χώρες¹⁴⁴. Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί σήμερα το πόσο αισιόδοξη ή απαισιόδοξη ήταν η αμερικανική κοινή γνώμη της εποχής, για την έκβαση του Ψυχρού Πολέμου, καθώς σύμφωνα και με την εκτίμηση του Κίσσινγκερ το 1960, «οι ΗΠΑ δε μπορούν να σηκώσουν το βάρος μίας ακόμα πτώσης, σαν αυτή που χαρακτήρισε την περασμένη δεκαπενταετία...(καθώς η πτώση)...θα μας συρρίκωνε σε ένα αμερικανικό οχυρό, μέσα σε ένα κόσμο που θα είχε καταστεί σε μεγάλο βαθμό άσχετος προς εμάς»¹⁴⁵.

Το κυριότερο μέσο ήταν το ραδιόφωνο, ενώ οι σημαντικές αναταραχές στις ανατολικές χώρες (όπως Αν Γερμανία, Ουγγαρία), σε συνδυασμό με την αντίθεση στην κοινωνική και οικονομική πρόοδο μεταξύ Ανατολικού και Δυτικού Βερολίνου (και τις συνεπακόλουθες προσφυγικές ροές προς τη Δυτ. Γερμανία) απετέλεσαν τα σημαντικότερα όπλα στο ψυχολογικό οπλοστάσιο της Ουάσιγκτον.

4.4.2. Η Περίοδος της Κρίσης της Κούβας.

Η επιθετική συμπεριφορά του Κρούτσεφ στη Βιέννη, έπεισε τον Κέννεντυ ότι οι Σοβιετικοί θα σέβονται μόνο την τήρηση σκληρής στάσης από πλευράς ΗΠΑ, ιδιαιτέρως στα σημεία τριβής (όπως η Κούβα και το Βερολίνο). Με βάση αυτή την εντύπωση, ενέκρινε την πρόταση να προχωρήσει η Αμερική στην ανάπτυξη των πυρηνικών πυραύλων «Δίας» σε Τουρκία και Ιταλία.¹⁴⁶

Ειδικά σε ό,τι αφορά στις σχέσεις με την Κούβα, διαπιστώνεται ότι η ταπεινωτική αποτυχία της απόβασης στον Κόλπο των Χοίρων, είχε σοβαρές συνέπειες για την κυβέρνηση του Προέδρου Κέννεντυ, σε δύο κατευθύνσεις: ενέτεινε ακόμα παραπάνω τον (υποβόσκοντα από παλιά) σκεπτικισμό του JFK για πάσης φύσεως «ειδικούς»,

¹⁴⁴ «Θεωρία του Ντόμινο». Εάν μία δυτική χώρα έπεφτε στα χέρια των Σοβιετικών, θα ακολουθούσαν μία –μία και οι γειτονικές της χώρες, όπως η πτώση ενός ντόμινο συμπαρασύρει τα διπλανά κομμάτια. Για την ερμηνεία της «Θεωρίας του Ντόμινο», βλ. Eugene R. Wittkopf-Christopher M. Jones-Charles W. Kegley, Jr., ό. π., σελ 42.

¹⁴⁵ βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 173.

¹⁴⁶ βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 18

ιδιαιτέρως στο στρατιωτικό τομέα και στην κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών¹⁴⁷ και ταυτόχρονα ανέπτυξε μία «ανησυχία», σε βαθμό «εμμονής», με την ανατροπή του Κάστρο και την αποκατάσταση του γοήτρου του¹⁴⁸. Επιπλέον, η απόφαση του Αμερικανού Προέδρου να «αφήσει» την επιχείρηση να αποτύχει, ερμηνεύτηκε από τον Κρούτσεφ ως αδυναμία, με αποτέλεσμα την επιθετική στάση του Σοβιετικού ηγέτη στη συνάντησή τους στη Βιέννη¹⁴⁹.

Οι προαναφερθείσες επιφυλάξεις του Προέδρου των ΗΠΑ για τις Υπηρεσίες Πληροφοριών και των Ενόπλων Δυνάμεων, ήρθαν να επιβαρύνουν το βαρύ κλίμα στους υπόψη οργανισμούς, καθώς υπήρχε μία έντονη ανησυχία για το μέλλον τους, τη διατήρησή τους, αλλά και αναζήτηση ταυτότητας στο νέο περιβάλλον συγκρούσεων με πυρηνικά όπλα. Ιδιαίτερως ανήσυχες ήταν οι Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς όλοι οι Κλάδοι προσπαθούσαν να βρουν τρόπους να καταστούν «απαραίτητοι» ή τουλάχιστον «χρήσιμοι» στο πυρηνικό-πυραυλικό πεδίο μάχης.¹⁵⁰

Η ανακάλυψη ότι οι Σοβιετικοί εγκαθιστούν πυρηνικά όπλα στην Κούβα, απετέλεσε ένα σοβαρό πλήγμα στην αμερικανική κυβέρνηση, καθώς όχι μόνο αποτελούσε ευθεία προσβολή του δόγματος Μονρόε, αλλά έθιγε το «ψυχολογικό» καταφύγιο μίας χώρας, που αντλούσε σημαντική δύναμη από τη γεωγραφική απομόνωση που της παρείχαν οι δύο ωκεανοί και η γειτνίαση με το Μεξικό και τον Καναδά¹⁵¹. Τυχόν συγκαταβατικότητα των ΗΠΑ, θα έδινε την εντύπωση σε όλο τον κόσμο, ότι η ισορροπία δυνάμεων είχε πραγματικά μετατοπιστεί προς όφελος της ΕΣΣΔ και η Ουάσινγκτον αδυνατούσε να αντιμετωπίσει τη Σοβιετική ισχύ στο ημισφαίριό της, δυναμιτίζοντας έτσι τις συμμαχίες και σχέσεις εμπιστοσύνης των ΗΠΑ με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής αλλά και της Ευρώπης¹⁵².

¹⁴⁷ «Πώς μπόρεσα να είμαι τόσο εκτός πραγματικότητας;» ρώτησε (ο JFK) τον ειδικό σύμβουλο του Λευκού Οίκου Sorensen. "Σε όλη τη ζωή μου, είχα περισσότερο μυαλό από το να εξαρτώμαι από τους εμπειρογνώμονες. Πώς μπόρεσα να είμαι τόσο ηλίθιος, να τους αφήσουμε να προχωρήσουν με την επιχείρηση αυτή;"». Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π.,σελ 16-17

¹⁴⁸ Η όλη «ατμόσφαιρα» τελούσε υπό τη συνεχή φόρτιση από τον αδελφό του Προέδρου, Ρόμπερτ Κέννεντυ, ο οποίος, σύμφωνα με τον Ρίτσαρντ Ράσελ (Διευθυντή Επιχειρήσεων της CIA σε θέματα Κούβας από το 1959) είχε καταστεί φανατικός σε θέματα του Κάστρο. Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 16-17

¹⁴⁹ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 172-173.

¹⁵⁰ Η κατάσταση που επικρατούσε στις Ένοπλες Δυνάμεις των ΗΠΑ –με έμφαση στο Στρατό Ξηράς-περιγράφεται στα βιβλία του H. Norman Schwarzkopf, It Doesn't Take a Hero, Bantam, New York, 1992, sel 68,69, 73, 83, 96-97 αλλά και στα βιβλία άλλων ανωτάτων αξιωματικών που υπηρετούσαν στις Αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις, όπως ο Στρατηγός Κόλιν Πάουελ κ.α.

¹⁵¹ Βλ. Sam LaGrone, ό.π. και Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 19

¹⁵² Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π.,σελ 172

Γεγονός είναι (διασταυρώνεται από τις μαγνητοταινίες του Λευκού Οίκου) ότι κανείς δεν πίστεψε, πως τα Σοβιετικά πυρηνικά όπλα μεταφέρθηκαν στην Κούβα για την εξασφάλισή της από αμερικανική απειλή. Όσο και αν προβληματίστηκε η κυβέρνηση των ΗΠΑ για τα πραγματικά κίνητρα της Μόσχας (ενόχληση για το πυρηνικό οπλοστάσιο στην Ευρώπη; Προσπάθεια ανατροπής της πυρηνικής ισορροπίας; Τετελεσμένο για επίλυση του προβλήματος του Βερολίνου;) ο πρόεδρος Κέννεντυ πίστευε ακράδαντα ότι ήταν πολιτική και όχι στρατιωτική η φύση της κρίσης. Απευθυνόμενος στην κοινή γνώμη (των ΗΠΑ αλλά και όλων των Δυτικών χωρών), έθεσε το θέμα ως «άσπρο-μαύρο», τη μόνη κατανοητή και διεισδυτική μέθοδο στον απλό κόσμο: « Η πολιτική μας χαρακτηρίζεται από υπομονή και αυτοσυγκράτηση... Σκοπός μας δεν είναι η νίκη της ισχύος, αλλά η επιβεβαίωση του ορθού και δικαίου.»¹⁵³

Με την επιλογή επιβολής «καραντίνας» σε τοπικό επίπεδο¹⁵⁴, σύμφωνα με τον Υπουργό Άμυνας ΜακΝαμάρα¹⁵⁵, ο Πρόεδρος Κέννεντυ δεν είχε σκοπό να «πυροβολήσει» τους Σοβιετικούς, αλλά να επικοινωνήσει με τον Κρούτσεφ και να του μεταφέρει ένα σαφές πολιτικό μήνυμα,. Η ενέργεια αυτή, είχε πολλά πλεονεκτήματα: αρκετά επιθετική για να καταδείξει αποφασιστικότητα, χωρίς να είναι επικίνδυνη όπως μία ένοπλη επίθεση, μετέφερε στον Κρούτσεφ το πρόβλημα επιλογής του επομένου βήματος, τυχόν ναυτική σύγκρουση στην Καραϊβική θα ήταν υπέρ των ΗΠΑ, ενώ παράλληλα η «καραντίνα» θα επέτρεπε στην Αμερική να εκμεταλλευτεί τις ασκήσεις των συμβατικών της δυνάμεων για να κλιμακώσει την πίεση χωρίς πυρηνικά όπλα¹⁵⁶.

Ο τρόπος ενεργείας αυτός, σε συνδυασμό με τα «τελεσίγραφα» που δόθηκαν στη Μόσχα, κατά πάσα πιθανότητα συνέβαλαν στην δημιουργία της πεποίθησης στο Κρεμλίνο, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα επιτεθούν στην Κούβα, αν η ΕΣΣΔ δε δεσμευόταν να αποσύρει τους πυραύλους. Η αποτελεσματικότητα των ενεργειών αυτών (σε πολιτικό και ψυχολογικό επίπεδο) δε μπορεί να σταθμιστεί με σαφώς μετρήσιμα κριτήρια, συνάγεται όμως εκτιμώντας μία σειρά περιστατικών, όπως μία τεταμένη συνομιλία του Κρούτσεφ με τον Γουίλιαμ Νόξ στις 24 Οκτωβρίου¹⁵⁷ (όπου ο Σοβιετικός ηγέτης ανέφερε ότι οι πυρηνικές κεφαλές βρίσκονταν ήδη στην Κούβα,

¹⁵³ Βλ. Sheldon M. Stern, ό.π., σελ 23 και 43.

¹⁵⁴ Η χρήση των λέξεων έχει τη σημασία τους και τη βαρύτητά τους. Η επιβολή «αποκλεισμού» επιβαρύνει την τεταμένη κατάσταση και κλιμακώνει τη σύγκρουση. Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 218.

¹⁵⁵ Scott D. Sagan, ό.π., σελ 110

¹⁵⁶ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 220-221.

¹⁵⁷ Γουίλιαμ Νοξ, Πρόεδρος της αμερικανικής εταιρίας Γουέστινγκχαους Ελέκτρικ, που βρέθηκε στη Μόσχα την περίοδο εκείνη και έγινε δεκτός από τον Κρούτσεφ.

διαβεβαίωνε ότι οι πύραυλοι δεν θα εκτοξεύονταν παρά μόνο μετά από προσωπικές εντολές του) και, σύμφωνα με έκθεση της CIA, ακόμη και μια υπόσχεση ότι «δεν θα είναι ο πρώτος που θα πυροδοτήσει ένα πυρηνικό πόλεμο». Τα παραπάνω, σαφώς αποτελούν προϊόν της σθεναρής στάσης των ΗΠΑ κατά την περίοδο της καραντίνας¹⁵⁸.

4.5 Ο Τερματισμός της Κρίσης.

Την 28 Οκτωβρίου 1962, ο Νικίτα Κρούτσεφ δήλωσε στο «Ράδιο Μόσχα», ότι η Σοβιετική Ένωση θα απέσυρε τους πυραύλους από την Κούβα, τέσσερις ημέρες μετά τη δήλωσή του ότι η Μόσχα δε θα αφαιρούσε τους πυραύλους. Η διαδικασία αποσυναρμολόγησης, η φόρτωση σε σοβιετικά πλοία και η μεταφορά των πυραύλων, ολοκληρώθηκε στο χρονικό διάστημα 5-9 Νοεμβρίου. Ένα τελευταίο «αγκάθι», η παρουσία βομβαρδιστικών IL-28, διευθετήθηκε με τη φόρτωσή τους σε πλοία και εκκένωσή τους, την 5 και 6 Δεκεμβρίου 1962. Από την πλευρά τους, οι ΗΠΑ αποσυναρμολόγησαν τους πυραύλους «Δίας», που ήταν ανεπτυγμένοι στην Τουρκία και εκκενώθηκαν αεροπορικώς. Η όλη διαδικασία ολοκληρώθηκε σιωπηρά τον Απρίλιο του 1963.¹⁵⁹

Αποτιμώντας την κρίση και τα αποτελέσματά της, διαπιστώνουμε ότι:

α. Η Σοβιετική Ένωση αναγκάστηκε να αποσύρει τα όπλα από την Κούβα και δεν πέτυχε να ανατρέψει το πυρηνικό ισοζύγιο. Το ρίσκο του Κρούτσεφ δεν απέδωσε, με αποτέλεσμα να αναγκαστεί σε αναδίπλωση.¹⁶⁰ Η εξέλιξη αυτή ήταν δυσμενής για τη Μόσχα, καθώς δόθηκε η εντύπωση, σε διεθνές επίπεδο, ότι υποχώρησε μπροστά στη σθεναρή στάση των ΗΠΑ. Το γόητρο του Κρούτσεφ υπέστη σημαντική φθορά και, σε συνδυασμό με την αμφισβήτηση και άλλων πρωτοβουλιών του, οδήγησε στην ανατροπή του από τους Μπρέζνιεφ και Ντομπρύνιν το 1964.¹⁶¹

¹⁵⁸ Scott D. Sagan, ό.π., σελ 110-111

¹⁵⁹ Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 544.

¹⁶⁰ Βλ. Richard Nixon, ό.π., σελ 48-49, 180, 277.

¹⁶¹ Βλ <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=158731&ct=83&dt=02/05/2004>, Εφ. Καθημερινή, Ιστορικό Λεύκωμα 1964, Η καθαίρεση του Νικίτα Χρουστσόφ, Αθήνα, 1997, σελ. 88-91 και Σχόλιο Κουζνέτσωφ (1^{ος} Υφυπουργός Εξωτερικών ΕΣΣΔ). Βλ, Richard Nixon, ό.π., σελ 170

β. Οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν να μην προβούν σε στρατιωτική επέμβαση για να ανατρέψουν τον Κάστρο, ενώ προέβησαν σε αποσυναρμολόγηση των πυραύλων τους στην Τουρκία. Διαφαίνεται όμως ότι ο Κέννεντυ, έχοντας «υποστεί» το φιάσκο του Κόλπου των Χοίρων και βλέποντας τις στρατιωτικές εκτιμήσεις για πιθανή απόβαση και κατάληψη της Κούβας, μάλλον δεν είχε πρόθεση να ανατρέψει το καθεστώς της Αβάνας με συμβατικές στρατιωτικές ενέργειες. Αν και υπήρξε δυσαρέσκεια στο ΝΑΤΟ για τις μυστικές διαπραγματεύσεις μεταξύ Ουάσιγκτον και Μόσχας, η ισορροπία τελικά αποκαταστάθηκε με την ανάπτυξη ενός πυραυλοφόρου πυρηνοκινήτου υποβρυχίου «Πολάρης» στη Μεσόγειο.¹⁶²

γ. Το προφίλ των ΗΠΑ μάλλον αναβαθμίστηκε, καθώς η αναδίπλωση των Σοβιετικών έγινε με δημόσιο τρόπο (ανακοινώσεις Κρούτσεφ 28/10 και Κέννεντυ 02/11) και μάλιστα σε μία κρίση που η Μόσχα ξεκίνησε, ενώ οι όποιες διευθετήσεις της Ουάσιγκτον (δέσμευση ανοχής έναντι καθεστώτος Αβάνας, αποχώρηση πυραύλων «Δίας») έγιναν σιωπηρά, σε βάθος χρόνου και με αντιστάθμισμα (συνέχιση παρενοχλήσεων Κάστρο, αποκατάσταση πυρηνικού ισοζυγίου στη Νοτιοανατολική Πτέρυγα του ΝΑΤΟ). Ομοίως, ο Πρόεδρος Κέννεντυ φάνηκε σταθερός, τόσο στην Κούβα, όσο και στο Βερολίνο, με αποτέλεσμα να αφήσει πίσω του το «στίγμα» της απόβασης στον Κόλπο των Χοίρων.

¹⁶² Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 544.

5. Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ

5.1 Οι Πρωταγωνιστές της Κρίσης

Στη περίοδο που ακολούθησε το Β' ΠΠ, Ελλάδα και Τουρκία βρέθηκαν επτά φορές σε σοβαρή κρίση ή στα πρόθυρα πολέμου (1955, 1963-64, 1967, 1974, 1976, 1987 και 1996). Το χρονικό της εξέλιξης της Κρίσης των Ιμίων, παρουσιάζεται στο Παράρτημα «Δ»

5.1.1 Η Ελληνική Θεώρηση

Συχνά, η ελληνική εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζεται από κάποιους, ως «ανορθολογική», «επιθετική», «σπασμωδική», «παράλογη». Τα αίτια μπορούν να αποδοθούν σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής «πολιτικής κουλτούρας», που διαμορφώνεται από δύο πηγές: την κοινή γνώμη και το ρόλο της προσωπικότητας, ως διαμορφωτή αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής με ταυτόχρονη απουσία ρόλου συλλογικών οργάνων/θεσμών¹⁶³.

Η ελληνική κοινωνία έχει βαθιά ριζωμένη την πεποίθηση ότι εξωτερικές δυνάμεις επιβουλεύονται έμμεσα ή άμεσα την εδαφική της κυριαρχία¹⁶⁴. Η αντίληψη αυτή προέρχεται κυρίως από τη μακρά προσπάθεια για την εθνική ολοκλήρωση, η οποία ήταν δύσκολη ακόμα και όταν ήταν νικηφόρα και ενίοτε οδυνηρή (Μικρασιατική Εκστρατεία), τροφοδοτείται δε (τουλάχιστον ως προς το αίσθημα της «απειλής») από την σταθερή άσκηση αναθεωρητικής πολιτικής από την Τουρκία, ιδιαιτέρως από το 1974 και μετά¹⁶⁵.

¹⁶³ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ87-91.

¹⁶⁴ Η κυρίαρχη ελληνική αντίληψη για τους ξένους, συνοψίζεται σε πέντε χαρακτηριστικά:

- α. Αμφιθυμία και μίγμα θαυμασμού-μίσους-φθόνου-αίσθησης απειλής από τους «Ευρωπαίους».
- β. Δαιμονοποίηση των ιστορικών αντιπάλων (και κυρίως των Τούρκων).
- γ. «Ξένοι» και «ισχυροί» εχθρεύονται το Έθνος και συνωμοτούν σε βάρος του.
- δ. Απόρριψη επιρροής-συνάφειας-ομοιότητας με την εγγύς Ανατολή και τα Βαλκάνια.
- ε. Υποτίμηση κάθε ξένου εντός του «ελλαδικού χώρου».

Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 91.

¹⁶⁵ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ87-88.

Το αίσθημα «απειλής», δημιουργεί και αναδεικνύει τα βασικότερα στοιχεία που συνθέτουν την «αντίληψη του αδυνάτου», χαρακτηριστικό γνώρισμα των Ελλήνων τα τελευταία 40 χρόνια. Τα στοιχεία αυτά είναι ξενοφοβία, εσωστρέφεια¹⁶⁶, προτίμηση «θεωριών συνωμοσιολογικού χαρακτήρα» για την προσέγγιση-ερμηνεία των διεθνών εξελίξεων, έντονο κρατικό προσανατολισμό, προτίμηση γνωστών-«σίγουρων» δομών (η «πεπατημένη») που συνδέονται στενά με το πελατειακό σύστημα και «συγκεκριμένες-προσωποποιημένες» ενέργειες, που εκτρέπουν κάθε διάλογο ή προσπάθεια επίλυσης σοβαρών προβλημάτων¹⁶⁷.

Η ελληνική πολιτική κουλτούρα, χαρακτηρίζεται από στοιχεία «αμυντικότητας» και «ακινησίας». Σε ό,τι αφορά στη θεώρηση της Τουρκίας, αυτή εκλαμβάνεται ως η σημαντικότερη απειλή όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και τον ευρύτερο Ελληνισμό. Η ελληνική ταυτότητα έχει θεμελιωθεί με συγκεκριμένες αντιλήψεις για τον «εξ ανατολών» γείτονα, ως αναθεωρητικό, βίαιο και «εγγενώς επιθετικό». Οι αντιλήψεις αυτές της κοινής γνώμης (φόβος-αίσθημα απειλής) κατέχουν σημαντική θέση και στο σύστημα αξιών των διαμορφωτών εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα¹⁶⁸.

Οι απόψεις αυτές, με την υιοθέτηση θεωρήσεων «καταδίωξης» των εθνικών μας δικαίων από της ΗΠΑ, την Ευρώπη ή την «παγκόσμια σιωνιστική συνομοσία», εντείνουν την εσωστρέφεια και την τάση για ομφαλοσκοπηση, ενώ τείνουν να μετεξελιχθούν σε πνεύμα «εθνικής μειονεξίας» και «θυματοποίησης». Ως αποτέλεσμα, η «απειλούμενη» και «αδύνατη» Ελλάδα επιλέγει το διεθνές δίκαιο ως θεμελιώδη λίθο της εξωτερικής της πολιτικής, ερμηνευόμενο όμως με ένα ιδιότυπο ελληνοκεντρικό-ωφελμιστικό τρόπο, ακολουθώντας μία πολιτική επιλεκτικής επίκλησης¹⁶⁹.

Η απουσία ουσιαστικού ρόλου των εκάστοτε υφισταμένων ή συγκροτούμενων συλλογικών οργάνων/θεσμών(καθώς ο ρόλος των προσώπων κατισχύει έναντι των

¹⁶⁶ Η εσωστρέφεια αυτή, εκδηλώνεται με την ταύτιση του Ελληνισμού, όχι τόσο με την ιστορία των δύο τελευταίων αιώνων(γεμάτη σίγουρα με «δύσκολες» σελίδες, πλην όμως και με ευρύτατα αποδεκτές σημαντικές εθνικές επιτυχίες) αλλά αποκλειστικά με την Κλασική Ελλάδα και το Βυζάντιο. Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας,ό.π., σελ89-90.

¹⁶⁷ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ88-91.

¹⁶⁸ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 90-91.

¹⁶⁹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 92-93. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι συχνά οι Τούρκοι κατηγορούν το ΝΑΤΟ για «φιλελληνικές» τάσεις. Βλ. Α. Γίοκαρης-Α. Δημητρόπουλος-Χ. Δίπλα, Σημεία τριβής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 1994,σελ 23.

θεσμών-μηχανισμών), οδηγεί σε μία «πυροσβεστική»-αποσπασματική αντιμετώπιση των διεθνών εξελίξεων. Μελετώντας την ελληνική εξωτερική πολιτική των τελευταίων σαράντα ετών, διαπιστώνουμε ότι όλες οι σημαντικές στρατηγικές αποφάσεις της εξωτερικής πολιτικής, δεν ήταν προϊόν θεσμικών διαδικασιών, αλλά αποτέλεσμα προσωπικών εκτιμήσεων των κυβερνώντων. Οι ελληνικές κυβερνήσεις αντιμετώπιζον τα διεθνή δρώμενα κατά περίπτωση, με πρόχειρές τακτικές κινήσεις, χωρίς σταθερές αντικειμενικές επιδιώξεις και απώτερους αντικειμενικούς σκοπούς, που τελικά υποσκάπτουν και υποβαθμίζουν το κύρος και την αξιοπιστία της χώρας. Είναι ευνόητο ότι, σε ένα ρευστό περιβάλλον (όπως είναι ο διεθνής χώρος) απαιτείται ευκαμψία και ευελιξία. Αυτό όμως απέχει σημαντικά από τη σύγχυση, την ανακολουθία, την απουσία ιεράρχησης των εθνικών αντικειμενικών σκοπών και την έλλειψη συντονισμού που συχνά εμφανίζονται ως χαρακτηριστικά της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής¹⁷⁰.

Τα τελευταία χρόνια, υπάρχει μία έντονη τάση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας να μεταφέρει τα ελληνοτουρκικά προβλήματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με διπλό σκοπό: αφενός να εκμεταλλευτεί τη δεξαμενή των ευρωπαϊκών κρατών, ως δυνητικούς συμμάχους απέναντι στην Άγκυρα και αφετέρου να «μεταστρέψει» την τουρκική πολιτική, με το δέλεαρ μίας πιθανής ένταξης στην ΕΕ¹⁷¹. Ελλοχεύουν όμως σημαντικοί κίνδυνοι για τα εθνικά μας θέματα.¹⁷²

¹⁷⁰ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 85 και Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 88-97

¹⁷¹ Για το απόσπασμα της επιχειρηματολογίας επί του θέματος από τον πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη στο βιβλίο του «Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα 1996-2004», εκδ. Πόλις,βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, Ίμια: Τα Απόρρητα Τηλεγραφήματα των Αμερικανών, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σελ 347.

¹⁷² «Η ιθάρσωση της Τουρκίας μέσω της εντάξεως της στην “Ευρώπη” συνδέεται στενά με τις ελπίδες και τα σφάλματα της ελληνικής πολιτικής. Το πόσο φρούδες είναι οι ελπίδες το ομολογεί συνεχώς και άθελα της η ίδια η ελληνική πλευρά, όταν από τη μία μεριά ισχυρίζεται ότι η αποδοχή των “ευρωπαϊκών αξιών” θα κάνει την Τουρκία “πολιτισμένο” και φιλειρηνικό κράτος, ενώ συνάμα από την άλλη είναι υποχρεωμένη να διαπιστώνει στην πράξη ότι οι Ευρωπαίοι φορείς των “αξιών” τις μεταχειρίζονται πολύ επιλεκτικά και τις προσπερνούν με άνεση όποτε το κρίνουν συμφέρον, άρα η αποδοχή των “ευρωπαϊκών αξιών” δεν φαίνεται να βελτιώνει καθ’ εαυτήν τα ήθη.

Τα σφάλματα, πάλι, προκύπτουν από μιν κακή εκτίμηση της σημασίας της «Ευρώπης» για την ανερχόμενη Τουρκία. Επειδή η Ελλάδα, αδυνατώντας να σταθεί μοναχή στα πόδια της, περιμένει τα πλείστα ή τα πάντα από τους άλλους, τείνει εύλογα να προβάλλει τη δική της κατάσταση και διάθεση στην κατάσταση και διάθεση άλλων, νομίζοντας π.χ. ότι η “Ευρώπη” έχει για την Τουρκία την ίδια απόλυτη σημασία όσο για την Ελλάδα. Για την Ευρασιατική Τουρκία η Ευρώπη είναι μόνον ένα πεδίο δραστηριοτήτων ανάμεσα σε άλλα, ενώ για την Ελλάδα αποτελεί το μοναδικό, γιατί στα Βαλκάνια δεν μπορεί να παίξει ηγεμονικό ρόλο...Η Τουρκία θα προσπαθήσει να προσαρμόσει την ΕΕ στις επιδιώξεις της, να κερδίσει τη μάζα. Στο μελλοντικό πολυετές παζάρι - διεκυστίδα μεταξύ ΕΕ - Τουρκίας, η Ευρώπη δεν θα μπορεί να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της Τουρκίας.

Κατά πάσα πιθανότητα τα σπασμένα του παζαριού θα τα πληρώσει η Ελλάδα. Γιατί τα ισχυρότερα μέλη της ΕΕ θα επιδιώκουν να κατευνάζουν την Τουρκία με ελληνικά έξοδα (Αιγαίο, Κύπρο, κλπ)». Βλ. Παναγιώτης Κονδύλης, Θεωρία του Πολέμου, Θεμέλιο, Αθήνα, 1997, σελ 407-408.

5.1.2 Η Τουρκική Θεώρηση

Η Τουρκία, εδώ και πολλά χρόνια, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής φύσης¹⁷³, τα οποία την περίοδο των Ιμίων συγκρατούσε η κεμαλική παράδοση με εκφραστή της τον Τουρκικό Στρατό¹⁷⁴.

Η Τουρκία έναντι της Ελλάδας επιδιώκει (με ιδιαίτερα έντονο τρόπο μετά το 1974)¹⁷⁵:

- α. Την αποδυνάμωση (και σε βάθος χρόνου την ανατροπή) του καθεστώτος στο Αιγαίο, με την απειλή χρήσης βίας και όχι με ολοκληρωτικό πόλεμο.
- β. Την υποβάθμιση της ελληνικής κυριαρχίας, καθιστώντας υπόθεση «καθημερινής ρουτίνας» τις τουρκικές παραβάσεις και παραβιάσεις του εθνικού εναερίου χώρου.
- γ. Τη δημιουργία νέων τετελεσμένων και τη σταδιακή επιβάρυνση της ελληνοτουρκικής ατζέντας.

Το υφιστάμενο καθεστώς στο Αιγαίο, που προσπαθεί να ανατρέψει η Άγκυρα, διαμορφώθηκε από τις Συνθήκες της Λωζάνης (1923), του Μοντρέ (1936) και των Παρισίων (1947). Η κυβέρνηση της Άγκυρας, έχει καταστήσει σαφείς τις προθέσεις της, με δηλώσεις τις πολιτικής της ηγεσίας (που παρουσιάζουν μία διαχρονικότητα και συνέχεια, ασχέτως εάν η κυβέρνηση είναι στρατιωτική ή πολιτική, με εναλλαγές στον τόνο), διπλωματικές ενέργειες αλλά και στρατιωτικές πρωτοβουλίες.¹⁷⁶

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τουρκικής πολιτικής, είναι η συνέχεια, η συνέπεια (και σε μεγάλο βαθμό και η προβλεψιμότητα), που εξασφαλίζεται από το Τουρκικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, Το Συμβούλιο είναι προϊόν αλληλεπίδρασης μεταξύ της εκλεγμένης κυβέρνησης (Hukümet) και του γραφειοκρατικό κράτος (Devlet), που ταυτίζεται με το Στρατό, ένα θεσμό που ανέλαβε από τον Μουσταφά Κεμάλ το ρόλο του εγγυητή των αξιών του κοσμικού κράτους και των παρακαταθηκών του κεμαλισμού. Από πλευράς ισχύος, σαφώς ισχυρότερο είναι το Κράτος (Στρατός). Μία προσπάθεια οριοθέτησης αρμοδιοτήτων και περιορισμού του Στρατού από το Μεντερές, έληξε με

¹⁷³ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 131

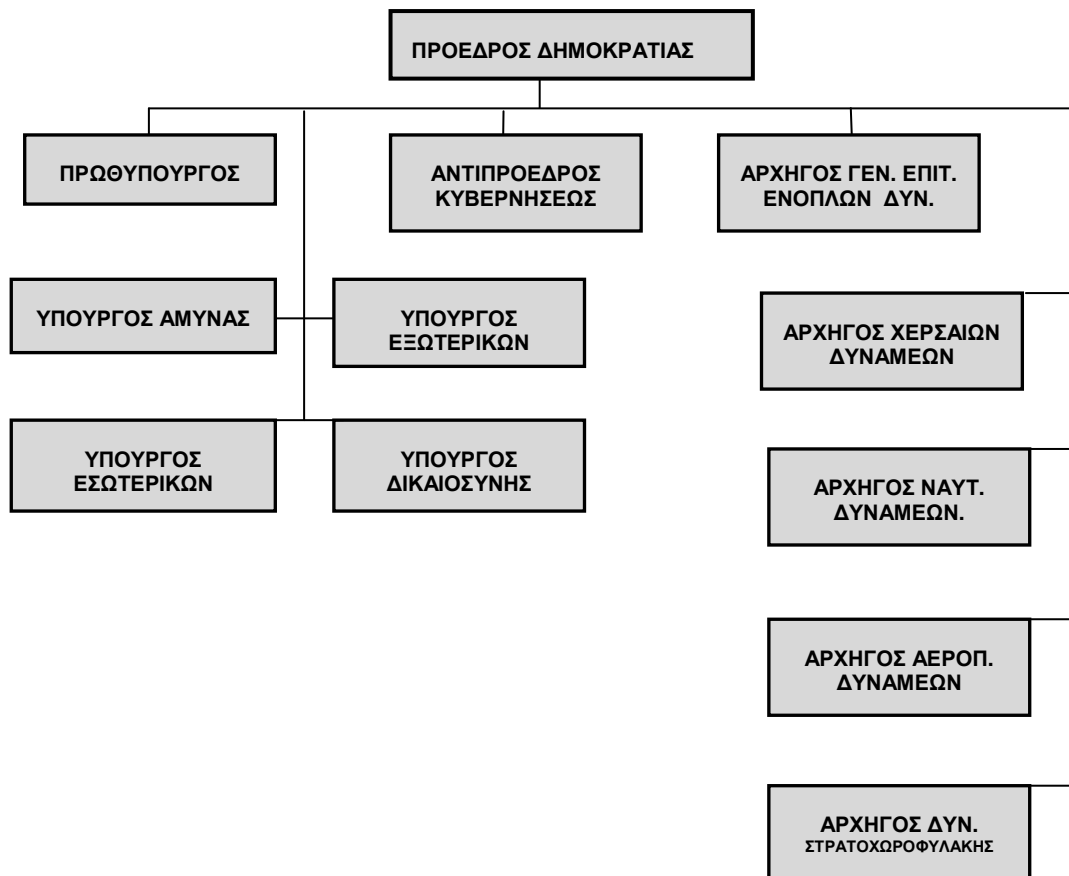
¹⁷⁴ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό.π., σελ 135.

¹⁷⁵ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 233

¹⁷⁶ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 22.

συντριβή του πολιτικού σκέλους (πραξικόπημα του 1960) και συνταγματική κατοχύρωση της σύνθεσης, αποστολής (και ισορροπίας δυνάμεων) με το Σύνταγμα του 1961.

Η ισχύς του Στρατού, αναπτύχθηκε περαιτέρω, στις αρχές της δεκαετίας του '70, λόγω εσωτερικών αναταραχών, με αποτέλεσμα ο θεσμός του Συμβουλίου να αποκτήσει το ρόλο ενός «μικρού υπουργικού συμβουλίου», καθώς η Κυβέρνηση **οφείλει να λαμβάνει υπόψη κατά προτεραιότητα** τις αποφάσεις του¹⁷⁷.

Σχήμα 1. Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας της Τουρκίας¹⁷⁸.

¹⁷⁷ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό.π., σελ 135-137 και Χρήστος Μηναγιάς, ό.π., σελ 122-123.

¹⁷⁸ Βλ. Χρήστος Μηναγιάς, Απόρρητος Φάκελος Τουρκία, Εκδ Κάδμος, Θεσ/νίκη, σελ 124.

Η έλλειψη αποφασιστικότητας και η ελαττωμένη ελληνική αξιοπιστία(βλ. Παρ 5.1.1), οδηγεί συχνά διεθνείς παράγοντες (κράτη, οργανισμούς, συμμαχίες) σε «επιλεκτική ανοχή» έναντι της Τουρκίας. Με τη δικαιολογία ότι η επιθετικότητα της Άγκυρας είναι πρόβλημα «εσωτερικής πολιτικής αστάθειας», αποφεύγουν να καταδικάσουν τις τουρκικές δραστηριότητες, τροφοδοτώντας την αναθεωρητική στάση εξ Ανατολών, ενώ παράλληλα προκαλούν νέο κύκλο «εσωστρέφειας», «αδικίας» και «καχυποψίας» (βλ. Παρ 5.1.1) στην ελληνική κοινωνία ¹⁷⁹.

5.2 Η Κατάσταση στο Αιγαίο (Υφαλοκρηπίδα, Εναέριος Χώρος, Χωρικά Ύδατα)

Η πρώτη σοβαρή κρίση ανάμεσα σε Αθήνα και Άγκυρα, με αφορμή την αμφισβήτηση του καθεστώτος του Αιγαίου, ξέσπασε το Μάιο του 1974, λίγο πριν εισβάλουν οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Κύπρο το καλοκαίρι του ίδιου έτους. Συγκεκριμένα, η Τουρκία αποφάσισε να στείλει το υδρογραφικό σκάφος «Τσάνταρλι» για να πραγματοποιήσει έρευνες στο βυθό του Αιγαίου, σε τμήματα της υφαλοκρηπίδας που είχαν καταγραφεί από τις ελληνικές Αρχές ως ελληνικά¹⁸⁰.

Έκτοτε, και στο διάστημα των είκοσι δύο περίπου ετών που μεσολάβησαν μέχρι την κρίση των Ιμίων (και ακόμα είκοσι χρόνια, μέχρι σήμερα), οι εντάσεις κλιμακώθηκαν, μετατρέποντας το Αιγαίο σε «θερμή γεωπολιτική ζώνη», με αποτέλεσμα να αυξηθεί υπέρμετρα ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών μεταξύ των δύο χωρών. Η προσπάθεια αυτή της Τουρκίας για έρευνες, επαναλήφθηκε και το επόμενο έτος (1975) με το υδρογραφικό σκάφος «Χόρα». Στις 21 Ιουλίου του επόμενου έτους (1976) η κρίση στο Αιγαίο κορυφώθηκε με την απόφαση της Άγκυρας να στείλει το- ήδη μετονομασθέν σε «Σισμίκ»- υδρογραφικό σκάφος «Χόρα» για νέες έρευνες. Η κρίση έφτασε στην κορύφωσή της κατά τη διάρκεια του διημέρου μεταξύ 5ης και 6ης Αυγούστου, όταν το τουρκικό σκάφος παραβίασε την ελληνική υφαλοκρηπίδα, με αποτέλεσμα το σύνολο των ένοπλων δυνάμεων των δύο χωρών να τεθεί σε επιφυλακή¹⁸¹.

¹⁷⁹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 233-235.

¹⁸⁰ Βλ. Αναστάσης Ι. Πεπονής, Για το Ζήτημα του Αιγαίου, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2008, σελ 23-24.

¹⁸¹ Βλ. Αναστάσης Ι. Πεπονής, ό.π., σελ 25-28, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών, σελ 345-349 και Θ. Βερέμης, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991, σελ 77-78

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ κάλεσε στις 25 Αυγούστου 1976 τις δύο χώρες, να επιλύσουν ειρηνικά τις διαφορές τους, προσφεύγοντας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ωστόσο η Άγκυρα δε δέχτηκε την υπογραφή συνυποσχετικού (compromissum) για την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, προβάλλοντας τις αιτιάσεις ότι το πρόβλημα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο πρέπει να επιλυθεί με πολιτικά και όχι με νομικά μέσα¹⁸². Η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης -που εκδόθηκε στις 17 Οκτωβρίου 1976-, χωρίς να απορρίπτει την ελληνική προσφυγή, με ψήφους δώδεκα έναντι δύο «έκρινε εαυτό αναρμόδιο» να εκδικάσει την υπόθεση, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ουσιαστικά δικαίωση των ελληνικών θέσεων¹⁸³. Κάτω από τον απόηχο των γεγονότων αυτών άρχισαν οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες, που κατέληξαν το Νοέμβριο του 1976 στην υπογραφή του Πρακτικού της Βέρνης¹⁸⁴.

Κατά το διάστημα 1977-1980, και ενώ οι διαπραγματεύσεις για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου συνεχίζονταν, η Τουρκία πραγματοποίησε νέες έρευνες στο Αιγαίο με νέο υδρογραφικό-ωκεανογραφικό σκάφος, στα διεθνή, όμως, αυτή τη φορά ύδατα του Αιγαίου. Η κρίση υποχώρησε κατά το διάστημα 1980-1986, χωρίς, ωστόσο, καμία από τις δύο χώρες να υπαναχωρήσει από τις αρχικές θέσεις της. Η τουρκική πλευρά, μάλιστα, πίεζε με κάθε τρόπο την Ελλάδα να σταματήσει την εκμετάλλευση υποθαλάσσιων υδρογονανθράκων, ακόμα και στις περιοχές που βρίσκονται μέσα στην ελληνική αιγιαλίτιδα ζώνη¹⁸⁵.

Το Μάρτιο του 1987, η Άγκυρα ανακοίνωσε την έξοδο στο Αιγαίο του ωκεανογραφικού σκάφους «Σισμίκ», συνοδευόμενο από τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη, προκειμένου να πραγματοποιήσει νέες έρευνες στο βυθό. Η Αθήνα αντέδρασε έντονα και ανέπτυξε τις ένοπλες δυνάμεις της σε θέση μάχης, θεωρώντας την τουρκική αυτή ενέργεια ως αιτία πολέμου (casus belli). Η σύρραξη αποσοβήθηκε τελικά, αφού το ωκεανογραφικό πλοίο δεν επιχείρησε να εξέλθει από τα τουρκικά χωρικά ύδατα. Ακολούθησε η συνάντηση στο Νταβός το Μάρτιο του 1988 και η κρίση, τουλάχιστον για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας, φάνηκε να διανύει μία περίοδο «ύφεσης», παρόλο που το

¹⁸² Βλ. . Βλ. Α. Γιόκαρης-Α. Δημητρόπουλος-Χ. Δίπλα, ό.π., σελ 68-69 και Θ. Βερέμης, ό.π., σελ 77-78

¹⁸³ Βλ. . Βλ. Α. Γιόκαρης-Α. Δημητρόπουλος-Χ. Δίπλα, ό.π., σελ 68-69

¹⁸⁴ Βλ. Αναστάσης Ι. Πεπονής, ό.π., σελ 28-30

¹⁸⁵ Βλ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΣΤ', ό.π., σελ 348. Ο Ανάστασης Πεπονής (Υπουργός την περίοδο 1981-1986) στα κεφάλαια του βιβλίου του που αφορούν στην περίοδο αυτή, δεν κάνει καμία αναφορά για τριβές ή οχλήσεις από την τουρκική πλευρά,. Βλ. Αναστάσης Ι. Πεπονής, ό.π., σελ 31-84

ωκεανογραφικό σκάφος «Πίρι Ρέις» συνέχισε και κατά το διάστημα 1988-1995 τις ωκεανογραφικές του έρευνες, στα διεθνή, όμως, πάντα ύδατα του Αιγαίου¹⁸⁶.

Ωστόσο, η κρίση στο Αιγαίο, που διαρκεί από το 1974 μέχρι σήμερα, δε φαίνεται να οδεύει προς το τέλος της, αλλά ούτε και εξαντλείται αποκλειστικά στο θέμα της υπαλοκρηπίδας. Σημαντικά αίτια τριβής μεταξύ των δύο χωρών εξακολουθούν να παραμένουν επίσης τα ζητήματα του εναέριου χώρου και των ελληνικών χωρικών υδάτων.

Σχετικά με **το ζήτημα του εναέριου χώρου**, πρέπει να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με τους κανόνες της διεθνούς αεροπλοΐας, τους οποίους έχει ορίσει η Διεθνής Οργάνωση Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), η Αθήνα έχει την ευθύνη συντονισμού όλων των πτήσεων που εκτελούνται στην περιοχή. Ο εναέριος χώρος, μάλιστα, περιλαμβάνει όχι μόνο τον ελληνικό εναέριο χώρο των δέκα μιλίων αλλά και τον εναέριο χώρο υπεράνω των διεθνών υδάτων του Αιγαίου Πελάγους, του Λιβυκού Πελάγους, τμήματος της Μεσογείου Θάλασσας και του Ιόνιου Πελάγους. Πρόκειται για το FIR Αθηνών, το οποίο, όμως, η Άγκυρα αμφισβητεί έντονα, ζητώντας (NOTAM 714) να καλυφθεί ένα τμήμα του από το FIR Κωνσταντινούπολης. Παράλληλα, όμως, η Τουρκία αμφισβητεί το καθεστώς των δέκα ναυτικών μιλίων του ελληνικού εναέριου χώρου και έχει ζητήσει τον περιορισμό τους σε έξι, όσα, δηλαδή, είναι και τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας¹⁸⁷. Αποτέλεσμα των αμφισβητήσεων αυτών είναι οι συνεχείς παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από τη γείτονα χώρα, γεγονός που θέτει συχνά σε κίνδυνο την ασφάλεια των διεθνών πτήσεων. Η συνεχώς εντεινόμενη κλιμάκωση των παραβιάσεων του εθνικού εναέριου χώρου αποδεικνύει την έντονη αμφισβήτησή του από την Άγκυρα¹⁸⁸.

Αναφορικά με **το ζήτημα των χωρικών υδάτων**, είναι χαρακτηριστικό ότι η Τουρκία αμφισβητεί το δικαίωμα της Ελλάδας για επέκταση των χωρικών υδάτων της στα δώδεκα μίλια, όπως ορίζει το Δίκαιο της Θάλασσας της Τρίτης Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών του 1982, δηλώνοντας χαρακτηριστικά ότι μία παρόμοια ενέργεια θα θεωρηθεί από την Τουρκία ως *casus belli*. Η Τουρκική Εθνοσυνέλευση, μάλιστα,

¹⁸⁶ Βλ. Ν. Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», «Νέα Σύνορα»-Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ 319-350 και και Παναγιώτης Ήφαιστος Νίκος -Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., 2002, σελ 38-39.

¹⁸⁷ Βλ. Ν. Κουρής, ό.π., σελ 152-157 και Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 24.

¹⁸⁸ Βλ. Ν. Κουρής, ό.π., σελ 262-264.

αμέσως μετά την έναρξη ισχύος της Συμφωνίας για το Δίκαιο της Θάλασσας το 1995, που αναγνωρίζει το δικαίωμα σε κάθε παράκτια χώρα να επεκτείνει το χωρικά της ύδατα στα δώδεκα ναυτικά μίλια, εξουσιοδότησε την πρωθυπουργό της Τ. Τσιλέρ να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Ελλάδας, σε περίπτωση που η τελευταία «αποτολμήσει» παρόμοιο εγχείρημα¹⁸⁹. Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τη συνθήκη αυτή, μολονότι η ίδια έχει από καιρό επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα δώδεκα μίλια, τόσο στη Μαύρη, όσο και στη Μεσόγειο Θάλασσα. Στην πραγματικότητα, πάντως, οι ανησυχίες της Τουρκίας έχουν επίκεντρο όχι τόσο την υφαλοκρηπίδα ή το πλάτος των χωρικών υδάτων, αλλά περισσότερο το καθεστώς των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.

5.3 Τουρκικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις

5.3.1 Γενικά

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η τουρκική στρατηγική χαρακτηρίζεται από συνέχεια και συνέπεια. Τα χαρακτηριστικά αυτά, είναι πολύ σημαντικά για τη διεξαγωγή επιτυχημένων Ψυχολογικών Επιχειρήσεων, καθώς καλύπτουν βασικές αρχές τους (Σαφής Αποστολή, Αξιοπιστία, Συντονισμός¹⁹⁰), ενώ η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της Άγκυρας δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στις ΨΕΠ, τις οποίες αντιμετωπίζουν με σοβαρότητα και υπευθυνότητα¹⁹¹.

Ακροατήρια Στόχοι για τις τουρκικές ΨΕΠ είναι η Ευρώπη, οι ΗΠΑ, γειτονικοί τουρκογενείς πληθυσμοί, μουσουλμανικές χώρες, τα βαλκανικά κράτη (ως σύνολο αλλά και προς μειονότητες, βλ. ΠΓΔΜ ως σύνολο και μουσουλμανική-αλβανική μειονότητα, Βουλγαρία ως σύνολο και μουσουλμανική μειονότητα¹⁹²) και βεβαίως η Ελλάδα.

Η Τουρκία προσπαθεί να οικοδομήσει και συντηρήσει (αναλόγως του ακροατηρίου) μία σύνθετη εικόνα ενός σύγχρονου-ισχυρού-δημοκρατικού-κοσμικού κράτους-υπόδειγμα για τον ισλαμικό κόσμο, με δικαιωματική θέση στην Ευρώπη (χωρίς να απεμπολήσει

¹⁸⁹ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 1997, σελ 221-229.

¹⁹⁰ Βλ. Κεφ 3 του παρόντος.

¹⁹¹ Βλ. Χρήστος Μηναγιάς, ό.π., σελ 270.

¹⁹² Βλ. Θ. Ντόκος-Ν. Πρωτονοτάριος, Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 1997, σελ 39-40.

την οθωμανική παράδοση) και γενικότερα στη Δύση, διατηρώντας (λόγω γεωγραφίας) θέση-ρόλο στην Ανατολή, αναλαμβάνοντας και το καθήκον του προστάτη καταπιεζομένων-διωκομένων Τούρκων και Μουσουλμάνων γενικότερα, στην εγγύς περιοχή (Κόσοβο-Βοσνία-Βουλγαρία) αλλά και ευρύτερα¹⁹³. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Άγκυρα καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες για να επιτύχει τους ψυχολογικούς αντικειμενικούς σκοπούς, καθώς οι ιστορικές μνήμες της Οθωμανικής περιόδου και οι γεωγραφικοί παράγοντες δημιουργούν ψυχολογικές καταστάσεις που καταρχάς δεν ευνοούν την ανάπτυξη των σχέσεων και διάδοση των μηνυμάτων της Τουρκίας¹⁹⁴.

Για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το καθεστώς στο Αιγαίο ειδικά, η Άγκυρα τονίζει προς τα συμμαχικά και ουδέτερα ακροατήρια τη σταθερή προσήλωση στη δυτική συμμαχία, τη διάθεσή της για διμερή διάλογο με την Ελλάδα σε πλαίσιο άλλο από το ισχύον στο Διεθνές Δίκαιο (εθιμικό δίκαιο, συνθήκες) λόγω των «ειδικών συνθηκών» στο Αιγαίο, ενώ παράλληλα κήδετα των δικαιωμάτων της «τουρκικής» μειονότητα στη Θράκη και Δωδεκάνησα¹⁹⁵.

Σε σχέση με την Ελλάδα, οι τουρκικές ΨΕΠ επιδιώκουν (πέραν των προαναφερθέντων) να δημιουργήσουν με προβολή «Στρατηγικού Βάθους» κλίμα «μηδενικών προβλημάτων»¹⁹⁶ και αμοιβαίας φιλίας-κέρδους¹⁹⁷, ενώ παράλληλα προβάλλουν την οικονομική-πληθυσμιακή-στρατιωτική τους ισχύ, σε συνδυασμό με τις πληγές και αναμνήσεις της Μικρασιατικής Εκστρατείας και Εισβολής στην Κύπρο (αλλά και τη γενοκτονία Ποντίων-Αρμενίων και τα γεγονότα σε Ίμβρο-Τένεδο και

¹⁹³ Υπάρχει στενή αλληλεπίδραση μεταξύ παντουρανικών-παντουρκικών ιδεών και του νεοτουρκικού «εθνικισμού» (αναγκαίο δομικό υλικό για ένα σχετικά «νέο» κράτος) που σε συνδυασμό με μία «υποβόσκουσα» αντίληψη αλτρωτισμού των τουρκόφωνων μειονοτήτων σε Ασία και Ευρώπη, επηρεάζει τις θέσεις περί τουρκικών εθνικών συμφερόντων και εξωτερικής πολιτικής. Βλ. Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 62, 142.

¹⁹⁴ Βλ. Θ. Ντόκος-Ν. Πρωτονοτάριος, ό.π., σελ 43. Για τα αποτελέσματα της προσπάθειας διεισδύσεως της Άγκυρας βλ . Χρήστος Μηναιγιάς, ό.π., σελ 78-87 και 294-303.,

¹⁹⁵ Βλ. Ν. Κουρής, Αιγαίο: Η Μακροχρόνια Διαμάχη και ο Ρόλος των Αμερικανών, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σελ 52-54 και Ν. Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», ό.π., σελ. 253-255.

¹⁹⁶ Για την «προβολή» των θεωρητικών θέσεων του κ. Αχμέτ Νταβούτογλου σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα,, αλλά και μία συνολική αποτίμηση του πονήματος του πρώην Υπ. Εξ και σημερινού Πρωθυπουργού, βλ. στη σελίδα του Παν. Ηφαιστού http://www.ifestos.edu.gr/Παναγιώτης_Ήφαιστος_Νταβούτογλου_Στρατηγικό_Βάθος_και_η_Πνευματική_Αμχανία_αν_Όχι_Ανημποριά_των_Νεοελλήνων.

¹⁹⁷ Με την καλλιέργεια πνεύματος «φιλίας» στο πλαίσιο «της διπλωματίας των σεισμών» και «διαπροσωπικών σχέσεων» μεταξύ υπουργών και πρωθυπουργών (βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 384) αλλά και διευθέτηση σοβαρών ζητημάτων (όπως ΑΟΖ) όχι με βάση το Διεθνές Δίκαιο, αλλά με ένα «αμφίβολο» διμερές όφελος («Καζάν-καζάν», όπως ανέφερε ο Τούρκος Πρωθυπουργός κ.Ταγίπ Ερντογάν στη συνέντευξη τύπου μετά τη συνάντησή του στην Κων/πολη με τον Έλληνα Πρωθυπουργό κ. Αντώνη Σαμαρά),βλ Γιάννη Πιτταρά, Η ιστορία των συναντήσεων υπουργικών συμβουλίων Ελλάδας-Τουρκίας: Από το «Καζάν –Καζάν» στην ΑΟΖ, The Huffington Post, 5 Δεκ 2014.

Κωνσταντινούπολη), καλλιεργούν το φόβο¹⁹⁸, με τελικό σκοπό την «δορυφοροποίηση» της Ελλάδας¹⁹⁹.

5.3.2 Η Περίοδος της Κρίσης των Ιμίων

Το 1996 είχαν ήδη προηγηθεί πάνω από είκοσι χρόνια έντονης αμφισβήτησης του καθεστώτος στο Αιγαίο (από το 1974) και σαράντα ένα χρόνια (από τα γεγονότα στην Κων/πολη, το 1955) εντάσεων με την Άγκυρα. Επιπλέον, η ελληνική πολιτική ηγεσία τελούσε σε μεταβατικό στάδιο²⁰⁰, με έντονες εσωκομματικές διεργασίες (βλ. παρακάτω).

Κατά τη διάρκεια της Κρίσης των Ιμίων, είναι αξιοσημείωτη η συστράτευση του συνόλου του τουρκικού Τύπου στην κοινή κυβερνητική-εθνική γραμμή, που ανέδειξε σε διεθνές επίπεδο τις τουρκικές θέσεις για «αμφισβητούμενες βραχονησίδες». Αντοπροσωπευτικό συμβάν, η ενέργεια των δημοσιογράφων της Hurriyet, να προσγειωθούν με ελικόπτερο στα Ίμια, να κατεβάσουν την ελληνική σημαία του Δημάρχου Καλύμνου και να τοποθετήσουν την τουρκική σημαία. Επιπλέον σημειώνεται ότι τα τουρκικά ΜΜΕ, δεν έπαψαν καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσεως να προσεγγίζουν επιθετικά την περιοχή για συλλογή και εκμετάλλευση πληροφοριών²⁰¹.

Η βασική επιχειρηματολογία των ΨΕΠ της Άγκυρας, αποτελούσε συνέχεια των απειλητικών δηλώσεων Τούρκων αξιωματούχων περί κυριαρχικών δικαιωμάτων μέχρι το μέσον του Αιγαίου. Οι δηλώσεις αυτές είναι διαχρονικές (από το 1974), διακομματικές και συνεχείς (ασχέτως πολιτικής ή στρατιωτικής κυβέρνησης). Είχαν μάλιστα ενισχυθεί από πλευράς αξιοπιστίας με διπλωματικές κινήσεις υπονόμησης της ελληνικής εθνικής κυριαρχίας στη υφαλοκρηπίδα, στα χωρικά ύδατα, στον εναέριο χώρο, στο χερσαίο επίπεδο (στρατιωτικοποίηση νησιών Αν Αιγαίου-Δωδεκανήσων και

¹⁹⁸ «Win by fright, instead of fight» (Patrick Morgan, Deterrence, A Conceptual Anamysis) Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 92. Η αγριότητα του 1922 και 1974 και το ζήτημα των αγνοουμένων, αποτελεί μοχλό ψυχολογικής πίεσης για την ελληνική κοινή γνώμη.

¹⁹⁹ «Η πορεία δορυφοροποίησης της Ελλάδος προς της Τουρκία μέσω του “ευρωπαϊκού” δρόμου της Τουρκίας είναι το εύγλωπτο επιφανόμενο μιας βαθύτερης ιστορικής κοπώσεως, μιας προϊούσας, ηδονικής μάλιστα παραλύσεως. Η πορεία των πραγμάτων είναι αντικειμενικά τρομακτική και ψυχολογικά αφόρητη: η ειρήνη σημαίνει για την Ελλάδα δορυφοροποίηση.» Βλ. Παναγιώτης Κονδύλης, ό.π. σελ 410. Για τον κίνδυνο «φινλανδοποίησης» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 134

²⁰⁰ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 263

²⁰¹ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 395-396,σελ 406 και 410 (εμμονή στην περιοχή), 623 (συμμετοχή Τ/ΜΜΕ στο σχέδιο παραπλάνησης),627 (αποτίμηση ρόλου ΜΜΕ από Χόλμπρουκ)

προκλήσεις σχετικά με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Δυτική Θράκη) και είχαν ισχυροποιηθεί έτι περαιτέρω με την πληρότητα της Πρώτης Τουρκικής Στρατιάς (Περιοχή Ευθύνης: Θράκη, Επάνδρωση 80-100%) και τη συγκρότηση-οργάνωση της Τέταρτης Τουρκικής Στρατιάς («Στρατιάς του Αιγαίου»)²⁰².

Σημαντικό παράγοντα στην επιτυχία των ΨΕΠ της τουρκικής πλευράς, αποτελεί η εκδήλωση ενιαίας «εθνικής» στάσης από όλα τα κλιμάκια, ενώ το αποτέλεσμα ενισχύθηκε από τη διαφαινόμενη λειτουργία καθορισμένων-απολύτως συγκεκριμένων καναλιών επικοινωνίας με ΗΠΑ²⁰³. Η τελική εικόνα που παρουσιάστηκε προς τα Ακροατήρια Στόχους, ήταν μία ξεκάθαρη θέση, με ενιαία (όχι κατ' ανάγκη ορθά²⁰⁴) επιχειρήματα, που εκπέμπονταν στο εσωτερικό και στους πολίτες άλλων κρατών με τα τουρκικά ΜΜΕ²⁰⁵ και στα πολιτικά-συμμαχικά fora από το αρμόδιο κανάλι επικοινωνίας, χωρίς να μένουν υποψίες πιθανών «ρωγμών» ή διαφοροποιήσεων, χωρίς βέβαια να παραλείπεται στους αποδέκτες και η Ελλάδα²⁰⁶.

Η σημαντικότερη όμως ενέργεια ΨΕΠ της τουρκικής πλευράς ήταν η αποβίβαση καταδρομικού τμήματος στη Δ. Ίμια, τη νύχτα 30/31 Ιανουαρίου 1996. Εκτός της σημαντικής διευκόλυνσης που έδωσε στην Άγκυρα σε διαπραγματευτικό επίπεδο, η ενέργεια αυτή κατέλαβε εξ απήνης την ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, προκαλώντας σύγχυση, εκνευρισμό και έριδες, οδηγώντας σε επίσπευση των διαδικασιών αποκλιμάκωσης της έντασης, με όρους άλλους από τους επιθυμητούς από την Αθήνα²⁰⁷. Επιπλέον, έλαβε ιδιαίτερη προβολή από τα τουρκικά ΜΜΕ και ταχεία εκμετάλλευση από την κυβέρνηση της Τουρκίας, καταδεικνύοντας ότι η όλη ενέργεια

²⁰² Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 23-25.

²⁰³ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π. Διαφαίνεται ότι το κύριο κανάλι επικοινωνίας ήταν η Πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ και οι εξουσιοδοτημένοι Υπ. Εξ Ντενίς Μπαύκάλ και αν. Υπ. Εξ. Για θέματα Ελλάδας-Κύπρου Ινάλ Μπατού. Όλοι οι άλλοι «δρώντες» ήταν «ευθυγραμμισμένοι» στην εθνική επιχειρηματολογία και σε κάθε συζήτηση, δεν αναλάμβαναν καμία δέσμευση, παρέπεμπαν σε αρμοδίους και χρονοτριβούσαν (πχ συνομιλία Κλίντον-Ντεμιρέλ, σελ 134-136). Επίσης, ο Αμερικανός Επιτετραμμένος στη Άγκυρα, αναφέρει ότι την 29 Ιανουαρίου 1996, στα Στρατηγεία Τ/ΓΕΣ και Τ/ΓΕΝ οι αξκοί είναι ήρεμοι, ενώ σε ερωτήσεις για τα τεκταινόμενα στο Αιγαίο, δήλωναν αναρμόδιοι, καθώς ήταν δουλειά των διπλωματών (σελ 69-70).

²⁰⁴ Για την κατάρριψη της τουρκικής επιχειρηματολογίας από την Ιταλία, βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 86-97

²⁰⁵ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 46

²⁰⁶ Παράδειγμα, το δημοσίευμα της Χουριέτ για το Σχέδιο «ΤΣΑΚΜΑΚ». Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια καθώς εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 623

²⁰⁷ Η υποστολή της σημαίας, ουσιαστικά επιβλήθηκε τις πρώτες πρωινές ώρες και αποτελούσε μία σημαντική υποχώρηση από τις ελληνικές θέσεις αποκλιμάκωσης, αλλά και μία «χειρονομία» αποδοχής των αμφισβητήσεων της Άγκυρας. Βλ Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 145

ήταν σχεδιασμένη σε βάθος και με συνέχεια, ενώ έγινε πλήρης εκμετάλλευση της αρχής της «Επικαιρότητας»²⁰⁸.

5.4 Ελληνικές Ψυχολογικές Επιχειρήσεις

5.4.1 Γενικά

Εκτιμάται ότι η Ελλάδα από πλευράς Ακροατηρίων Στόχων, έχει σημαντικές δυνατότητες και σε ορισμένα σημεία ενδεχομένως να υπερέχει από την Τουρκία. Οι ελληνικές ΨΕΠ δυνατόν να έχουν ως αφετηρία την αρχαία ελληνική κληρονομιά, που αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς για το σύγχρονο πολιτισμό. Η Χριστιανική-Ορθόδοξη ταυτότητα επιτρέπει την ανάπτυξη σχέσεων με ομόθρησκους πληθυσμούς, ενώ η παρουσία ομογένειας σε όλο τον κόσμο δύναται να αποτελέσει «καλό αγωγό» μετάδοσης των μηνυμάτων ΨΕΠ. Η ιστορική τεκμηρίωση της ένταξης στη Δύση, με τους αγώνες της Ελλάδας κατά τον 1^ο και 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, τη δοκιμασία στη Μεσημβρινή Ρωσία και τον Εμφύλιο Πόλεμο, τη συμμετοχή στον Πόλεμο της Κορέας με τη σημαία του ΟΗΕ, η ένταξη στο ΝΑΤΟ, στην ΕΟΚ και την ΕΕ, αποτελούν απτά δείγματα κοινών πεποιθήσεων και αγώνων με τους συμμάχους και εταίρους μας. Εφόσον συμμετείχαμε (και θέλουμε να συμμετέχουμε) στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, με βάση τις διεθνείς αρχές που οι πρόγονοί μας θεμελίωσαν και εμείς υπηρετήσαμε και υπηρετούμε, πιστεύουμε στο Διεθνές Δίκαιο για υποστήριξη των εθνικών προσπαθειών και επιδιώξεων και κατ' επέκταση απαιτούμε από όλους την τήρησή του. Το μήνυμα λοιπόν, μπορεί να είναι θελκτικό (ιστορικό περιεχόμενο), να έχει απήχηση (στα Βαλκάνια, στους Ορθοδόξους, στη Μεσόγειο, στην Ευρώπη, στο ΝΑΤΟ) και να αποκτήσει εμβέλεια με την ομογένεια.

Η κατάσταση όμως που περιγράφηκε στην παράγραφο 5.1.1, λίγα περιθώρια αφήνει για τη διεξαγωγή αξιόπιστων και αποτελεσματικών ψυχολογικών επιχειρήσεων. Η προσωποπαγής ενάσκηση πολιτικής και η απουσία ουσιαστικού ρόλου θεσμών και οργάνων οδηγεί σε μη συνεκτική στρατηγική και ασυνεχή πολιτική, με αποτέλεσμα να καταστρατηγούνται βασικές αρχές των ΨΕΠ²⁰⁹.

²⁰⁸ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 154-160

²⁰⁹ Σαφής Αποστολή, Διαρκής Έρευνα και Αξιολόγηση, Έγκαιρη Ενσωμάτωση και Συντονισμός, Αξιοπιστία. Για τις Αρχές ΨΕΠ, βλ. Κεφ 3 του παρόντος.

Η διεξαγωγή «προσωπικής» διπλωματίας, όπως και η ευκαιριακές επικοινωνιακές ενέργειες («διπλωματία των σεισμών»), θα μπορούσαν να αποδώσουν κάποιο αποτέλεσμα στις ΨΕΠ (Αρχή «Επικαιρότητας»), εφόσον όμως εφαρμόζεται η αρχή της «Έγκαιρης Ενσωμάτωσης και Συντονισμού» που προϋποθέτει την αρχή του καθορισμού «Σαφούς Αποστολής»²¹⁰.

Η «εσωστρεφής» και «ξενοφοβική» αντίληψη της κοινής γνώμης (την οποία ακροάται και αποδέχεται η πολιτική ηγεσία) οδηγεί σε «ομφαλοσκοπήση», με αποτέλεσμα να μην υπάρχει «Κατανόηση» των κινήτρων των Ακροατηρίων Στόχων (και συνακόλουθα Έγκαιρη Ενσωμάτωση), ενώ σε συνδυασμό με την ευκαιριακή επίκληση των διεθνών οργανισμών, την επιλεκτική (συχνά με υποσημειώσεις και αστερίσκους) συμμετοχή σε διεθνείς υποχρεώσεις και τις συνωμοσιολογικές θεωρίες που θέτουν τους ξένους απέναντί μας, θίγεται καίρια η «Αξιοπιστία» των ελληνικών ΨΕΠ²¹¹.

Χαρακτηριστική περίπτωση βεβιασμένων ενεργειών, με αποκλειστικό ακροατήριο το ελληνικό κοινό και μοναδικό αντικειμενικό σκοπό την ικανοποίηση της κοινής γνώμης, ήταν η έξοδος της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, λόγω της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974 και στη συνέχεια η αίτηση για επανένταξη, ένα χρόνο μετά. Το κοινό αίσθημα στο εσωτερικό «ικανοποιήθηκε», πλην όμως οι παλινωδίες της Αθήνας, δεν επέφεραν κάποιο θετικό αποτέλεσμα στην εθνική υπόθεση, **έπληξαν καίρια το εθνικό κύρος εντός της Συμμαχίας**, ενώ οδήγησαν σε απώλεια αναγνωρισμένων από το ΝΑΤΟ εθνικών δικαιωμάτων στο FIR Αθηνών, τα οποία έπρεπε να διαπραγματευτεί εκ νέου η ελληνική πλευρά και να αποδεχτεί τελικά το ασαφές κείμενο Ρότζερς²¹².

²¹⁰ «...υποπίπτουν σε μια σοβαρή οφθαλμαπάτη, όσοι μετά από μία εγκάρδια προσωπική επαφή ή μετά από μία κοινή μπουζουκοκατάλυση με Τούρκους, βγάλουν εσπευσμένα πολιτικά συμπεράσματα - χωρίς βέβαια να έχουν ποτέ αποσπάσει από τους συνομιλητές, συμπτώτες ή συμπαίκτες τους μία δεσμευτική δήλωση υπέρ μιας συγκεκριμένης ελληνικής και εναντίον μιας συγκεκριμένης τουρκικής θέσεως.

Η αρχή ότι «οι λαοί δεν έχουν να μοιράσουν τίποτε μεταξύ τους» αποτελεί εφεύρεση όχι των λαών, αλλά των διανοούμενων, γι' αυτό άλλωστε δεν αποσύρεται ποτέ, όσο κι αν την διαψεύει η εμπειρία. Αντίθετα, η εμπειρία μεθερμηνεύεται κατάλληλα, έτσι ώστε να παραμένει αλώβητη η αρχή». Βλ. Παναγιώτης Κονδύλης, ό.π., σελ 405-406. Για τις Αρχές των ΨΕΠ, βλ. Κεφ. 3 του παρόντος.

²¹¹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ87-88 και 90-91. Για τις Αρχές ΨΕΠ, βλ. Κεφ 3 του παρόντος.

²¹² Βλ. Νίκος Κουρής, Αιγαίο: Η Μακροχρόνια Διαμάχη και ο Ρόλος των Αμερικανών, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σελ 42-48, Νίκος Κουρής, Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», ό.π., σελ 164-183.

5.4.2 Η Περίοδος της Κρίσης των Ιμίων

Η περίοδος της Κρίσης των Ιμίων, ήταν ιδιαίτερα δύσκολη για τη διεξαγωγή ΨΕΠ από την ελληνική πλευρά. Ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου νοσηλευόταν στο Ωνάσειο Νοσοκομείο, αφήνοντας σημαντικό κενό εξουσίας.

Ο άρτι εκλεγείς αρχηγός του ΠΑΣΟΚ Κώστας Σημίτης, μόλις είχε ολοκληρώσει μία ιδιαίτερα σκληρή εσωκομματική δοκιμασία, η οποία άφηνε σκιές και καχυποψία²¹³, δεδομένου ότι καίριοι εσωκομματικοί αντίπαλοί του διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στην κυβέρνηση και στο κόμμα (Γεράσιμος Αρσένης ως Υπουργός Άμυνας, Άκης Τσοχατζόπουλος ως Υπουργός Εσωτερικών)²¹⁴. Επιπλέον, τα θέματα Εθνικής Άμυνας δεν ήταν αμέσου προτεραιότητας και ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για το νέο αρχηγό του ΠΑΣΟΚ (εκκρεμούσαν οι προγραμματικές δηλώσεις και ψηφοφορία στη Βουλή), με αποτέλεσμα να απουσιάζει «πνεύμα συνεργασίας» με τη στρατιωτική ηγεσία²¹⁵ (σε σύμπνοια με το κλίμα στο Υπουργείο Εξωτερικών)²¹⁶ και έλλειψη πρόθεσης κατανόησης των διαδικασιών και απαιτήσεων για την αντιμετώπιση εθνικών κρίσεων²¹⁷. Ενδεικτικά αναφέρονται η επιθυμία για ενημέρωση στο πρωθυπουργικό γραφείο της Βουλής και όχι στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (για να μη δοθεί συγκρουσιακό μήνυμα στην Τουρκία²¹⁸) και η επικέντρωση στην προετοιμασία για τις προγραμματικές δηλώσεις, σε βάρος της αντιμετώπισης των τεκταινομένων στο Αιγαίο²¹⁹.

Το κλίμα στην πολιτική ηγεσία, σε συνδυασμό με την απουσία κουλτούρας λειτουργίας μηχανισμών και θεσμών, οδήγησε στην αντιμετώπιση της κρίσης στα πρώτα της στάδια υπό μορφή γραφειοκρατικής διεκπεραίωσης σε χαμηλό υπηρεσιακό επίπεδο, χωρίς ενημέρωση συναρμοδίων Υπουργείων ή Επιτελείων²²⁰, γεγονός που με τη

²¹³ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 34-36

²¹⁴ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 260 και Χ. Λυμπέρης, , Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, ό.π.,σελ 442-443

²¹⁵ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, ό.π., σελ 543-551.

²¹⁶ Βλ. ΙΣΤΑΜΕ «Ανδρέας Παπανδρέου», Οι Ημερίδες του ΙΣΤΑΜΕ, Απρίλιος-Ιούλιος 1997, Η Στάση των Ελληνικών Μέσων Ενημέρωσης στην Κρίση των Ιμίων, Εισήγηση Γ. Δελαστίκ, σελ 113.

²¹⁷ Βλ. Νίκος Κουρής, ό.π., 1997, σελ 440-441, Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου,ό.π. σελ 150-152 και Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια καθώς εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 271. Στο ίδιο θέμα, ο Α. Πλατιάς διακρίνει ασάφεια στις πολιτικές κατευθύνσεις των προς τους στρατιωτικούς, σε ένα περιβάλλον όπου απαιτούνται στενή συνεργασία πολιτικής-στρατιωτικής ηγεσίας και σαφώς προκαθορισμένο πλαίσιο ορίων εξουσιοδότησης χρήσης στρατιωτικής δυνάμεως .Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 261-262

²¹⁸ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 721

²¹⁹ Βλ. Νίκος Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία: Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ 441 και Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 102

²²⁰ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, 1994-1996, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 21014, σελ 267, 271,392

σειρά του δημιούργησε στην ελληνική πλευρά την πεποίθηση ότι η προσάραξη του σκάφους και οι διακοινώσεις, ήταν ενέργειες χωρίς συνέχεια²²¹. Απωλέσθηκε έτσι σημαντικός χρόνος και για εκδήλωση διπλωματικών πρωτοβουλιών, που θα περιόριζαν την κρίση, ή θα έδιναν πλεονέκτημα στην ελληνική πλευρά²²².

Η πρωτοβουλία του Δημάρχου Καλύμνου να αναρτήσει την ελληνική σημαία στα Ίμια, ήταν σίγουρα στη δικαιοδοσία του και ενδεχομένως ορμώμενη από πατριωτικά κίνητρα²²³, ικανοποίησε δε την τοπική κοινωνία και το πατριωτικό συναίσθημα. Εντάσσεται όμως στη συνολική «ελληνική κακοδαιμονία» της χειραγώγησης της πολιτικής από την κοινή γνώμη και το κοινό αίσθημα, που συνήθως αποτελεί κακό σύμβουλο στο χειρισμό κρίσεων²²⁴. Η υποστολή της τουρκικής σημαίας και η έπαρση της ελληνικής από το περιπολικό «ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ», ικανοποίησε το πατριωτικό συναίσθημα, ανέβασε όμως τον πήχη της έντασης, καθώς ενέπλεξε τις Ένοπλες Δυνάμεις σε μία προστριβή που θα έπρεπε να διευθετηθεί σε επίπεδο τοπικών αρχών-Σωματίων Ασφαλείας, κατέστησε δε δέσμια την ελληνική κυβέρνηση στην υπεράσπιση των βραχονησίδων²²⁵.

Δυστυχώς αυτό δεν έγινε κατανοητό σε υψηλό πολιτικό επίπεδο. Το πνεύμα καχυποψίας²²⁶, η «απροθυμία» στενής ενασχόλησης με θέματα Ενόπλων Δυνάμεων²²⁷ (με επικείμενη τη συζήτηση των προγραμματικών δηλώσεων) και η εξαρχής βούληση για επίλυση μέσω διαπραγματεύσεων, οδήγησε σε μία σειρά «χλιαρών» ενεργειών αντίδρασης και όχι δυναμικών ενεργειών ανάληψης της πρωτοβουλίας²²⁸, παρά το

²²¹ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια καθώς εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 392-393

²²² Θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί εγκαίρως ο ευρωπαϊκός παράγοντας, με εκμετάλλευση των προβλέψεων του άρθρου 1-8 της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Με βάση το υπόψη άρθρο, θα ήταν δυνατή η έκτακτη σύγκλιση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Σύμφωνα μάλιστα με ορισμένους μελετητές, η Ελληνοτουρκική διαμάχη για τα Ίμια, δεν περιορίζεται σε διμερές επίπεδο με θέμα την παραβίαση των διεθνών συνθηκών και του διεθνούς δικαίου, αλλά και προσβολή των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 257-259

²²³ Επιπλέον, για ενδεχόμενη συνεννόηση μεταξύ Δημάρχου Καλύμνου και Υπουργού Άμυνας, βλ Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 394

²²⁴ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 259

²²⁵ Βλ. Νίκος Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία:Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ 425, Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας,ό.π., σελ 259 και βλ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 394-398

²²⁶ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 34-38.

²²⁷ Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 269 και Χρήστος Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 1997, σελ 189-191.

²²⁸ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 150-152 και Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 404. **Εκτιμάται ότι η αντίδραση της Ελλάδας εκδηλώθηκε με σημαντική καθυστέρηση σε σχέση με τη ζωτικότητα του προβλήματος, χωρίς ξεκάθαρο μήνυμα ως προς το μέγεθος της προσβολής της ελληνικής εθνικής ασφαλείας και την κλίμακα των ενεργειών που ήταν διατεθειμένη να αναλάβει η Αθήνα, εφόσον η Άγκυρα συνέχιζε τις ενέργειές της.** Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 263.

αρχικό τακτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας στην περιοχή²²⁹. Αργά αλλά σταθερά το ισοζύγιο δυνάμεων εξισορροπήθηκε από την Τουρκία, η μία βραχονησίδα έμεινε αφύλακτη (καθώς η στρατιωτική ηγεσία διείδε απροθυμία της πολιτικής ηγεσίας για σπιβαρή αντιμετώπιση των τουρκικών προκλήσεων-πνεύμα που θα εξέπεμπε η Ελλάδα εάν κατείχε και τις δύο νησίδες) και το τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό είχε τη δυνατότητα να προσεγγίσει τις βραχονησίδες και τελικά να διενεργήσει καταδρομική ενέργεια τις πρώτες ώρες της 31 Ιανουαρίου²³⁰.

Ταυτόχρονα, η διατήρηση τριών διαφορετικών διαύλων επικοινωνία με τις ΗΠΑ (Πρωθυπουργός, Υπ. Εξωτερικών, Υπ. Άμυνας) χωρίς ενιαία επιχειρηματολογία και πνεύμα, έδωσε την εντύπωση ότι δεν υπήρχε ενιαίο και αρραγές μέτωπο, αλλά διαφορετική ατζέντα κατά φορέα και πρόσωπο²³¹. Στο τέλος, ο Αμερικανός διαμεσολαβητής Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ, πίεσε τον πλέον «διαλλακτικό» συνομιλητή Θ. Πάγκαλο²³². Το τετελεσμένο γεγονός κατοχής της μίας νησίδας από Τούρκους, σε συνδυασμό με τη συνολική απροθυμία υιοθέτησης δυναμικών λύσεων και τον αιφνιδιασμό που υπέστη η ελληνική ηγεσία, οδήγησαν σε συμβιβασμό με όρους δυσμενείς για την Αθήνα²³³.

Τα ελληνικά ΜΜΕ κάλυψαν τα γεγονότα κατά τρόπο ανεξέλεγκτο και ενδεχομένως εθνικά επιζήμιο από πλευράς ΨΕΠ²³⁴. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, το θέμα της προσάραξης του τουρκικού πλοιαρίου πλησίον των Ιμίων και η ανταλλαγή ρηματικών διακοινώσεων, έγινε την 24 Ιανουαρίου 1996, από το σταθμό ANT1, δια στόματος του Α. Φουρλή, που τότε υπηρετούσε τη θητεία του ως σημηνίτης, και έκανε χρήση απορρήτων εγγράφων²³⁵. Η τηλεοπτική κάλυψη της εξόδου του Στόλου από το Ναύσταθμο Σαλαμίνας, ήταν ένα ακόμα ατυχές περιστατικό, που όχι μόνο δεν αποτελούσε στοχευμένη ενέργεια ΨΕΠ, αλλά περιέπλεξε την (επιδιωκόμενη από την

²²⁹ Βλ. Νίκος Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία:Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ 436 και Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 265

²³⁰ Για την ανατροπή του «τοπικού» ισοζυγίου δυνάμεων, βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου ό.π., σελ 145-146. Για το «κλίμα» και την ανάγκη πολιτικής βούλησης για κήρυξη σπιβαρών Κανόνων Εμπλοκής και προσβολή των εχθρικών στρατευμάτων που αποβιβάστηκαν σε ελληνικό έδαφος, βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 712.

²³¹ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 101 και Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 440.

²³² Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 161.

²³³ Βλ. Νίκος Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία:Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ 436 και Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π.,σελ 145 (συμβολική σημασία υποστολής σημαίας για Τούρκους).

²³⁴ Για μία συνολική αποτίμηση της στάσης των Ελληνικών ΜΜΕ, βλ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια καθώς εστί: 1994-1996, ό.π., σελ 621-627.

²³⁵ Καμία ποινική δίωξη δεν ασκήθηκε για τα παραπάνω. Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια καθώς εστί: 1994-1996, ό.π., , σελ 394.

ελληνική κυβέρνηση) αποκλιμάκωση²³⁶. Τέλος, η προβολή της καταδρομικής ενέργειας των Τούρκων και η υιοθέτηση θεωριών «κατάρριψης» του ελικοπτέρου του ΠΝ, μάλλον πολλαπλασίασε την απήχηση των τουρκικών ΨΕΠ.²³⁷

Το δυσμενές αποτέλεσμα, σε συνδυασμό με την ατυχή πτώση του Ε/Π²³⁸ και την εμπλοκή των ΗΠΑ, δημιούργησαν ένα νέο κύκλο «συνωμοσιολογίας», καχυποψίας για τους ξένους και παραπόνων για τους Ευρωπαίους εταίρους μας, που δε συμπαραστάθηκαν στην άμυνα των «κοινών» ευρωπαϊκών συνόρων.

5.5 Ο Τερματισμός της Κρίσης

Η κρίση τερματίστηκε με την αμοιβαία αποχώρηση σκαφών, τμημάτων και σημαιών. Στην Τουρκία, η καταδρομική ενέργεια των Τούρκων έδωσε σημαντικό πλεονέκτημα στο εσωτερικό της Τουρκίας, ενώ διατήρησε (τουλάχιστον)αλώβητο το γόητρο της Τουρκίας στα Ακροατήρια Στόχους²³⁹.

Για την Ελλάδα, τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Υπηρεσιακοί παράγοντες των ΗΠΑ, σε εσωτερική αλληλογραφία τους, χαρακτήρισαν το αποτέλεσμα της κρίσης ως ελληνική ήττα²⁴⁰. Η αιφνιδιαστική ενέργεια των Τούρκων, όχι μόνο έμεινε αναπάντητη, αλλά και δεν αντιμετωπίστηκε με νηφαλιότητα και ψυχραιμία, στο πλαίσιο μίας προσπάθειας καταλογισμού ευθυνών μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας²⁴¹ και σε συνδυασμό με την πτώση του Ε/Π και τις ευχαριστίες του Έλληνα πρωθυπουργού προς τις ΗΠΑ²⁴², επέτειναν το αρνητικό ψυχολογικό αποτέλεσμα στο εσωτερικό της χώρας μας.

²³⁶ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 273 και Χρήστου Λυμπέρη, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, ό.π., σελ 626.

²³⁷ Για την πτώση του ελικοπτέρου και τα πιθανά αίτια, βλ. απόσπασμα Υπηρεσιακής Αναφοράς της 15/2/96 του Α/ΓΕΝ Ναυάρχου Ι. Στάγκα, στο βιβλίο του Χρήστου Λυμπέρη, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, ό.π., σελ 531-532.

²³⁸ Βλ. Νίκος Κουρής, Ελλάδα-Τουρκία:Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ 442-443

²³⁹ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 158-159

²⁴⁰ Βλ. Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 253-256

²⁴¹ Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 272-273 και Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 715 -716 και 723-743

²⁴² Βλ. ΙΣΤΑΜΕ «Ανδρέας Παπανδρέου», ό.π., σελ 113.

Οι ΗΠΑ, με το πέρας της σύγκρουσης, οργάνωσαν μεθοδικά τις διαδικασίες που οδήγησαν στην υπογραφή της Συμφωνίας της Μαδρίτης. Στη Συμφωνία αυτή, Ελλάδα και Τουρκία δεσμεύονται για:

- α. Ειρήνη, ασφάλεια και καλή γειτονία.
- β. Σεβασμό της κυριαρχίας κάθε χώρας.
- γ. Σεβασμό αρχών Διεθνούς Δικαίου και διεθνών συνθηκών.
- δ. «Σεβασμό στα νόμιμα, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία τους».
- ε. «Αποφυγή μονομερών ενεργειών στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού και της επιθυμίας να αποτραπούν συγκρούσεις οφειλόμενες σε παρεξήγηση».
- στ. Επίλυση των διαφορών με ειρηνικά μέσα.

Η υπογραφή της Συμφωνίας, έγινε δεκτή με έντονο σκεπτικισμό στο εσωτερικό του κυβερνώντος ΠΑΣΟΚ, ενώ δέχτηκε τα πυρά και της αντιπολίτευσης²⁴³.

Μετά την Κρίση των Ιμίων, οι τουρκικές επιδιώξεις αναβαθμίστηκαν, καθώς η επιθετικότητα της Άγκυρας δεν περιορίζεται πλέον σε δεδηλωμένους πολιτικούς στόχους, αλλά και στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος για την επίτευξη των τεθέντων στόχων, στο πλαίσιο στρατιωτικών ενεργειών που χαρακτηρίζονται «χαμηλής έντασης», θέτοντας την ελληνική πλευρά προ του διλήμματος, να απαντήσει στην εκάστοτε «μικρή» πρόκληση – διακινδυνεύοντας πιθανή γενική σύγκρουση- ή να «αντιπαρέλθει» - αποδεχόμενη «μικρά» τετελεσμένα και χάνοντας σταδιακά κύρος και αξιοπιστία στη διεθνή σκηνή²⁴⁴.

²⁴³ Βλ. Νίκος Κουρής, Αιγαίο: Η Μακρόχρονη Διαμάχη και ο Ρόλος των Αμερικανών, Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σελ 75-78 και Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 381-383.

²⁴⁴ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό.π., σελ 233-235 και Αθανάσιος Έλλης-Μιχάλης Ιγνατίου, ό.π., σελ 384-385.

6. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Διαπιστώσεις

6.1.1 Κρίση της Κούβας.

α. Και οι δύο υπερδυνάμεις, είχαν ξεκάθαρο όραμα «Εθνικής Πολιτικής», που οφείλεται στις αρχές που είχαν θέσει οι μεταπολεμικές ηγεσίες για την «Εθνική Ασφάλεια» (Στάλιν-Αρχή των Δύο Κόσμων, Τρούμαν-Αποτροπή-περιορισμός και όχι Κατευνασμός).

β. Οι ΨΕΠ και από τις δύο πλευρές διεξήχθησαν:

(1) Σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις (όπως αυτές αναπτύχθηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο)

(2) Με στόχευση στο σύνολο των υφισταμένων Ακροατηρίων Στόχων (αντίπαλοι, ουδέτεροι, φίλοι).

(3) Με το σύνολο των διαθέσιμων μέσων, ακόμα και των πλέον σύγχρονων για την εποχή (τηλεόραση).

(4). Με διάρκεια, συνέχεια και συνέπεια.

(α) Διάρκεια: Η Ψυχολογικές Ενέργειες των αντιπάλων κατά την κρίση, δεν περιορίστηκαν σε ένα «ξέσπασμα» κατά την εξεταζόμενη περίοδο, αλλά αποτέλεσαν μέρος μίας εκστρατείας που είχε ξεκινήσει από τα τέλη της δεκαετίας του '40 και συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (και βέβαια συνεχίζεται από τις ΗΠΑ και τη διάδοχη κατάσταση της ΕΣΣΔ). Μπορεί η ένταση του μέσου και του μηνύματος να διαφοροποιείται (Κρούτσεφ πιο «λαϊκός» και επιθετικός²⁴⁵, Κέννεντυ πιο «εξευγενισμένος» και γοητευτικός), η ουσία όμως των μηνυμάτων παρέμενε αναλλοίωτη.

(β) Συνέχεια: Τα επιχειρήματα των αντιπάλων είχαν συνέχεια, χωρίς να παρουσιάζουν παλινδρομήσεις [ΗΠΑ: Δόγμα Μονρόε, Σταθερότητα στις υποχρεώσεις έναντι των Συμμάχων (Βερολίνο, Τουρκία), Δυναμικότητα έναντι Κούβας

²⁴⁵ Βλ. Richard Nixon, ό.π., σελ 255.

(βομβαρδισμός, εισβολή)-ΕΣΣΔ: Ανάπτυξη αμυντικών όπλων (όπως κάνουν και ΗΠΑ σε Τουρκία, Ευρώπη), σταθερή στήριξη Κούβας-Κάστρο, άμυνα απέναντι σε «ιμπεριαλιστικές» απειλές]

(γ) Συνέπεια: Κατά τη διάρκεια της Κρίσης, Ουάσινγκτον και Μόσχα, προσπάθησαν να είναι συνεπείς στις δεσμεύσεις και τα μηνύματα των ΨΕΠ, (Ηνωμένες Πολιτείες: μηδενική ανοχή στη σοβιετική παρουσία στο Δυτικό Ημισφαίριο, τήρηση δεσμεύσεων έναντι συμμάχων-Σοβιετική Ένωση: Εξάπλωση στην Κούβα, ανατροπή πυρηνικής υπεροχής της Ουάσινγκτον). Τελικά οι ΗΠΑ αναδείχτηκαν νικητές στο επίπεδο των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων, καθώς η «καραντίνα» και η αποφασιστική στάση του Προέδρου Κέννεντυ, επέβαλλαν την αποσυναρμολόγηση και απόσυρση των σοβιετικών οπλικών συστημάτων-υποδομών και βελτίωσαν την εικόνα της Αμερικής και του ηγέτη της. Αντίθετα, οι χαμηλοί τόνοι της απόσυρσης των πυραύλων «Δίας» από την Τουρκία και η δέσμευση των ΗΠΑ να μην εισβάλλουν στην Κούβα, δεν ήταν σημαντικής βαρύτητας ώστε να αντιστρέψουν την «εντύπωση» ήττας που υπέστη η Μόσχα.

γ. Εκτιμάται ότι:

(1) Αν υπήρχε εκτενέστερη πληροφόρηση των εσωτερικών τριβών κάθε αντιπάλου, θα διεξάγονταν μια πιο επιτυχημένη εκστρατεία ΨΕΠ με στόχο τους μηχανισμούς λήψης απόφασης, τουλάχιστον σε ότι αφορά τη Σοβιετική Ένωση, όπου υπέβασκε παρασκηνιακά μία εσωτερική αναταραχή.²⁴⁶

(2) Παρά την ύπαρξη και λειτουργία ικανών μηχανισμών συλλογής-επεξεργασίας πληροφοριών και λήψεως αποφάσεων και στις δύο πλευρές, εντούτοις, πιθανόν λόγω συγκεντρωτισμού και προσωποκεντρικής διαδικασίας λήψης τελικής απόφασης, η σοβιετική ηγεσία να ήταν πιο ευάλωτη στις ΨΕΠ κατά την εξέλιξη της Κρίσης. Μεγάλη πίεση όμως δέχεται μία δημοκρατική κυβέρνηση από τις ΨΕΠ, κυρίως προ και μετά την κρίση, καθώς εξ ορισμού εξαρτάται από τους ψηφοφόρους της και το πώς διαμορφώνεται η κοινή γνώμη.

(3) Διαφαίνεται ένα δίλλημα σχετικά με το ποιο σύστημα (ολοκληρωτισμός ή δημοκρατία) δύναται να διεξάγει επιτυχώς ΨΕΠ. Αν και μία ολοκληρωτική διακυβέρνηση δύναται, αφενός να επιστρατεύσει όλα τα μέσα Ψυχολογικών Επιχειρήσεων στην εκπομπή συγκεκριμένου μηνύματος, αφετέρου να ελέγχει στενά το

²⁴⁶ Βλ. Victor Suvorov, ό.π., σελ. 24-25

εσωτερικό μέτωπο ώστε να μένει αρραγές, φαίνεται ότι μία δημοκρατική κοινωνία έχει την ευελιξία και την ελαστικότητα (λόγω πολυφωνίας) να απορροφήσει τα πλήγματα των αντιπάλων ΨΕΠ και να επικρατήσει σε βάθος χρόνου .

δ. Σε κάθε περίπτωση, ο Κρούτσεφ (και οι σύμβουλοί του σε μικρότερο βαθμό, λόγω του Σοβιετικού συγκεντρωτισμού) βλέποντας με **σοβιετικό πρίσμα** την παγκόσμια κατάσταση (και επηρεασμένος από την εντύπωση που έχει ο καθένας για τον εαυτό του και τους άλλους, μέσα από πεποιθήσεις και ιδέες²⁴⁷) δεν αντιλήφθηκε τη βαρύτητα της εγκατάστασης πυρηνικών στο δυτικό ημισφαίριο και την απήχησή που θα είχε στις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να αιφνιδιαστεί²⁴⁸, καθώς ανέμενε στη χειρότερη περίπτωση ένα γύρο διαμαρτυριών και διαπραγματεύσεων, ενώ με το ευνοϊκότερο για τη Μόσχα σενάριο, ο Κέννεντυ θα αποδεχόταν το τελεσμένο γεγονός των πυραύλων στην Κούβα²⁴⁹. Αντίθετα, η Ουάσιγκτον διέθετε ένα μηχανισμό **με σαφώς πιο διεθνή προσανατολισμό**. Αν και προβληματίστηκε ως προς τα κίνητρα της Μόσχας, διατηρώντας μία ευρύτερη εικόνα, έχοντας ως βάση σταθερές πολιτικές κατευθύνσεις και αναλογιζόμενη τον διεθνή αντίκτυπο των ενεργειών της, πέτυχε να εξισοροτήσει την κατάσταση και να αντιμετωπίσει την κρίση, χωρίς σημαντικές απώλειες²⁵⁰.

6.1.2 Κρίση των Ιμίων.

α. Η Τουρκία παρουσίασε σαφή «Εθνική Πολιτική», που οφείλεται στην ξεκάθαρη αντίληψη για την «Εθνική Ασφάλεια». Αυτό επιτυγχάνεται με την ύπαρξη και λειτουργία θεσμών εκπόνησης και επίβλεψης εφαρμογής «Εθνικής Στρατηγικής» (Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας-Ένοπλες Δυνάμεις). Αντίθετα, η Ελλάδα βαρύνεται όχι από έλλειψη θεσμών (προβλέψεις για ΚΥΣΕΑ, Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας κτλ) αλλά από έλλειψη «θεσμικής νοοτροπίας» στη λειτουργία των κυβερνήσεων, τόσο στη σχεδίαση, όσο και στην εφαρμογή της «εθνικής στρατηγικής».

²⁴⁷ Βλ. παρ. 3.1.2.γ και 4.1.1

²⁴⁸ Η ακαμψία και η επιθετικότητα του σοβιετικού τρόπου σκέψης, όπως αυτή αποτυπώνεται και στο βιβλίο "The Operational Code of the Politburo", Nathan Leites, The RAND Corporation, McGraw-Hill Book Company Inc, 1951., επιδέχεται ενδεχομένως ως ερμηνεία τον επαναστατικό χαρακτήρα των μπολσεβίκων και τη διαρκή ανάγκη του καθεστώτος, ακόμα και μετά την εδραίωσή του, να βρίσκεται σε συνεχή κίνηση και πάλη, καθώς ήταν διάχυτη η αίσθηση αδυναμίας και καταδιώξεως (βλ παρ 4.1.1).

²⁴⁹ Βλ. Richard M. Pious, ό.π., σελ 92

²⁵⁰ Η αποχώρηση των πυραύλων «Δίας» από την Τουρκία, αναπληρώθηκε από την ανάπτυξη υποβρυχίων ικανών να εκτοξεύουν πυρηνικά όπλα. Εξάλλου οι πύραυλοι ήταν ήδη απαρχαιωμένοι (βλ. Βλ. Graham Allison & Philip Zelikow, ό.π., σελ 229.

β. Η Άγκυρα διεξήγαγε ΨΕΠ:

- (1) Τηρώντας τις βασικές αρχές που διέπουν τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις.
- (2) Απευθυνόμενες σε όλα τα Ακροατήρια Στόχους, επικεντρώνοντας όμως στο εσωτερικό της Ελλάδας, όπου σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες («κενό» εξουσίας, προσωποπαγής πολιτική, απουσία σαφούς στρατηγικής, έλλειψη «κανόνων λειτουργίας» ΜΜΕ και «παιδείας» δημοσιογράφων και Γραφείων Τύπου των Υπουργείων) είχαν σημαντική επιτυχία.
- (3) Εκμεταλλευόμενες πλήρως τη «δύναμη» της εικόνας και την ταχύτητα των τηλεοπτικών νέων (απόβαση Τούρκων βατραχανθρώπων στα Ίμια).

γ. Με διάρκεια, συνέχεια και συνέπεια.

- (1) Διάρκεια. Οι Ψυχολογικές Ενέργειες της Άγκυρας κατά την Κρίση των Ιμίων, δεν ήταν «εμπνεύσεις» της στιγμής, αλλά εντάσσονται στο συνολικό πλαίσιο των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων της Τουρκίας. Οι τουρκικές ΨΕΠ εξελίσσονται σε βάθος χρόνου, αναλόγως πεδίου αντιπαραθέσεως (Κύπρος, Αιγαίο, Δυτική Θράκη), με αθροιστικό τρόπο-χτίζοντας στις προηγούμενες διεκδικήσεις και επιχειρήματα- και με ένταση ανάλογη της επικρατούσης καταστάσεως. Στα Ίμια λοιπόν, η Άγκυρα προσέθεσε τις «γκρίζες ζώνες» στην επιχειρηματολογία της υφαλοκρηπίδας και των χωρικών υδάτων και αύξησε την ένταση λόγω του περιβάλλοντος κρίσεως που σταδιακά δομήθηκε χωρίς στρατιωτική παρέμβαση, από «αθώα» συμβάντα (τυχαία προσάραξη σκάφους, αυθόρμητη ενέργεια δημοσιογράφων Χουριέτ). Κορύφωσε τις Ψυχολογικές Ενέργειες της περιόδου, με την προβολή της καταδρομικής ενέργειας και έκτοτε συνεχίζει.
- (2) Συνέχεια. Δεν τέθηκαν επί τάπητος ζητήματα «ασύνδετα» προς τις παλαιές διεκδικήσεις, αλλά η συνολική προσέγγιση δομήθηκε πάνω σε παλαιότερες απαιτήσεις και επιχειρήματα, χωρίς υπαναχωρήσεις, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται η διαπραγματευτική θέση της Τουρκίας, ενώ στα Ακροατήρια Στόχους εμφανίζεται ως σταθερή δύναμη (άρα αξιόπιστος σύμμαχος, προστάτης ή ισχυρός αντίπαλος, κατά περίπτωση και αναλόγως ακροατηρίου).

(3) Συνέπεια. Οι ψυχολογικές ενέργειες της Άγκυρας, παρουσιάζουν την τουρκική πλευρά να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις²⁵¹ και να τηρεί τις δεσμεύσεις της, με συνέπεια στις θέσεις που έχει κατά καιρούς διακηρύξει.

δ. Αντίθετα, οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις από ελληνικής πλευράς:

(1) Μάλλον δεν ήταν αποτελεσματικές (σε όση έκταση διεξήχθησαν) διότι δεν υπηρετούσαν μία συγκεκριμένη εθνική πολιτική και δεν εντασσόταν σε μία συγκεκριμένη στρατηγική κατεύθυνση. Οι ψυχολογικές δραστηριότητες της Ελλάδας δεν ακολούθησαν τις βασικές αρχές των ΨΕΠ.

(2) Δεν απευθύνθηκαν στο σύνολο των διαθέσιμων Ακροατηρίων Στόχων, με αποτέλεσμα να μην πληγούν οι αντίπαλοι, να μην επηρεαστούν οι ουδέτεροι και να μη συνεγερθούν οι (αδιάφοροι ή απρόθυμοι) φίλοι.

(3) Δεν είχαν συγκροτημένο και ενιαίο μήνυμα και δε διεξήχθησαν με κεντρικό έλεγχο, με αποτέλεσμα να γίνει αποσπασματική και ασυντόνιστη εκμετάλλευση των διαθέσιμων μέσων.

(4) Χωρίς διάρκεια, ιδιαίτερη συνέχεια και συνέπεια.

(α) Διάρκεια. Οι ΨΕΠ της περιόδου, δε φαίνεται να αποτελούν μέρος μίας διαχρονικής εκστρατείας, καθώς η «εθνική πολιτική» διαμορφώνεται με προσωποπαγή τρόπο. Τα επιχειρήματα της ήπιας ισχύος της Ελλάδας, αν και σε κάποιο βαθμό διαχρονικά (αρχαιοελληνική κληρονομιά), δεν ελέγχονται από κάποιο μηχανισμό-θεσμό για την επικαιρότητα και διεισδυτικότητά τους. Η διαρκής επίκληση μόνο της αρχαίας κληρονομιάς δεν καταδεικνύει τη σύνδεση με το σύγχρονο ελληνισμό, προκειμένου η Ελλάδα να «εξαργυρώσει» το πλεονέκτημα της παρακαταθήκης αυτής στις «τρέχουσες» προκλήσεις.

(β) Συνέχεια. Τα ελληνικά επιχειρήματα παρουσιάζουν κάποια συνέχεια, καθώς βασίζονται στο Διεθνές Δίκαιο και στις Διεθνείς Συνθήκες. Η γραφειοκρατική αντιμετώπιση στα αρχικά στάδια [25 Δεκεμβρίου – 9 Ιανουαρίου (προσάραξη τουρκικού σκάφους, ανταλλαγή διακοινώσεων, ενημέρωση υπουργείων), 10 Ιανουαρίου -24 Ιανουαρίου (περίοδος εσωκομματικών-κυβερνητικών διεργασιών, αποκάλυψη θέματος από τον τηλεοπτικό σταθμό ANT1) ο αιφνιδιασμός από την

²⁵¹ Βεβαίως επιλέγει τις προκλήσεις, προκειμένου αυτές να αποφέρουν σίγουρο αποτέλεσμα. Βλ. Θ. Ντόκος-Ν. Πρωτονοτάριος, ό.π., σελ 165-167 και Θ. Ντόκος, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Εκδ. Τουρική, Αθήνα, 2001, σελ 114-116.

ενέργεια του Δημάρχου Καλύμνου και την αντενέργεια των Τούρκων δημοσιογράφων(25-27 Ιανουαρίου) και η ραγδαία εξέλιξη της κρίσης, στέρησαν την πρωτοβουλία από την Αθήνα, με αποτέλεσμα να μην εκπέμψει εγκαίρως τα επιθυμητά μηνύματα σε Ακροατήρια Στόχους²⁵², παρά μόνο μετά την ολοκλήρωση της Κρίσης, υπό τη σκιά του τετελεσμένου γεγονότος της συμφωνίας απεμπλοκής και τις αναζήτησης υπευθύνων μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας.

(γ) Συνέπεια. Τα μηνύματα που εξέπεμψε η Ελλάδα (κυρίως σεβασμού του Διεθνούς Δικαίου και διεθνών Συνθηκών), δε συνοδεύτηκαν από ενέργειες που πιστοποιούσαν τη θέληση της ελληνικής πλευράς να υπερασπιστεί τα δικά της, προσδίδοντας συνέπεια στις ΨΕΠ²⁵³. Ακόμα και αν θεωρήσουμε, ως υπόθεση εργασίας, ότι η τηλεοπτική μετάδοση της εξόδου από το Ναύσταθμο Σαλαμίνας των πλοίων του Πολεμικού Ναυτικού, αποτελούσε ενέργεια εντεταγμένη στις ελληνικές ΨΕΠ,²⁵⁴ η συνολική απροθυμία που επέδειξε η Αθήνα με άλλες ενέργειες (συνέντευξη ΥΕΘΑ-ΥΠΕΞ χωρίς την παρουσία του Α/ΓΕΕΘΑ τη 28 Ιανουαρίου, υποβάθμιση του θέματος από τον ΥΠΕΞ την ίδια ημερομηνία, παλινωδίες με την ανάπτυξη Ελλήνων βατραχανθρώπων την 29 Ιανουαρίου, ανενεργό ΚΥΣΕΑ, συσκέψεις πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας εκτός ΕΘΚΕΠΙΧ), αποδυνάμωνε το ψυχολογικό αποτέλεσμα του μηνύματος.

ε. Οι ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν μία κρίση (πίεση χρόνου, λήψη αποφάσεων με λίγες πληροφορίες, βαρύτητα συνεπειών) απαιτούν στιβαρή ηγεσία αλλά και ικανούς θεσμούς-μηχανισμούς.

(1) Στην κρίση των Ιμιών, μία πολιτικός (Τανσού Τσιλερ) που σαφώς δεν ήταν του επιπέδου Ετζεβίτ ή Ντεμιρέλ, κατόρθωσε χάρη στην ύπαρξη εθνικής στρατηγικής, τη λειτουργία αποτελεσματικών θεσμών (Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας) και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών επίβλεψης-ενάσκησης της εθνικής πολιτικής (Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις, Υπουργείο Εξωτερικών, έλεγχος ΜΜΕ) να διαχειριστεί επιτυχώς την κρίση στο πολιτικό, στρατιωτικό και ψυχολογικό πεδίο. Στις ΨΕΠ μάλιστα, σημείωσε μεγάλη επιτυχία με την εκμετάλλευση της καταδρομικής ενέργειας των βατραχανθρώπων στα Ίμια, προκαλώντας ευφορία και τονώνοντας το εθνικό αίσθημα στο εσωτερικό, επιβεβαιώνοντας την ισχυρή στρατιωτική εικόνα προς όλους

²⁵² Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996,ό.π., σελ 415

²⁵³ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996,ό.π., σελ 507.

²⁵⁴ Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996,ό.π., σελ 626.

και δημιουργώντας ψυχολογικό πλεονέκτημα σε βάρος του ελληνικού Ακροατηρίου Στόχου.

(2) Στην ελληνική πλευρά, λόγω της προσωποπαγούς ενάσκησης της πολιτικής και απουσίας «κουλτούρας» θεσμών-μηχανισμών, σημειώθηκαν σημαντικές αδυναμίες. Οι εσωκομματικές και ενδοκυβερνητικές διεργασίες, σε συνδυασμό με την έλλειψη συνέχειας στην εθνική στρατηγική και σταθερότητας στους μηχανισμούς, οδήγησαν σε ανεξέλεγκτες πρωτοβουλίες (Δήμαρχος Καλύμνου), παλινωδίες μεταξύ πολιτικής αποκλιμάκωσης και τακτικής κλιμάκωσης ελλείπει πολιτικών κατευθύνσεων και τέλος σε αποτυχία τόσο στο χειρισμό της κρίσεως, όσο και στη διεξαγωγή των ΨΕΠ, που ενισχύθηκαν από την ανεξέλεγκτη προβολή της καταδρομικής ενέργειας των Τούρκων, της πτώσης του ελληνικού ελικοπτέρου και της ατυχούς δημόσιας εικόνας της ελληνικής ηγεσίας στη συνέχεια, με τις συγκρούσεις πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας για την απόδοση ευθυνών. Έτσι, ο ίδιος (σχεδόν) κρατικός μηχανισμός με το 1987, απέδωσε με λιγότερη επιτυχία το 1996, λόγω ελλιπούς πολιτικής καθοδήγησης που προκλήθηκε από την αλλαγή προσώπων (και για την ελληνική πραγματικότητα και προσανατολισμού και προσεγγίσεων)

6.2 Συμπεράσματα.

Εξετάζοντας τις κρίσεις της Κούβας και των Ιμίων και μελετώντας τις διαπιστώσεις από τις διεξαχθείσες Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, μπορούμε να διατυπώσουμε ορισμένα συμπεράσματα.

α. **Οι ΨΕΠ δεν πρέπει να περιορίζονται μόνο στη χρονική περίοδο κρίσεων.** Οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις Αντιμετώπισης Κρίσεων²⁵⁵ εντάσσονται σε μία ευρύτερη ψυχολογική εκστρατεία, με έναρξη πολύ πριν την κρίση (προκειμένου να εντοπίσει τα Ακροατήρια Στόχους και να τα προετοιμάσει) συνέχεια ως προς το περιεχόμενο (προκειμένου τα Ακροατήρια Στόχοι να πειστούν για το δίκαιο των επιχειρημάτων ή τουλάχιστον να τα συνηθίσουν) και συνέπεια λόγων και έργων (προκειμένου οι ΨΕΠ να καταστούν αξιόπιστες). Στην περίοδο της κρίσης αυξάνεται η ένταση των ψυχολογικών ενεργειών, ενώ η ένταση παραμένει αμείωτη (με παραλλαγές στα μέσα και στη μορφή) κατά την περίοδο της εκτόνωσης και διαπραγμάτευσης.

²⁵⁵ Βλ. σελ. 38 του παρόντος

β. **Οι ψυχολογικές ενέργειες πρέπει να υλοποιούνται με τήρηση των βασικών αρχών²⁵⁶ που διέπουν τις ΨΕΠ, προκειμένου να έχουν επιτυχία.** Η τήρηση των αρχών, δε μπορεί να υποβαθμίζεται λόγω του επείγοντος της αντιμετώπισης κρίσιμων καταστάσεων, καθώς μπορεί να θέσει σε κίνδυνο ό,τι έχουν επιτύχει οι προηγηθείσες Ψυχολογικές Επιχειρήσεις με επίπονη προσπάθεια σε βάθος χρόνου, μέχρι την περίοδο της κρίσης,

γ. **Οι ΨΕΠ (και ο συνδυασμός τους με την προβολή «ήπιας ισχύος») για να έχουν απήχηση και αξιοπιστία, πρέπει να συνοδεύονται από ισχυρή στρατιωτική ικανότητα και βούληση χρησιμοποίησης των Ενόπλων Δυνάμεων.**

δ. **Οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις δεν αποτελούν πανάκεια** (θεραπεύοντας ελλείψεις) **ή «υπερόπλο»** (υποκαθιστώντας μηχανισμούς και μέσα ενάσκησης πολιτικής). Οι επιτυχημένες ΨΕΠ σε μία κρίση, λειτουργούν ως απαραίτητο «συμπλήρωμα» και όχι ως μοναδικό συστατικό. Επιδρούν ως καταλύτης στην επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων, ενώ εάν δεν εκτελεστούν ορθά, μειώνουν την απήχηση δικαίων επιχειρημάτων, συμβάλλουν στην αποτυχία και ελαττώνουν δραστικά την απήχηση τυχόν επιτυχιών.

ε. **Τέλος, προϋπόθεση για αποτελεσματική διεξαγωγή ΨΕΠ σε περίοδο ειρήνης, έντασης, κρίσης ή και ένοπλης σύγκρουσης, είναι μια σχεδιασμένη και υλοποιούμενη ενιαία εθνική στρατηγική** (με ανάλογους θεσμούς και «νοοτροπία» λειτουργίας τους), όργανα διεξαγωγής και μηχανισμούς ελέγχου τόσο του πλαισίου, όσο και της επικαιρότητας-διδεισδυτικότητας-αποτελεσματικότητας. Η ύπαρξη-λειτουργία θεσμών και μηχανισμών μπορούν να υποστηρίξουν μέτριες ηγεσίες και να

²⁵⁶ Υπενθυμίζεται ότι οι αρχές ΨΕΠ είναι:

- α. Σαφή Αποστολή
- β. Διαρκής Έρευνα και Αξιολόγηση
- γ. Κατανόηση
- δ. Έγκαιρη Ενσωμάτωση και Συντονισμός
- ε. Επικαιρότητα
- στ. Ειλικρίνεια
- ζ. Αναγνωρισιμότητα των Πηγών
- η. Αξιοπιστία

Βλ. σελ 39-42 του παρόντος

αναπληρώσουν κενά διακυβέρνησης, ενώ η απουσία τους εκθέτει ακόμα και ισχυρούς κυβερνήτες.

6.3 Προτάσεις για την Ελλάδα.

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, η χώρα μας έχει αρκετά ευνοϊκές προϋποθέσεις να εκπέμψει εύληπτα-θελκτικά μηνύματα στα διεθνή Ακροατήρια Στόχους, με μεγάλη διεισδυτικότητα. Επιβάλλεται όμως η πολιτική ηγεσία να λάβει μέτρα, προκειμένου οι εθνικές ψυχολογικές ενέργειες να είναι επίκαιρες, αξιόπιστες και αποτελεσματικές. Στην κατεύθυνση αυτή, εκτιμάται ότι κινούνται οι παρακάτω προτάσεις.

α. Συνδυασμός της προβολής ήπιας ισχύος με ικανή αποτρεπτική ικανότητα και αξιόπιστο δυναμικό «σκληρής» ισχύος.

Η υπόμνηση της ιστορικής κληρονομιάς και της πίστης στο Διεθνές Δίκαιο, στις Διεθνείς Συνθήκες και στους Διεθνείς Οργανισμούς, δεν είναι αρκετά για να εξασφαλίσουν επίλυση των εθνικών θεμάτων σύμφωνα με τα εθνικά μας συμφέροντα. Απαιτείται ανάπτυξη αποτρεπτικής ικανότητας τέτοιας, που θα πείσει κάθε εξωτερικό αντίπαλο, ότι το κόστος απειλής κατά της Ελλάδας, είναι πολύ βαρύτερο από το πιθανό όφελος.

Η αποτροπή θα πρέπει να έχει τέσσερις μορφές²⁵⁷:

- (1) Εθνική Αποτροπή. Με ανάπτυξη στρατιωτικών ικανοτήτων και επίδειξη θέλησης ή πρόθεσης χρησιμοποίησης των ικανοτήτων αυτών, καθίσταται σαφές προς κάθε κατεύθυνση, ότι τίμημα σε περίπτωση απειλής της Ελλάδας, θα είναι μεγάλο
- (2) Διεθνής Αποτροπή. Με πλήρη εκμετάλλευση των Διεθνών Οργανισμών και απώτερο σκοπό την προώθηση πρωτίστως των εθνικών συμφερόντων. Ενδεχομένως να πρέπει να επανεξεταστεί (προς το ενεργητικότερο) ο βαθμός εμπλοκής των Ενόπλων Δυνάμεων σε επιχειρήσεις της ΕΕ, του ΝΑΤΟ και του ΟΗΕ, ενώ θα πρέπει σε κάθε ευκαιρία στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό, να προβάλλεται η συμμετοχή της Ελλάδος στα διεθνή δρώμενα.

²⁵⁷ Παναγιώτης Ήφαιστος-Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π., σελ 33-41.

(3) Εκτεταμένη Αποτροπή. Με τη συμμετοχή στο σύνολο των ελληνικών σχεδιασμών και της Κύπρου.

(4) Ενεργητική Αποτροπή. Με στοχευμένες κατά περίπτωση ενέργειες σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, που θα πείσουν κάθε δυνητικό αντίπαλο να αλλάξει τη συμπεριφορά του απέναντι στην Ελλάδα, προκειμένου η χώρα μας να σταματήσει τις σχεδιασμένες αυτές ενέργειες.

Μία ξεκάθαρη αποτρεπτική πολιτική, με ανάλογο στρατιωτικό μηχανισμό, θα ενισχύσει την απήχηση των μηνυμάτων της ήπιας ισχύος της Ελλάδος.

β. Διεξαγωγή Στρατηγικών Ψυχολογικών Επιχειρήσεων

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σε αντίθεση με τα γραφόμενα του Nye, το NATO (και η Ελλάδα, εφόσον επικυρώνει τα συμμαχικά έγγραφα), δεν περιορίζει τη διεξαγωγή ΨΕΠ μόνο σε πολεμική περίοδο και στο πεδίο της μάχης, αλλά διεξάγει ήδη Στρατηγικές ΨΕΠ, με ευρύτερα ΑΣ και σε βάθος χρόνου (βλ παρ 3.2.3.α).

Θα πρέπει λοιπόν η χώρα μας, να διεξάγει ήδη Στρατηγικές ΨΕΠ, στο πλαίσιο εθνικών Πληροφοριακών Επιχειρήσεων, όχι μόνο προς τους δυνητικούς αντιπάλους, αλλά και απευθυνόμενη σε φίλους ή και ουδετέρους. Ειδικά για την ελληνική πραγματικότητα, θα πρέπει **κάθε** ενέργεια σε διεθνή φόρα, να συνοδεύεται από προβολή της ήπιας ισχύος της Ελλάδος και από ανάλογα μηνύματα ΨΕΠ, υποστηριζόμενα πλήρως από Πληροφοριακές Επιχειρήσεις.

γ. Μηχανισμός Σχεδίασης-Επίβλεψης Εφαρμογής Εθνικής Στρατηγικής.

Όλα τα παραπάνω, προϋποθέτουν την ύπαρξη εθνικής στρατηγικής. Η απουσία εθνικής στρατηγικής, που οφείλεται στην προσωποπαγή λειτουργία των κυβερνήσεων (και των υπουργείων²⁵⁸) και την έλλειψη κουλτούρας «λειτουργίας» θεσμών²⁵⁹, έχει ως

²⁵⁸ Αναφέρεται επί παραδείγματι, η περίπτωση της υπόθεσης της «Μικτής Επιτροπής Συνεργασίας» μεταξύ ΥΠΕΞ και ΥΠΕΘΑ, που συγκροτήθηκε το Φεβρουάριο 2002 και η λειτουργία της διακόπηκε τον Μάιο 2004, βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. Π., σελ 216-217.

²⁵⁹ Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το ΚΥΣΕΑ δε συνεδρίασε καθ' όλο τον Ιανουάριο 1996, για να ενημερωθεί για την Κρίση των Ιμίων και να αποφασίσει, για έπαρση της ελληνικής σημαίας σε αντικατάσταση της τουρκικής και

αποτέλεσμα να μη διεξάγονται επιτυχείς ΨΕΠ, οι κρίσεις να μην αντιμετωπίζονται ορθά (Για-Οτσαλάν-πύραυλοι S-300) ή μετά το χειρισμό των συμβάντων να μην επιτυγχάνονται τα επιθυμητά αποτελέσματα στη διαπραγμάτευση (Κρίση 1987-Νταβός), μειώνοντας την αξιοπιστία της Ελλάδας στα Ακροατήρια Στόχους.

Με δεδομένα τις ελληνικές αδυναμίες που προαναφέρθηκαν και τα διεθνή μοντέλα αντιμετώπισης «αναλόγων» προβληματισμών σε διαφορετικά πολιτικά συστήματα και εθνικές ανάγκες, εκτιμάται ότι αναγκαίοι η συγκρότηση και λειτουργία στην Ελλάδα κάποιου αντίστοιχου οργάνου, που θα καλύψει τα κενά στη λειτουργία του ΚΥΣΕΑ, στη σχεδίαση της Εθνικής Στρατηγικής, στο Χειρισμό Κρίσεων και στη διεξαγωγή ΨΕΠ. Προτείνεται λοιπόν η επανασύσταση και επαναλειτουργία του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (Ελληνικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας-ΕΣΕΑ) για να θέτει-σχεδιάζει την ελληνική υψηλή στρατηγική (συστηματική σχεδίαση) ,να συντονίζει-επιβλέπει τους φορείς εφαρμογής και ανάπτυξης της Εθνικής Στρατηγικής και των Πληροφοριακών-Ψυχολογικών Επιχειρήσεων (παρακολούθηση-έλεγχος-αξιολόγηση), να αναφέρει επί των αποτελεσμάτων και να προτείνει τροποποιήσεις στην πολιτική ηγεσία (Πρωθυπουργός, Υπουργικό Συμβούλιο ή ΚΥΣΕΑ) και τέλος να διαχειρίζεται τυχόν κρίσεις²⁶⁰, όχι μόνο στην στρατιωτική ή πολιτική διάσταση, αλλά και στις ψυχολογικές προεκτάσεις προς αντιπάλους, ουδέτερους ή φίλιους.

Καθώς κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική η ύπαρξη και λειτουργία του ΕΣΕΑ για την καλύτερη υπηρετήση κρίσιμων εθνικών υποθέσεων γενικώς, αλλά και τον αποτελεσματικό χειρισμό κρίσεων και τη διεξαγωγή ΨΕΠ (που αποτελεί το κεντρικό θέμα της παρούσης διατριβής) παρατίθενται περαιτέρω απόψεις για την οργάνωση, αποστολή και λειτουργία του ΕΣΕΑ στο Παράρτημα «Ε»

αποδέσμευση Κανόνων Εμπλοκής. Βλ. Χρήστος Λυμπέρης, Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί, ό. π., σελ. 396, 404, 417, 436, 443, 446.

²⁶⁰ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 332-333.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική (Βιβλία)

Βερέμης Θ., Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991

Γιόκαρης Α.-Δημητρόπουλος Α.- Δίπλα Χ., Σημεία τριβής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 1994

Έλλης Α.-Ιγνατίου Μ., Ίμια: Τα Απόρρητα Τηλεγραφήματα των Αμερικανών, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2009

Ήφαιστος Π.-Πλατιάς Α., Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992

Κονδύλης Π., Θεωρία του Πολέμου, Θεμέλιο, Αθήνα, 1997, σελ 407-408.

Κουρής Ν., Ελλάδα-Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», «Νέα Σύνορα»-Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1997

Κουρής Ν., Αιγαίο: Η Μακροχρόνια Διαμάχη και ο Ρόλος των Αμερικανών, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2009

Κουσκουβέλης Ι., Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1997

Λυμπέρης Χ., Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 1997

Λυμπέρης Χ., Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί: 1994-1996, εκδ Ποιότητα, Αθήνα, 2014

Μηναγιάς Χ., Απόρρητος Φάκελος Τουρκία, Εκδ Κάδμος, Θεσ/νίκη, 2014

Ντόκος Θ.- Πρωτονοτάριος Ν., Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 1997

Ντόκος Θ., Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 2001.

Ντόκος Θ.-Τσάκωνας Π., Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005

Παπαστάμκος Γ.- Γκίκας Β.-Λιάκουρας Π., Εθνική και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Διαχείριση Κρίσεων, Εκδ Σάκκουλα, Αθήνα 2002

Πεπονής Α., Για το Ζήτημα του Αιγαίου, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2008

Ελληνική (Συλλογικός Τόμος)

ΙΣΤΑΜΕ «Ανδρέας Παπανδρέου», Οι Ημερίδες του ΙΣΤΑΜΕ, Απρίλιος-Ιούλιος 1997, Η Στάση των Ελληνικών Μέσων Ενημέρωσης στην Κρίση των Ιμίων

Ελληνική (Μετάφραση από Ξένους Συγγραφείς)

Allison G & Zelikow P., Η Κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2006

Waltz K., Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011

Mearsheimer J., Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011

Ελληνική (Άρθρα Εφημερίδων)

Πιπταράς Γ., Η ιστορία των συναντήσεων υπουργικών συμβουλίων Ελλάδας-Τουρκίας: Από το «Καζάν –Καζάν» στην ΑΟΖ, The Huffington Post, 5 Δεκ 2014

Ιστορικό Λεύκωμα 1964, Η καθαίρεση του Νικήτα Χρουστσόφ, Εφ. Καθημερινή Αθήνα, 1997.

Ελληνική (Ηλεκτρονικές Πηγές)

Ζούλα Ι. Νικήτα Χρουστσόφ 1894-1971, Ο Αντιφατικός Καινοτόμος, Δημοσίευση 02/05/2004, <<http://www.tovima.gr>>

Ήφαιστος Π., Νταβούτογλου: Στρατηγικό Βάθος και η Πνευματική Αμηχανία αν Όχι Ανημποριά των Νεοελλήνων, <<http://www.ifestos.edu.gr>>

Ξενόγλωσση (Βιβλία)

Leites N, "The Operational Code of the Politburo", The RAND Corporation, McGraw-Hill Book Company Inc, 1951

Mintz A.-DeRouen K Jr., Understanding Foreign Policy Decision Making, Cambridge University Press, New York, 2010.

Morgenthau H, Politics Among Nations, McGraw-Hill, New York, 2006.

Nixon R, The Real War, Warner Books, New York, 1981

Sears D.-Huddy L.-Jervis R, Oxford Handbook of Political Psychology, Oxford University Press, New York, 2003

Schwarzkopf H., It Doesn't Take a Hero, Bantam, New York, 1992.

Stern S., The Week the World Stood Still, Stanford University Press, Stanford, California, 2005.

Suvorov V., Inside the Soviet Army, MacMillan Publishing Co, New York, 1982.

Wittkopf E.-Jones C-Kegley C., Jr., American Foreign Policy: Pattern and Process, Seventh Edition, Thomson- Wadsworth, USA, 2008

Ξενόγλωσση (Συμμαχικά Εγχειρίδια-Αποφάσεις Στρατιωτικής Επιτροπής)

NATO AJP-3.10.1(A) Allied Joint Doctrine For Psychological Operations, 22 Οκτ 2007

NATO AJP-3.10 Allied Joint Doctrine For Information Operations, Νοε 2009

NATO Military Committee MC 402/17 Απρ 2003

NATO Military Committee MC 0422/4 (Military Decision) NATO Military Policy On Information Operations, 20 Ιουλ 12

Ξενόγλωσση (Άρθρα)

Cogan C., Intelligence and Crisis Management, The Importance of the pre-Crisis, Intelligence and National Security, Routledge, London, 2007

Ole R. Holsti, Conflict Resolution, Volume VI, Number 3, Emerald Group Publishing Ltd, Yorkshire, 1995

Nye J, Soft Power: The Means To Success In World Politics, Public Affairs, New York, 2004

Pious R., The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management, Political Science Quarterly, Vol 116, Number 1, 2001

Sagan S., Nuclear Alerts and Crisis Management, International Security, Vol. 9, No. 4. (Spring, 1985),

Ξενόγλωσση (Διατριβές)

Sheng Ding, Soft Power And The Rise Of China: An Assessment Of China's Soft Power In Its Modernization Process, Newark Rutgers, The State University of New Jersey

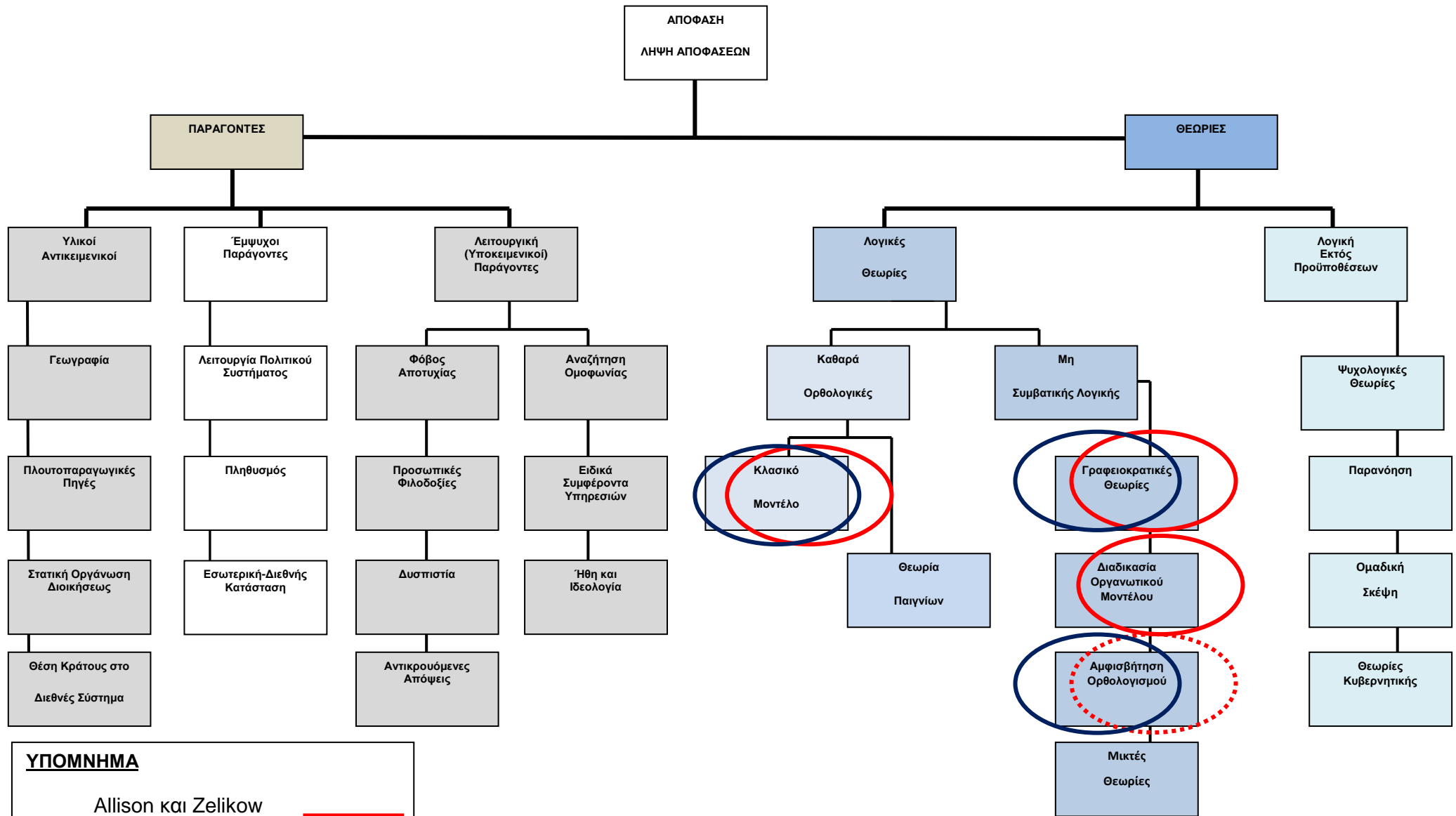
Ξενόγλωσση (Ηλεκτρονικές Πηγές)

LaGrone S., Soviet Perspective on the Cuban Missile Crisis from Nikita Khrushchev's Son, October 24, 2012, Updated: February 5, 2013, < <http://news.usni.org>>

<http://www.cubanmissilecrisis.org>

<http://www.jfklibrary.org>

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΑΠΟΦΑΣΗΣ-ΘΕΩΡΙΕΣ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Allison και Zelikow —

Snyder και Diesing —

Σχήμα 2: Μηχανισμοί Απόφασης-Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΥΒΑ¹

Α/Α	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
1	15 Οκτ 1962	Κατασκοπευτικό αεροσκάφος U-2 των ΗΠΑ, πετά πάνω από την Κούβα και φωτογραφίζει αναπτυσσόμενους σοβιετικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς.	Ήδη από τον Μάιο του 1962, ο Κρούτσεφ είχε ζητήσει από τον Κάστρο να εγκαταστήσει πυραυλικά συστήματα στο νησί.
2	16 Οκτ 1962	Το Ex-Comm συνεδριάζει για πρώτη φορά.	
3	17 Οκτ 1962	Επαληθεύεται φωτογραφικά η ανάπτυξη σοβιετικών πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς.	Οι πύραυλοι αυτοί είχαν βεληνεκές 2.200 μίλια
4	18 Οκτ 1962	Ο Υπουργός Δικαιοσύνης των ΗΠΑ Ρόμπερτ Κέννεντυ (αδελφός του Προέδρου) συναντάται με τον Υπουργό Εξωτερικών της ΕΣΣΔ, Αντρέι Γκρομύκο.	Η συνάντηση ήταν προγραμματισμένη. Οι ΗΠΑ δεν έκαναν καμία αναφορά για τους πυραύλους, ενώ διαβεβαίωσαν ότι δεν προτίθενται να εισβάλλουν στην Κούβα. Ο Σοβιετικός Υπ. Εξ ανέφερε ότι η μόνη βοήθεια που παρέχει η Μόσχα στην Κούβα είναι στον αγροτικό τομέα, αλλά και «αμυντικοί πύραυλοι».
5	19 Οκτ 1962	Το Ex-Comm συντάσσει πρόταση για επιβολή «καραντίνας»	Η επιλογή της ορολογίας (καραντίνα αντί για αποκλεισμό), έχει σκοπό να καταδείξει ότι δεν είναι πρόθεση των ΗΠΑ να προβούν σε πολεμική κινητοποίηση.
6	20 Οκτ 1962	Το Ex-Comm, με επικεφαλής τον Υπ. Δικαιοσύνης Ρόμπερτ Κέννεντυ, εισηγείται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ, ως ενδεδειγμένο τρόπο ενεργείας, την επιβολή «καραντίνας»	Ο Πρόεδρος Κέννεντυ βρισκόταν στο Σικάγο, αλλά προφασιζόμενος κρουολόγημα, επέστρεψε στο Λευκό Οίκο, για να αντιμετωπίσει την κρίση
7	21 Οκτ 1962	Προετοιμάζεται το διάγγελμα του Προέδρου, προς το λαό των ΗΠΑ	Συντάσσεται από τον Τεντ Σόρενσεν, σύμβουλο του Προέδρου Κέννεντυ.

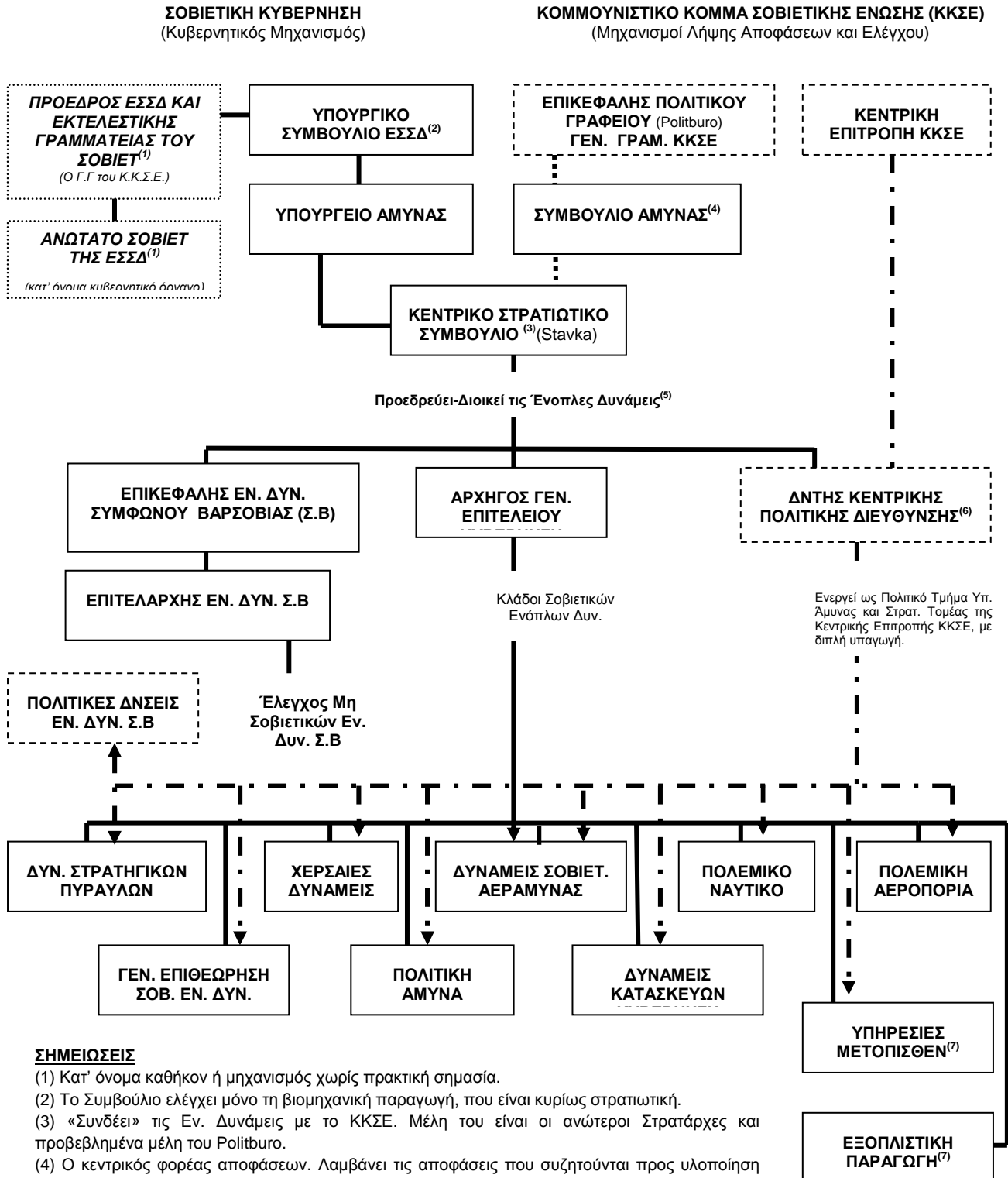
¹ Συντάχθηκε με βάση πληροφορίες από το <http://www.jfklibrary.org/> και <http://www.cubanmissilecrisis.org/>

Α/ Α	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
8	22 Οκτ 1962	Τηλεοπτικό διάγγελμα του Προέδρου Κέννεντυ, που ενημερώνει το Έθνος για τις κινήσεις των Σοβιετικών, την αμερικανική απάντηση και απαιτεί από τη Μόσχα να αποσύρει τους πυραύλους.	Ιδιαίτερα σημαντικός ψυχολογικός αντίκτυπος, τόσο της είδησης ότι στο «υπογάζτριο» των ΗΠΑ εγκαταστάθηκαν Σοβιετικά πυρηνικά μεγάλου βεληνεκούς, όσο και η αποφασιστικότητα του Προέδρου να αντιμετωπίσει την πρόκληση, με «βάση όχι την ισχύ, αλλά το ορθό και δίκαιο».
9	23 Οκτ 1962	Ο Κρούτσεφ διατάσσει τα Σοβιετικά πλοία που πλέουν με κατεύθυνση την Κούβα, να σταματήσουν περί τα 750 μίλια από τις ακτές.	Αποφεύγεται έτσι η αντιπαράθεση με το Πολεμικό Ναυτικό των ΗΠΑ, οι κινήσεις του οποίου παρακολουθούνται από τα υποβρύχια της Μόσχας.
10	24 Οκτ 1962	Ο Κρούτσεφ δηλώνει ότι δε θα αποσύρει τους πυραύλους από την Κούβα.	Ο Σοβιετικός ηγέτης δηλώνει ότι η Μόσχα δεν υποκύπτει στον εκφοβισμό, ενώ κατηγορεί τον Κέννεντυ ότι θέτει τον κόσμο σε κίνδυνο πυρηνικού ολοκαυτώματος.
11	25 Οκτ 1962	Ο Πρόεδρος Κέννεντυ διατάσσει την αύξηση της πυκνότητας των πτήσεων πάνω από την Κούβα.	Διαπιστώνοντας ότι δεν υπάρχει πρόοδος, ο Πρόεδρος Κέννεντυ αυξάνει τις πτήσεις από μία σε δύο ημερησίως, ενώ οι Αμερικανοί πιλότοι προετοιμάζονται και για νυκτερινές πτήσεις, προκειμένου να παρακολουθηθεί η ανάπτυξη των σοβιετικών όπλων στο έδαφος.
12	26 Οκτ 1962	Οι ΗΠΑ εξετάζουν σενάρια για τον αεροπορικό βομβαρδισμό των εγκαταστάσεων και το ενδεχόμενο εισβολής στην Κούβα.	
13	27 Οκτ 1962	<p>Αμερικανικό κατασκοπευτικό αεροπλάνο U-2, εισέρχεται από λάθος του χειριστή στο Σοβιετικό εναέριο χώρο.</p> <p>Ο Πρόεδρος Κέννεντυ, δεσμεύεται να μην εισβάλλει στην Κούβα, ως αντάλλαγμα για την απόσυρση των πυρηνικών όπλων από τη Μόσχα.</p>	<p>Ο Σμηναγός Μώλσμπτ, πιλότος αεροσκάφους U-2, εισέρχεται κατά λάθος στο Σοβιετικό εναέριο χώρο. Ενεργοποιείται η Σοβιετική Αεράμυνα και τελικά το αμερικανικό αεροπλάνο επιστρέφει στις ΗΠΑ.</p> <p>Η απόφαση του Αμερικανού Προέδρου, ήταν απάντηση σε πρόταση του Κρούτσεφ για διευθέτηση της κρίσης. Επιπλέον, η ΗΠΑ δεσμεύτηκαν στο απώτερο μέλλον να αποσύρουν τους πυραύλους «Δίας» από την Τουρκία.</p>
14	28 Οκτ 1962	Ο Κρούτσεφ δεσμεύεται να αποσύρει τους πυραύλους από την Κούβα.	Η ανακοίνωση έγινε σε ομιλία στο «Ράδιο Μόσχα».

Πίνακας 3: Χρονικός Πινάκας Γεγονότων της Κρίσης της Κούβας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΣΣΔ (Σχήμα 3)¹

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) Κατ' όνομα καθήκον ή μηχανισμός χωρίς πρακτική σημασία.
- (2) Το Συμβούλιο ελέγχει μόνο τη βιομηχανική παραγωγή, που είναι κυρίως στρατιωτική.
- (3) «Συνδέει» τις Εν. Δυνάμεις με το ΚΚΣΕ. Μέλη του είναι οι ανώτεροι Στρατάρχες και προβεβλημένα μέλη του Politburo.
- (4) Ο κεντρικός φορέας αποφάσεων. Λαμβάνει τις αποφάσεις που συζητούνται προς υλοποίηση μετά στη Stavka. Τα μέλη εκπροσωπούν τις βασικές δυνάμεις του «τριγώνου» της σοβιετικής ηγεσίας (Κόμμα, Εν. Δυνάμεις, KGB). Την εποχή του Στάλιν, η σύνθεση ήταν:
 - (α) Στάλιν (προεδρεύων) (β) Μολότωφ (Υπ. Εξ)
 - (γ) Μαλένκωφ (Επικεφαλής γραφειοκρατικού μηχανισμού ΚΚΣΕ)
 - (δ) Μπέρια (επικεφαλής KGB) (ε) Βοροσίλωφ (επικεφαλής Εν. Δυνάμεων).
- (5) Μέσω 1^{ου} ΥΦΕΘΑ-Στρατάρχη (π.χ. Τιμοσένκο) ή του ίδιου του Γ.Γ. ΚΚΣΕ (π.χ. Στάλιν)
- (6) Ασκείται πολιτικός έλεγχος μέσω των κομισάριων των Κλάδων
- (7) Σε στενή συνεργασία με μη στρατιωτικά υπουργεία(π.χ. Υγείας, Βαρίας Βιομηχανίας κτλ)

¹ Βλ. Viktor Suvorov, Inside the Soviet Army, MacMillan Publishing Co, New York, 1982, σελ 22-35. Σε ισχύ και κατά την Κρίση του '62

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ
ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ¹

A/A	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
1	Τρίτη 26-12-95	Το τουρκικό φορτηγό πλοίο «Φίγκεν Αγκάτ» προσαράζει στις βραχονησίδες Ίμια. Το λιμεναρχείο της Καλύμνου ειδοποιεί τον κυβερνήτη του τουρκικού φορτηγού ότι ιδιωτικά ρυμουλκά θα βοηθήσουν στην αποκόλληση του πλοίου, αλλά η απάντηση του Τούρκου πλοιάρχου είναι αρνητική γιατί, όπως ισχυρίζεται, τα δύο νησάκια ανήκουν στην Τουρκία.	Το συμβάν θεωρείται ακόμα ως «ατύχημα».
2	Τετάρτη 27-12-95	Η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα ενημερώνεται από την Αθήνα για το γεγονός. Στέλεχος της πρεσβείας τηλεφωνεί στη Διεύθυνση Αεροναυτικών Υποθέσεων του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών, ενημερώνει για το πρόβλημα και λίγα λεπτά αργότερα πληροφορείται ότι οι βραχονησίδες Ίμια ανήκουν στην Τουρκία.	Δεν γνωστοποιείται το συμβάν στο ΥΕΘΑ, ΓΕΕΘΑ, ΓΕΝ
3	Πέμπτη 28-12-95	Ελληνικό ρυμουλκό, που έχει σταλεί στην Κάλυμνο προερχόμενο από τον Πειραιά, αποκολλά το τουρκικό φορτηγό και το οδηγεί στο λιμάνι Κιουλούκ.	Πτώση Τουρκικού αεροσκάφους F-4 ΝΔ Λέσβου, από μηχανική βλάβη.
4	Παρασκευή 29-12-95	Η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα παραλαμβάνει μια ρηματική διακοίνωση. Η τουρκική πλευρά ενημερώνει ότι οι βραχονησίδες Ίμια είναι τμήμα της τουρκικής επικράτειας, είναι εγγεγραμμένες στο τουρκικό κτηματολόγιο και ανήκουν στην περιφέρεια της νομαρχίας Bodrum (Αλικαρνασός)	Δεν ενημερώνεται το ΥΕΘΑ και το ΓΕΕΘΑ
5	Τρίτη 9-1-96	Το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών συντάσσει και αποστέλλει απαντητική ρηματική διακοίνωση. Τονίζεται, ότι βάσει της συμφωνίας του 1932 μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας, η συνοριακή γραμμή βρίσκεται στο μέσον της αποστάσεως μεταξύ των βραχονησίδων Ίμια και της νησίδας Kato, που ανήκει στην Τουρκία. Με τη Συνθήκη Ειρήνης του 1947 τα Δωδεκάνησα παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα, επομένως οι βραχονησίδες Ίμια, ανήκουν στην Ελλάδα. Στη διακοίνωση επισημαίνεται ότι για πρώτη φορά η Τουρκία προβάλλει εδαφικές διεκδικήσεις κατά της Ελλάδας και ότι ανάλογη πρακτική και στο μέλλον θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις διμερείς σχέσεις.	Η τουρκική πλευρά απορρίπτει τις ελληνικές θέσεις. Ενημερώνεται το ΥΕΘΑ, ΓΕΕΘΑ, ΓΕΝ και ΑΛΣ την 19:45

¹ Καταρτίστηκε με βάση το βιβλίο του Χ. Λυμπέρη «Οψόμεθα την Αλήθεια Καθώς Εστί», Ποιότητα, Αθήνα, 2014, σελ 391-488, εκτός αν αναφέρεται με υποσημείωση διαφορετική πηγή.

A/A	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
6	Τρίτη 16-1-96	Το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών ζητεί από το ΓΕΕΘΑ τη λήψη μέτρων αυξημένης επαγρύπνησης στην περιοχή των βραχονησίδων Ίμια.	
7	Παρασκευή 19-1-96	Το ΓΕΕΘΑ δίνει εντολή στο ΓΕΝ για αυξημένη επαγρύπνηση, κατόπιν αιτήματος ΥΠΕΞ.	ΓΕΣ, ΓΕΑ, ΓΕΝ και ΑΣΔΕΝ λαμβάνουν εντολές για αυξημένη επιτήρηση, με ετοιμότητα εφαρμογής σχεδίου ανακατάληψης νήσου.
8	Σάββατο 20-1-96	Το ενημερωτικό δελτίο συνδρομητών «Εμπιστευτικό γράμμα», αποκαλύπτει την ανταλλαγή των ρηματικών διακοινώσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας.	
10	Τετάρτη 24-1-96	Το θέμα βλέπει το φως της δημοσιότητας ύστερα από εκτενή αναφορά που γίνεται από τον τηλεοπτικό σταθμό ΑΝΤ1.	
11	Πέμπτη 25-1-96	Τέσσερις κάτοικοι της Καλύμνου (μεταξύ των οποίων ο δήμαρχος και ο διοικητής του αστυνομικού τμήματος) μεταβαίνουν στις βραχονησίδες και προχωρούν σε έπαρση της ελληνικής σημαίας	
12	Παρασκευή 26-1-96	Ο Έλληνας υπουργός των Εξωτερικών επιβεβαιώνει την ανταλλαγή των ρηματικών διακοινώσεων. Πληροφορίες της ΕΥΠ αναφέρουν ότι πραγματοποιήθηκε στο τουρκικό ΓΕΕΘΑ σύσκεψη, με θέμα τις βραχονησίδες Ίμια.	
13	Σάββατο 27-1-96	Ελικόπτερο της εφημερίδας Hürriyet προσγειώνεται στις βραχονησίδες Ίμια.	Από το τετραμελές πλήρωμα του ελικοπτέρα, δύο άτομα σπάνε τον ιστό της ελληνικής σημαίας και αναρτούν την τουρκική. Στην συνέχεια παίρνουν την ελληνική σημαία. Το περιστατικό μαγνητοσκοπείται και παρουσιάζεται σε τουρκική τηλεοπτική εκπομπή
14	Κυριακή 28-1-96	Η εφημερίδα Χουριέτ δημοσιεύει φωτογραφίες από το συμβάν της 27-1-96 08:10. Το περιπολικό του ΠΝ «Παναγόπουλος» που περιπολεί στην περιοχή εντοπίζει την τουρκική σημαία.	Κατόπιν διαταγής του ΝΔΑ (με την έγκριση του Α/ΓΕΕΘΑ και τη σιωπηρή αποδοχή του ΥΠΕΘΑ), άγημα από το περιπολικό σκάφος προβαίνει στην έπαρση της ελληνικής

Α/Α	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
			σημαίας. Τυπικά, η απόφαση έπαρσης είναι αρμοδιότητα του ΚΥΣΕΑ
14	Κυριακή 28-1-96	11:30 Σύσκεψη στο ΕΘΚΕΠΙΧ, με τη συμμετοχή της πολιτικής και στατιωτική ζηγεσίας του ΥΕΘΑ.	Αποφασίζεται αύξηση ετοιμότητας και εγκατάσταση αγήματος όπου βρίσκεται η σημαία, τις νυκτερινές ώρες,
		13:00 Μια ακταιωρός του τουρκικού πολεμικού ναυτικού εισέρχεται στα ελληνικά χωρικά ύδατα στην περιοχή των Ιμιών και αρνείται να αποχωρήσει, παρά τις επανειλημμένες διαταγές των κυβερνητών των ελληνικών πλοίων που την έχουν προσεγγίσει.	Στις επόμενες ώρες καταφθάνουν και άλλες τουρκικές ακτοφυλακίδες στην περιοχή.
		18:00 Οι ΥΠΕΘΑ και ΥΦΕΘΑ, ενημερώνουν τους στρατιωτικούς συντάκτες για την επικρατούσα κατάσταση.	Δε συμμετέχει ο Α/ΓΕΕΘΑ, ενδεχομένως για να μην προκληθεί ανησυχία ή όξυνση.
		20:00 Μια 7μελής ομάδα της ΜΥΚ εγκαθίσταται στην Α. Ίμια, όπου κυματίζει η ελληνική σημαία. Στο υπουργείο Εξωτερικών καλούνται οι πρέσβεις της Ρωσίας, των ΗΠΑ και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενημέρωση.	Στην κανονιοφόρο «ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ» επιβαίνει μία ακόμα ομάδα βατραχανθρώπων.
15	Δευτέρα 29-1-96	05:30 Αποχωρούν οι Έλληνες βατραχάνθρωποι από την Α. Ίμια.	Θα επανέλθουν στη βραχονησίδα την 11:15
		16:30 Ο Έλληνας πρέσβης στην Άγκυρα, Δημ. Νεζερίτης, καλείται στο τουρκικό ΥΠΕΞ και του επιδίδεται ρηματική διακοίνωση με την οποία αμφισβητείται το νομικό καθεστώς των βραχονησίδων.	Προτείνονται διαπραγματεύσεις όχι μόνο για τα Ίμια, αλλά γενικά για την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων. Ειδικά για τα Ίμια ζητείται η απομάκρυνση του στρατιωτικού αγήματος και η υποστολή της σημαίας.
		17:00 Η Ουάσινγκτον συνιστά ψυχραιμία.	Ιδιαίτερη σημασία δίδεται από τους Αμερικανούς στην αποτροπή συγκέντρωσης μεγαλύτερων ναυτικών δυνάμεων.
		19:30 Συγκαλείται πολιτικοστρατιωτική σύσκεψη υψηλού επιπέδου στην Άγκυρα, υπό την Π/Θ Τανσού Τσιλέρ.	Αποφασίζεται η τουρκική στρατηγική χειρισμού της κρίσης. Δεν έχει συνεδριάσει το ελληνικό ΚΥΣΕΑ..

Α/ Α	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
16	Τρίτη 30-1-96	06:45 Ο Α/ΓΕΕΘΑ αναλαμβάνει την επιχειρησιακή διοίκηση των εμπλεκόμενων δυνάμεων. Κλιμακώνεται η ναυτική παρουσία και των δύο χωρών στην περιοχή.	Έχουν προηγηθεί χωριστές συσκέψεις σε ΥΠΕΞ και ΕΘΚΕΠΙΧ, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ενιαία εικόνα.
		11:00 Σύσκεψη στο Μέγαρο Μαξίμου υπό τον Πρωθυπουργό, με θέμα «Γενική Επισκόπηση της Κατάστασης».	Συμμετέχουν Π/Θ, ΥΠΕΞ, ΥΕΘΑ. ΥΕΘΟικ, ΥΠΕΣ, Υπ. Τύπου. Αποφασίζεται να μείνουν τα πράγματα ως έχουν (από στρατιωτικής πλευράς) και ΥΠΕΞ-ΥΕΘΑ να προβούν σε δηλώσεις στα ΜΜΕ σε άξονα/κλίμα αποκλιμάκωσης.
		12:00 Ο Έλληνας πρέσβης στην Άγκυρα συναντάται με τον υφυπουργό Εξωτερικών, Ονούρ Οϋμέν	Η ελληνική πλευρά αξιώνει τη διακοπή της παραβίασης των ελληνικών χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου, επισημαίνοντας τον κίνδυνο θερμού επεισοδίου. Ο Οϋμέν αξιώνει την επιστροφή στο status quo ante, υπογραμμίζοντας για πρώτη φορά το τρίπτυχο «αποχώρηση πλοίων - αποχώρηση προσωπικού - αποχώρηση σημαίων».
		12:45 Οι Υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας δίνουν από κοινού συνέντευξη τύπου. Στις μεταμεσημβρινές ώρες, σημειώνεται σειρά παραβιάσεων των ελληνικών χωρικών υδάτων στην περιοχή των Ιμίων. 14:00 Συνέρχεται στη Άγκυρα το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, με τη συμμετοχή και του Αρχηγού της ΜΙΤ.	Υπάρχει κλίμα επιδίωξης αποκλιμάκωσης. Δεν έχουν αποδεσμευτεί Εθνικοί Κανόνες Εμπλοκής, παρά τη συγκέντρωση πολεμικών σκαφών και τους επικίνδυνους ελιγμούς. Ένα μεγάλο μέρος του στόλου εξέρχεται από το ναύσταθμο της Σαλαμίνας με κατεύθυνση τα Δωδεκάνησα, ενώ άλλες μονάδες διατάσσονται να κινηθούν προς την ευρύτερη περιοχή των Δωδεκανήσων. Η τουρκική πλευρά αντικαθιστά τα μικρά πλοία με μεγαλύτερα (πρόσθετες φρεγάτες). Με το πέρας της συνεδρίασης (15:00) έγιναν δηλώσεις στα ΜΜΕ από την Π/Θ και τον Υπουργό Εξ. Διαφαίνεται σκλήρυνση της στάσης της Τουρκίας (Ίμια τουρκικό και όχι αμφισβητούμενο έδαφος, απαίτηση αποχώρησης ελληνικού αγήματος και σημαίας)

Α/Α	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
16	Τρίτη 30-1-96	<p>Συνέχιση στρατιωτικών προπαρασκευών ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. 19:00 Επαγρύπνηση Τμημάτων υπό την Επιχειρησιακή Διοίκηση Α/ΓΕΕΘΑ. 21:15 Μέτρα Συναγερμού-Τοπική επιστράτευση σε Έβρο και ν. Αν. Αιγαίου</p>	<p>Η επιστράτευση γίνεται με πρωτοβουλία του Α/ΓΕΕΘΑ, καθώς το αρμόδιο για την κήρυξη ΚΥΣΕΑ δεν έχει συνεδριάσει.</p>
		<p>19:00 Έναρξη συζήτησης προγραμματικών δηλώσεων,</p>	<p>Ο Υπουργός Εξ. Θεόδωρος Πάγκαλος επανέλαβε την πάγια ελληνική θέση για τα χωρικά μας ύδατα και δήλωσε ότι η ελληνική κυβέρνηση δε θα ασκήσει το δικαίωμα την περίοδο αυτή.</p>
		<p>22:30-22:55 Πραγματοποιούνται τηλεφωνικές συνομιλίες μεταξύ Ελλάδος και ΗΠΑ σε τρία επίπεδα:</p> <p>Σημίτης-Κλίντον (αρχηγοί κρατών) Πάγκαλος-Κρίστοφερ (ΥΠΕΞ) Αρσένης-Πέρυ (ΥΕΘΑ), με ζητούμενο την αποκλιμάκωση της έντασης.</p>	<p>Η Αθήνα απαιτεί την απομάκρυνση των τουρκικών δυνάμεων, ενώ η Άγκυρα επιμένει στην αποχώρηση του στρατιωτικού αποσπάσματος και την υποστολή της σημαίας</p>
17	Τετάρτη 31-1-96	<p>01:00 Συνέρχεται η Ομάδα Διαχείρισης Κρίσεων στο γραφείο του Πρωθυπουργού. Η ελληνική πρεσβεία στην Ουάσιγκτον, διαβιβάζει στο ΥΠΕΞ πληροφορία για επικείμενη στρατιωτική τουρκική ενέργεια σε ελληνικό νησί.</p>	<p>Συμμετέχουν Π/Θ, ΥΠΕΞ, ΥΕΘΑ, ΥΠΕΣ, ΥΠΕΘΟικ, Υπ. Τύπου και Α/ΓΕΕΘΑ. Δεν είναι συνεδρίαση ΚΥΣΕΑ. Η συνεδρίαση δεν πραγματοποιείται στο ΕΚΕΠΙΧ. Ο Θ. Πάγκαλος (ΥΠΕΞ), ενημερώνεται από το δημοσιογράφο στην τηλεοπτική εκπομπή του οποίου συμμετείχε.</p>
		<p>02:00 Αφού έχουν πραγματοποιηθεί δύο τηλεφωνικές συνομιλίες μεταξύ Χόλμπρουκ και Πάγκαλου, φθάνει από την ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα η είδηση (από τουρκικό τηλεοπτικό κανάλι) για κατάληψη της δεύτερης (αφρούρητης) βραχονησίδας από Τούρκους καταδρομείς.²</p>	<p>Η πληροφορία δεν μπορεί να ελεγχθεί από το κέντρο επιχειρήσεων.</p>
		<p>03:00.: Περιπολικό του πολεμικού ναυτικού διαπιστώνει κάποια ίχνη, χωρίς να είναι σε θέση να επιβεβαιώσει την κατάληψη της βραχονησίδας.</p>	<p>Στις 04:00 ο Ρ. Χόλμπρουκ επιβεβαιώνει την κατάληψη της βραχονησίδας. Ακολουθούν ενδοκυβερνητικές αντιπαραθέσεις και διχογνωμίες για το χειρισμό των στρατιωτικών και διπλωματικών πτυχών της κρίσης, λαμβανομένων υπόψη των τουρκικών κινήσεων.</p>

² Βλ. Α. Έλλις-Μ. Ιγνατίου, Ίμια: Τα Απώροητα Τηλεγραφήματα των Αμερικανών, Εκδ Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 157-158

Α/Α	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑ
17	Τετάρτη 31-1-96	<p>Μεταξύ 05:00 – 05:30 Χάνεται η επικοινωνία με το Ε/Π της φρεγάτας «ΝΑΥΑΡΙΝΟ», που είχε απονηωθεί την 04:10 για να επιβεβαιώσει τις πληροφορίες περί αποβίβασης Τούρκων καταδρομέων στη Δ. Ίμια. Συμφωνείται η διαδικασία απεμπλοκής με εγγυητές τους Χόλμπρουκ και Κρίστοφερ και ώρα έναρξης την 6η πρωινή.</p>	
		<p>Μεταξύ 06:00 - 9.30 π.μ. Αποχωρούν οι ναυτικές δυνάμεις των δύο κρατών με μια διαδικασία «βήμα προς βήμα». Οι Έλληνες στρατιώτες παίρνουν μαζί τους και τη σημαία «για να την προστατέψουν από τη βεβήλωση» σύμφωνα με την κυβερνητική εκδοχή, ενώ ο Χόλμπρουκ δηλώνει ότι η υποστολή της σημαίας ήταν μέρος της συμφωνίας απεμπλοκής.</p>	

Πίνακας 4: Χρονικός Πινάκας Γεγονότων της Κρίσης των Ιμίων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Ε»

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΕΣΕΑ)

1. Εισαγωγή

Η θεσμοθέτηση-λειτουργία του ΚΥΣΕΑ από το 1982¹, αν και βελτίωσε το συντονισμό των διαφόρων κυβερνητικών φορέων, δεν κατόρθωσε να επιλύσει τα καίρια προβλήματα που εντοπίζονται στον εθνικό στρατηγικό σχεδιασμό (που συμπεριλαμβάνουν και τη διεξαγωγή, καθοδήγηση και αξιολόγηση ΨΕΠ) και τη διαχείριση κρίσεων. Αυτό καταδεικνύεται από το μεγάλο αριθμό τροποποιήσεων και αλλαγών στην εσωτερική οργάνωση του ΚΥΣΕΑ², αλλά και από τα αποτελέσματα χειρισμών κρίσεων από το 1982 και μετά. Οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζει το ΚΥΣΕΑ, είναι η χρονικά ακαθόριστη περιοδικότητα μεταξύ των συνεδριάσεων, η πλήρης απουσία υποστηρικτικού μηχανισμού (γραμματεία) και ο περιορισμός του ρόλου του σε θέματα ασφαλείας και άμυνας, με ιδιαίτερη έμφαση στη στρατιωτική διάσταση, σε μία εποχή που είναι δυνατόν να προκύψουν κρίσεις διαφόρων μορφών³.

Το 2002, έξι χρόνια μετά την κρίση των Ιμίων και είκοσι έτη μετά τη σύσταση του ΚΥΣΕΑ, ολοκληρώθηκε η σύνταξη έκθεσης με θέμα «Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας. Προβλήματα και Προοπτικές», από ομάδα εμπειρογνομόνων και ειδικών, που συγκροτήθηκε για το σκοπό αυτό στο Υπουργείο Εξωτερικών. Στην έκθεση αυτή διαπιστώνεται ότι «...δεν υπάρχουν επισήμως διατυπωμένες πάγιες αρχές και αξίες που θα κατηύθυναν τη διαμόρφωση και υλοποίηση της ελληνικής πολιτικής Εθνικής ασφαλείας, καθώς και σαφώς προσδιορισμένοι εθνικοί σκοποί, ούτε υπάρχει συγκεκριμένος κυβερνητικός φορέας που, με την υποστήριξη του πολιτικού κόσμου, θα εκπονούσε τέτοιους κοινά αποδεκτούς στόχους». Στις προτάσεις της, η ομάδα εργασίας πρότεινε (μεταξύ άλλων) τη θεσμοθέτηση Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ), Κέντρου Χειρισμού Κρίσεων(ΚΕΧΕΙΚ), καθώς επίσης και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την ετοιμασία από το ΥΠΕΞ, επισήμου κειμένου με κωδικοποιημένες παραδοχές, αρχές και προτεραιότητες σχετικά με την Εθνική Ασφάλεια⁴.

Δεν ήταν η πρώτη φορά που έγινε αναφορά στη σύσταση και λειτουργία ΣΕΑ. Υπήρξε πρόβλεψη για τη σύσταση του υπόψη Συμβουλίου, χωρίς όμως καθορισμό της

¹ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ

² Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 205

³ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 214

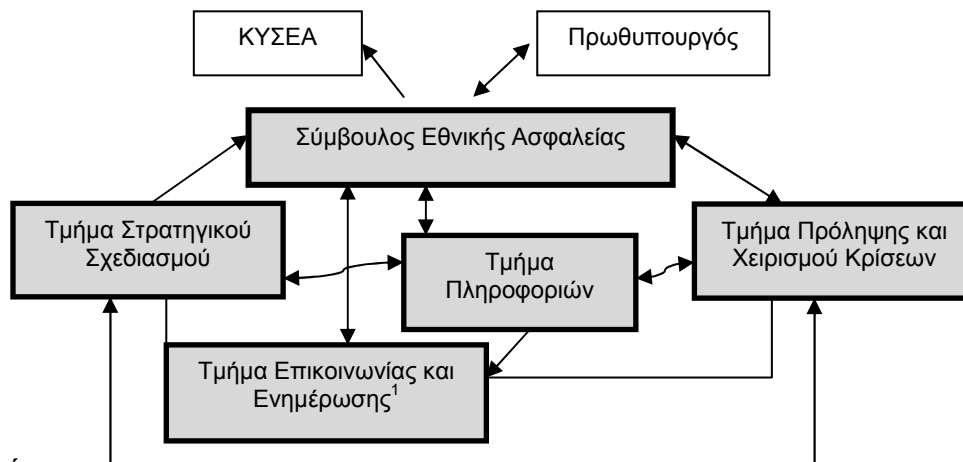
⁴ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 198-199

στελέχωσής του, από το 1986. Ο οργανισμός όμως αυτός, ουδέποτε λειτούργησε και καταργήθηκε τελικά δέκα χρόνια αργότερα, με Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου (ΠΥΣ) του 1996, που αφορούσε στην αναδιοργάνωση του ΚΥΣΕΑ⁵.

Στη διεθνή πρακτική παρατηρείται ότι η ανάγκη ενός οργάνου στρατηγικού σχεδιασμού-πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων, έχει εντοπιστεί και καλύπτεται με τη συγκρότηση αντιστοίχου ΣΕΑ, το οποίο διαφέρει σε μορφή, αναλόγως πολιτικού συστήματος και εθνικών αναγκών. Έχουμε λοιπόν το ΣΕΑ στην Τουρκία, με χαρακτηριστική βαρύτητα στο στρατιωτικό σκέλος λειτουργίας, το ΣΕΑ του Ισραήλ με χαρακτήρα περισσότερο επιτελείου του Πρωθυπουργού⁶, το βρετανικό Cabinet Office, με φιλοσοφία του την ανάπτυξη «ήθους-νοοτροπίας σχεδίασης» και αντιμετώπισης του «μέσου σεναρίου»⁷ και το παγκοσμίως γνωστό National Security Council των ΗΠΑ, που έχει πλέον εξελιχθεί από κυβερνητικό όργανο, σε αυτοτελή κυβερνητική υπηρεσία του προέδρου των ΗΠΑ⁸.

2. Δομή και Οργάνωση

Η δομή και οργάνωση του ΕΣΕΑ φαίνεται στο Σχήμα 4.

Σημείωση:

1. Είναι το Τμήμα Πληροφοριακών Επιχειρήσεων (βλ. παρακάτω)

Σχήμα 4: Δομή, Οργάνωση και Σχέση ΕΣΕΑ με υφισταμένους θεσμούς⁹.

⁵ Όπου και μεταφέρθηκαν τελικά οι αρμοδιότητες του ΣΕΑ. Βλ. Γ. Παπαστάμκος -Β. Γκίκας- Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 81

⁶ Στο ισραηλινό μοντέλο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και ο παράγοντας των διαπρωσωπικών σχέσεων στη λειτουργία κάποιων φορέων (λόγω μικρής έκταση και πληθυσμού), χωρίς όμως στο τέλος να υπάρχει παρέκκλιση από τις βασικές αρχές της εθνικής στρατηγικής. Το Ισραήλ, κρατική μηχανή και ο λαός του, χαρακτηρίζεται από έντονη νοοτροπία «πολιορκίας». Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 324-332

⁷ Για μία συνοπτική ανάλυση του βρετανικού μοντέλου, βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 320-324.

⁸ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 134. Για αναλυτικότερη παρουσίαση του ΣΕΑ των ΗΠΑ (NSC), βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 303-324 και Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 85-134

⁹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 344. Προτιμάται ο όρος «Τμήμα Πληροφοριακών Επιχειρήσεων» αντί «Ομάδας Επικοινωνιακής Πολιτικής» που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς, καθώς η έννοια «Πληροφοριακές

3. Αποστολή

Η αποστολή του ΕΣΕΑ είναι να σχεδιάζει την εθνική στρατηγική, να επιβλέπει-αξιολογεί την εφαρμογή της, να παρέχει υποστήριξη στον Πρωθυπουργό και το ΚΥΣΕΑ και να υποστηρίζει την Κυβέρνηση σε περίοδο κρίσεων.

α. Εθνικός Στρατηγικός Σχεδιασμός.

Αναπτύσσεται από το ΕΣΕΑ σε 5 επίπεδα:

- (1) Μεσοπρόθεσμος-Μακροπρόθεσμος στρατηγικός σχεδιασμός, θέτοντας και ιεραρχώντας τους εθνικούς στόχους.
- (2) Διασύνδεση και συντονισμός των επί μέρους στοιχείων που συνθέτουν την εθνική υψηλή στρατηγική και κατανομή έργου σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.
- (3) Επίβλεψη και έλεγχος υλοποίησης της εθνικής πολιτικής από τους αρμοδίους φορείς.
- (4) Μελέτη-αξιολόγηση των αποτελεσμάτων
- (5) Υποβολή εισηγήσεων-παροχή υποστήριξης στον Πρωθυπουργό και το ΚΥΣΕΑ.

β. Πρόληψη-Χειρισμός Κρίσεων.

(1) Το ΕΣΕΑ θα υποστηρίζει το κυβερνητικό έργο σε περιόδους κρίσης, με το αρμόδιο τμήμα του. Το υπόψη όργανο θα συντονίζει και θα επιβλέπει τα αντίστοιχα όργανα χειρισμού κρίσεων των Υπουργείων Εθνικής Άμυνας, Εξωτερικών και Προστασίας Πολίτη (Δημοσίας Τάξεως), ενώ θα τηρεί ετοιμότητα συνεργασίας και με άλλα υπουργεία (Εσωτερικών, Υποδομών, Υγείας), αναλόγως των προκλήσεων. Επιπλέον, το τμήμα αυτό του ΕΣΕΑ θα πρέπει να αναπτύξει και το εθνικό Σύστημα Χειρισμού Κρίσεων, με αποστολή την τυποποίηση-οργάνωση των ενεργειών.

(2) Αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα:

- (α) Συλλογή πληροφοριών - εκτίμηση κατάστασης.
- (β) Υποβολή εισηγήσεων σε Πρωθυπουργό-ΚΥΣΕΑ για τη διαχείριση της κρίσης

Επιχειρήσεις» καλύπτουν την Επικοινωνιακή Πολιτική, τις ευρύτερες ΨΕΠ, αλλά και άλλα πεδία «συγκρούσεων», όπως Κυβερνοχώρος κ.α.

(γ) Συντονισμός-επίβλεψη εφαρμογής των αποφάσεων.

(δ) Η πρακτική εφαρμογή των παραπάνω προβλέψεων, απαιτεί τη συγκρότηση Κέντρου Πρόληψης και Διαχείρισης Κρίσεων, όπου κάθε επίπεδο θα αντιστοιχεί σε μία επιχειρησιακή δυνατότητα του κέντρου αυτού.

4. Αρχές Λειτουργίας-Αρμοδιότητες-Θεσμική Αναδιάρθρωση

Η ανάγκη για συνέχεια στην εθνική στρατηγική, επιβάλλει τη διατήρηση του ΕΣΕΑ εκτός κομματικής διαπάλης. Η επιλογή του προσωπικού, θα πρέπει να γίνεται με αυστηρά αξιολογικά κριτήρια, προκειμένου να εντάσσονται και να υπηρετούν σε αυτό οι «ικανότεροι» και «καταλληλότεροι» του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Πρέπει να εντοπιστεί και να τηρηθεί η λεπτή γραμμή μεταξύ «σταθερότητας» και «προστασίας» (των κατωτέρων και μέσων τουλάχιστον κλιμακίων) και της δημιουργίας μίας νέας «γραφειοκρατικής κάστας»¹⁰, που θα συνιστούσε τροχοπέδη στην κρατική λειτουργία και στη διαδικασία λήψεων αποφάσεων.

Η αυτόνομη λειτουργία και δράση του ΕΣΕΑ από άλλους φορείς αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, δεδομένου ότι αποτελεί (και) συμβουλευτικό όργανο του Πρωθυπουργού. Η γραμμή όμως μεταξύ συνεργασίας-επίβλεψης των αντιστοίχων φορέων (ΥΠΕΞ, ΥΠΕΘΑ κ.α.)¹¹ πρέπει να καταστεί αρκετά διακριτή, καθώς τυχόν επέμβαση του ΕΣΕΑ στα «προβλήματα διεξαγωγής» των «ομολόγων» μηχανισμών στα εμπλεκόμενα υπουργεία, μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνισμούς, έριδες και «περιχαρακώσεις», με επακόλουθο την ανάπτυξη «ομαδικής σκέψης»¹², με απώτερο σκοπό τη διαφύλαξη κεκτημένων και αυτονομίας στη λειτουργία των υπουργείων και τελικό αποτέλεσμα την αποδιοργάνωση του κρατικού μηχανισμού αντιμετώπισης κρίσεων¹³.

Δεδομένου ότι το ΕΣΕΑ θα είναι ουσιαστικά το «επιτελείο» του Πρωθυπουργού¹⁴, εκτιμάται ότι επικεφαλής Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας καθώς και τα διευθυντικά στελέχη, θα πρέπει να απολαμβάνουν της απόλυτης εμπιστοσύνης του

¹⁰ Για τις επιφυλάξεις που αφορούν στη μονιμότητα του προσωπικού που θα στελεχώνει το γνωμοδοτικό μηχανισμό διαχείρισης κρίσεων, βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 57. Στο σημείο αυτό, ο Β. Γκίκας προτείνει τη χρήση μετακλητής υπαλληλίας. Εκτιμάται όμως ότι η απουσία μονιμότητας, τουλάχιστον στα χαμηλά και μέσα στελέχη, δε θα επιτρέψει την επίτευξη της επιθυμητής συνέχειας και απόκτηση εμπειρίας, που είναι αναγκαία για να λειτουργήσει ένας μηχανισμός σχεδίασης στρατηγικής και αντιμετώπισης κρίσεων. Τη θέση αυτή υποστηρίζει στο ίδιο βιβλίο ο Π. Λιάκουρας (σελ 157) και με την άποψη αυτή συντασσόμαστε.

¹¹ Αναγκαίοι ο καθορισμός νομικού πλαισίου για:

- α. Τον επακριβή προσδιορισμό του ρόλου του ΚΥΣΕΑ, σε σχέση με το ΕΣΕΑ
- β. Την κατοχύρωση της αυτονομίας του ΕΣΕΑ, καθώς και τα όρια αρμοδιότητάς του.
- γ. Τη σχέση του ΕΣΕΑ με τη Γραμματεία της Κυβερνήσεως.

δ. Το πλαίσιο συνεργασίας του ΕΣΕΑ με τους μηχανισμούς σχεδίασεως και χειρισμού κρίσεων των υπουργείων, την υποχρέωση των εμπλεκόμενων για υποβολή πληροφοριών στο ΕΣΕΑ και τη διαδικασία υπαγωγής των φορέων διαχείρισης κρίσεων στο ΕΣΕΑ σε κρίσιμες καταστάσεις. Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ. 337.

¹² Βλ. σελ 33 .του παρόντος

¹³ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 46-47.

¹⁴ Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 157

Πρωθυπουργού. Στο επίπεδο αυτό, δυνατόν να προβλεφθεί η πλήρωση των θέσεων με μετακλητό προσωπικό, με δικλείδες ασφαλείας όμως, τη ρητή διατύπωση της αποστολής του Συμβουλίου και των Τμημάτων του, καθώς επίσης και τη θέσπιση-τήρηση καθηκοντολογίου-προσοντολογίου, όπου ανελαστική πρόβλεψη θα είναι η εκτεταμένη επαγγελματική εμπειρία σε θέματα εθνικής ασφαλείας. Με τις παραπάνω πρόνοιες, επιδιώκεται να αποτραπεί το φαινόμενο διορισμού στις υπόψη θέσεις κομματικών στελεχών μειωμένων δυνατοτήτων¹⁵.

Λόγω του ελεγκτικού-συντονιστικού ρόλου του ΕΣΕΑ στην υλοποίηση της κυβερνητικής πολιτικής (άρα επαφή και ενδεχομένως τριβές με υπουργούς) και της συνεργασίας-συμμετοχής στο ΚΥΣΕΑ, εκτιμάται ότι ο επικεφαλής Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας, θα πρέπει να είναι «ομοιόβαθμος» με υπουργό ή υφυπουργό παρά των πρωθυπουργώ¹⁶. Δυνατόν, με βάση το προαναφερθέντες προβληματισμούς, να εξεταστεί και το ενδεχόμενο τοποθετήσεως «μονίμου» υπουργού ή υφυπουργού¹⁷.

Η συγκρότηση και λειτουργία του ΕΣΕΑ, απαιτεί ουσιαστική θεσμική αναθεώρηση, ώστε το Συμβούλιο να διαδραματίσει το ρόλο του ως συμβουλευτικός, συντονιστικός και ελεγκτικός μηχανισμός για θέματα Εθνικής Ασφαλείας. Σε περιόδους κρίσεως να κατανέμει καθήκοντα στα επιμέρους τμήματα διαχείρισης κρίσεων των αρμοδίων υπουργείων και να επιβλέπει τη συνολική εφαρμογή των αποφάσεων του ΚΥΣΕΑ, χωρίς να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες διεξαγωγής. Οι όποιες προβλέψεις, θα πρέπει να προνοούν:

(α) Για τη διατήρηση του κεντρικού πρωθυπουργικού ρόλου στο σύστημα διακυβέρνησης.

(β) Για τη διατήρηση της συλλογικής κυβερνητικής δράσης (ΚΥΣΕΑ, Υπουργικό Συμβούλιο).

(γ) Για την διασφάλιση του καθοριστικού ρόλου του Πρωθυπουργού στη χάραξη, συντονισμό και παρακολούθηση της εφαρμογής της στρατηγικής εθνικής ασφαλείας από την Κυβέρνηση¹⁸.

5. Επιμέρους Τμήματα ΕΣΕΑ

Ακολουθεί μία συνοπτική παρουσίαση των Τμημάτων ΣΕΑ, όπως παρακάτω:

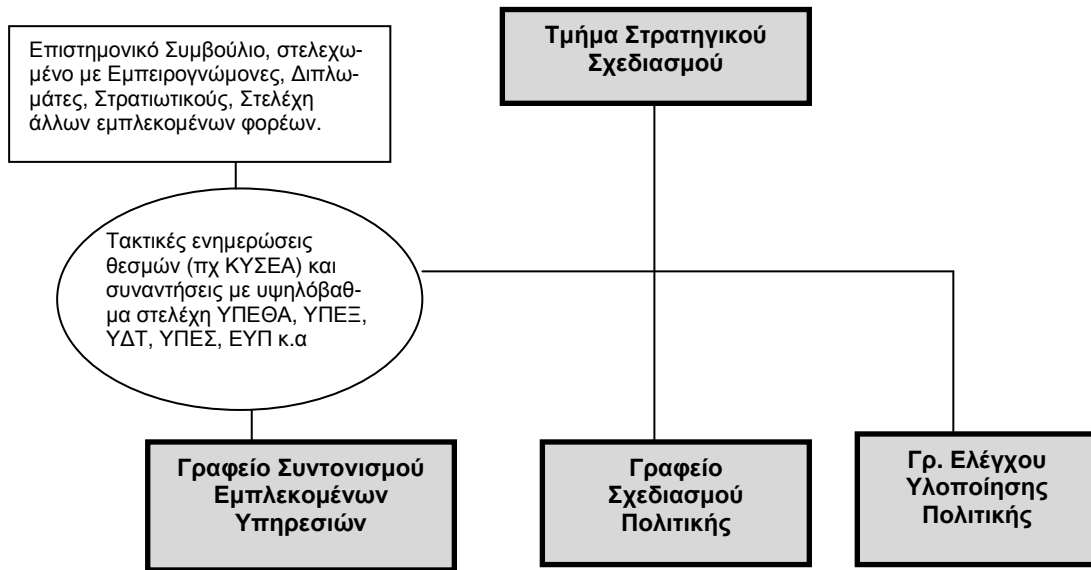
¹⁵ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 337.

¹⁶ Απαιτείται ο καθορισμός του καθεστώτος με το οποίο ο Σύμβουλος θα συμμετέχει στο ΚΥΣΕΑ (με ή χωρίς ψήφο-μέλος της κυβέρνησης ή όχι;) Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 337.

¹⁷ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 337. Δεν είναι η πρώτη φορά που εγείρεται θέμα «μονίμου» υπουργού, καθώς είχε τεθεί ως ιδέα, στη συζήτηση στη Βουλή την 23 Οκτωβρίου 2001, με θέμα πρόταση νόμου για τη σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής. Βλ. Γ. Παπασπύργος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 177-178.

¹⁸ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 342-344

(1) **Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού.**

Σχήμα 5. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Στρατηγικού Σχεδιασμού¹⁹

Αποστολή του Τμήματος Στρατηγικού Σχεδιασμού είναι να συντάσσει τον εθνικό μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό, να μετατρέπει το σχεδιασμό σε προτάσεις για ενάσκηση πολιτική, και τέλος να συνεργάζεται και να συντονίζει τις ενέργειες των φορέων που εμπλέκονται στην εφαρμογή της πολιτικής²⁰.

Στο πλαίσιο της αποστολής του, το Τμήμα δύναται να συντάσσει μελέτες και να παράγει προτάσεις πολιτικής, εκμεταλλευόμενο τη δεξαμενή γνώσεων του Επιστημονικού Συμβουλίου, σε συγκεκριμένα ζητήματα, καθορισμένο χρόνο και με συγκεκριμένο εύρος²¹, διαφορετικά ελλοχεύει ο κίνδυνος διολίσθησης του μηχανισμού από πρακτικό όργανο σε ακαδημαϊκό ίδρυμα²².

Τέλος, θα πρέπει να υπάρχει αμφίδρομη επικοινωνία και στενή συνεργασία με το Τμήμα Πληροφοριών και το Τμήμα Πρόληψης και Χειρισμού Κρίσεων²³, ενώ δέον να τηρείται ενήμερο για τις εξελίξεις στις Πληροφοριακές Επιχειρήσεις.

¹⁹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 346

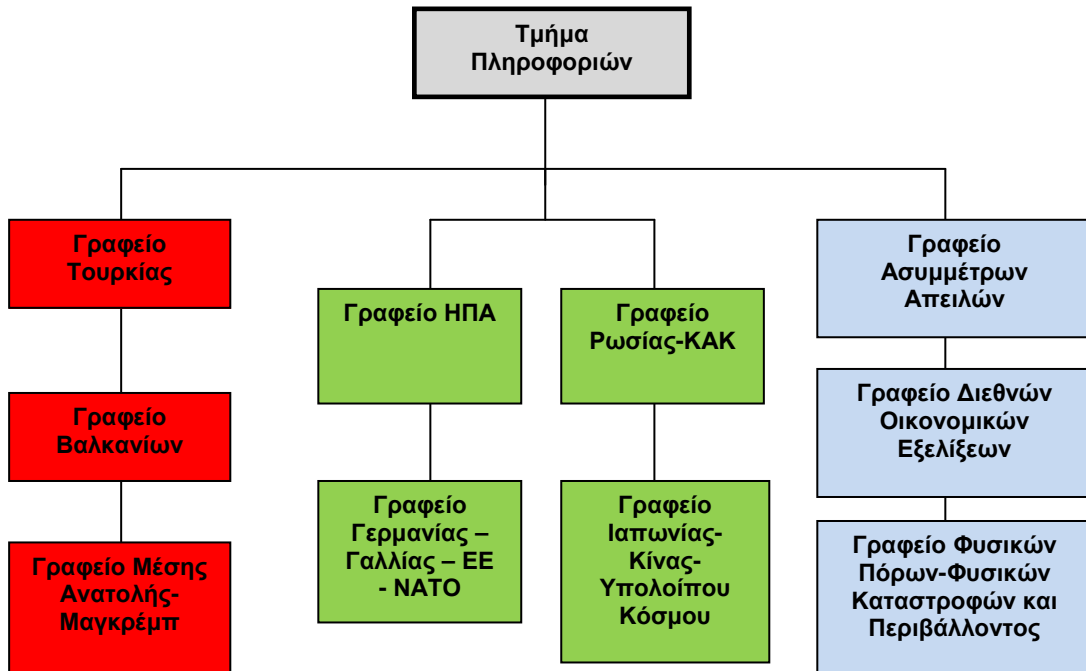
²⁰ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 345

²¹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 345

²² Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 57-58

²³ Όπως φαίνεται και στο Σχ.1 . Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 344

(2) Τμήμα Πληροφοριών

Σχήμα 6. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Πληροφοριών²⁴

Αποστολή του Τμήματος Πληροφοριών, είναι η συλλογή, επεξεργασία και εκμετάλλευση πληροφοριών στρατηγικής φύσης. Οι πηγές πληροφοριών, μπορεί να είναι ανοικτές (διαδίκτυο, δημοσιεύσεις, έντυπος-ηλεκτρονικός τύπος κτλ) ή διαβαθμισμένες²⁵.

Το Τμήμα θα είναι οργανωμένο σε 3 υποτμήματα κατά γεωγραφικές ή θεματικές ενότητες²⁶. Θα πρέπει να γίνει συνειδητή προσπάθεια, ώστε η εξειδίκευση των γραφείων και των υποτμημάτων ανά γραφείο να μην οδηγήσει σε «στεγανά», καθώς εκτός από «εσωτερικές» (σε κάθε γραφείο) σχέσεις και διασυνδέσεις, υπάρχουν «κάθετες (εντός του υποτμήματος) και «οριζόντιες»- «διαγώνιες» σχέσεις, που διατρέχουν τον οργανισμό. Ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική λειτουργία του ΣΕΑ θα είναι η στενή συνεργασία με τα Τμήματα Στρατηγικού Σχεδιασμού και Πρόληψης-Χειρισμού Κρίσεων²⁷. Πολύ σημαντική επίσης θα είναι η ανατροφοδότηση του Τμήματος Πληροφοριακών Επιχειρήσεων, προκειμένου να αξιολογείται η διεισδυτικότητα και η απήχηση των επιχειρήσεων επηρεασμού και να προσαρμόζεται αναλόγως.

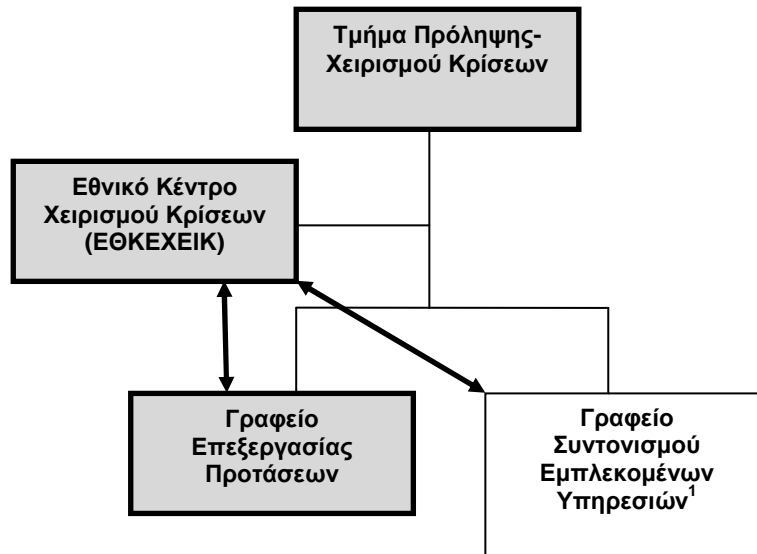
²⁴ Τροποποίηση του σχεδιαγράμματος από Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 349

²⁵ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 346-347

²⁶ Με ανάλογο τρόπο είναι οργανωμένα τα Τμήματα του NSC των ΗΠΑ. Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκας-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 105

²⁷ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 348

(3) Τμήμα Πρόληψης-Χειρισμού Κρίσεων

Σημειώσεις

1. Κοινό με το Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού (βλ. Σχ.2)

Σχήμα 7. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Πρόληψης-Χειρισμού Κρίσεων²⁸

Ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος προβλέπεται για το Τμήμα Πρόληψης και Δχσης Κρίσεων, καθώς θα σχεδιάζει, θα εκτελεί συντονιστικό αλλά και ελεγκτικό έργο. **Αποστολή του τμήματος είναι²⁹ :**

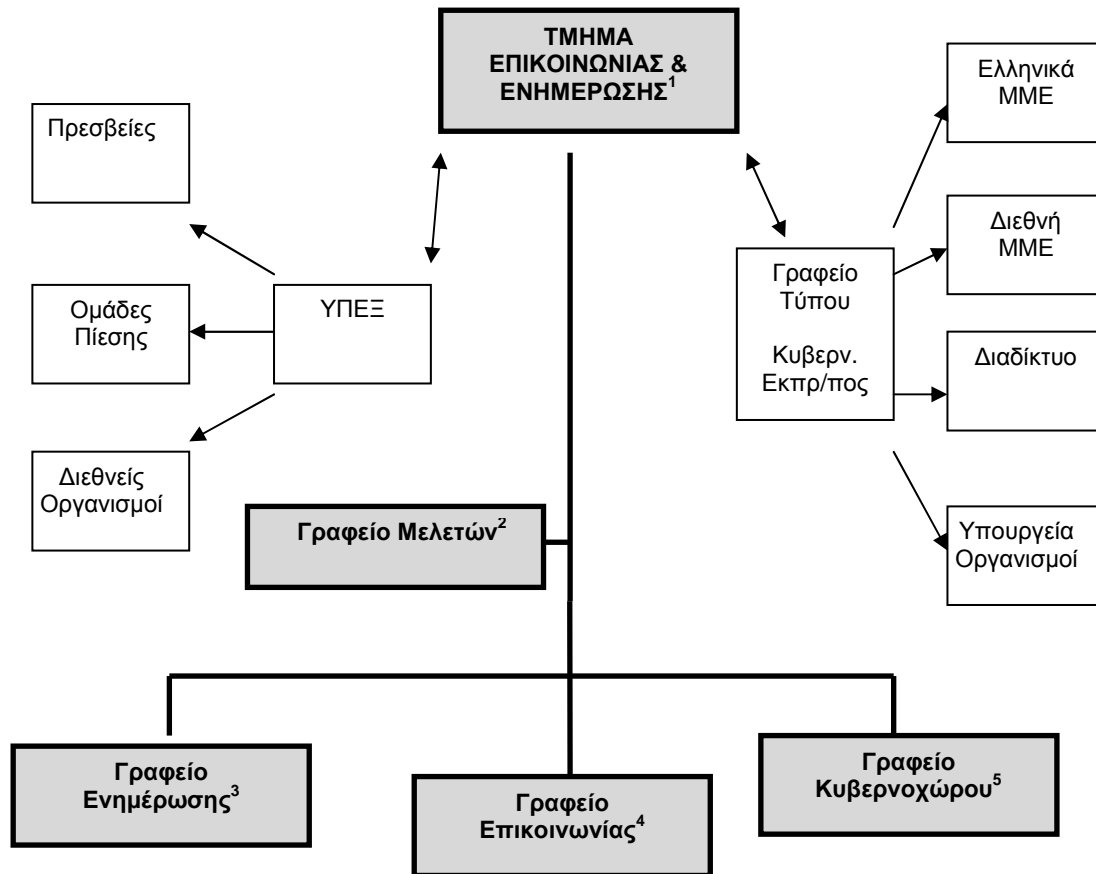
(α) Σε περίοδο «ηρεμίας», να παρακολουθεί και να συλλέγει πληροφορίες (μέσω του ΕΘΚΕΧΕΙΚ) για τα διεθνή δρώμενα στον «εγγύς» και «μεμακρυσμένο» ορίζοντα, να παρέχει έγκαιρη προειδοποίηση για ενδεχόμενες εστίες κρίσεων, να επεξεργάζεται ενδεχόμενα σενάρια κρίσης και να προετοιμάζει αντίστοιχες αντιδράσεις του κρατικού μηχανισμού για την πρόληψη ή χειρισμό των πιθανών κρισίμων καταστάσεων (Γραφείο Επεξεργασίας, σε συνεργασία με το Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού, για τη μελέτη, αξιολόγηση και τήρησης αρχείου-μνημονίων).

(β) Σε περίοδο έντασης-κρίσης, να κινητοποιήσει τις λοιπές υπηρεσίες και κρατικούς φορείς (ΕΘΚΕΧΕΙΚ), να επιβλέπει την εκτέλεση των αποφάσεων από τα υπεύθυνα εκτελεστικά όργανα (χωρίς να παρεμβαίνει στο τακτικό σκέλος), να συντονίζει τις ενέργειες των αρμοδίων υπουργείων-μηχανισμών και να ενημερώνει την κυβέρνηση για την εξέλιξη της κρίσης.

²⁸ Τροποποίηση του σχεδιαγράμματος από Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 351

²⁹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 351-352

(4) Τμήμα Επικοινωνίας και Ενημέρωσης

Σημειώσεις:

1. Επικοινωνιών & Ενημέρωσης = Πληροφοριακών Επιχειρήσεων.
2. Μελετών = Διαμόρφωσης Μηνυμάτων και Αξιολόγησης Αποτελεσματικότητας Πληροφοριακών Επιχειρήσεων.
3. Ενημέρωσης = Ψυχολογικών Επιχειρήσεων.
4. Επικοινωνίας = Επιχειρήσεις Παραπλάνησης.
5. Κυβερνοχώρου = Επιχειρήσεις Δικτύων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών

Σχήμα 8. Οργάνωση-Δομή Τμήματος Επικοινωνίας και Ενημέρωσης³⁰

Αποστολή του Τμήματος Επικοινωνίας και Ενημέρωσης είναι να διαμορφώνει τα επιχειρήματα των εθνικών θέσεων και την αντίκρουση των αντιπάλων ΨΕΠ, να διαμορφώνει κατάλληλα την προβολή της Ελλάδας μέσα από εκτάκτως εγειρόμενα θέματα ή «ευκαιρίες», να υποστηρίζει την προβολή και προώθηση των ελληνικών απόψεων μέσα από τα προβλεπόμενα δίκτυα (ΥΠΕΞ, ΓΡ Τύπου, Κυβερνητικός

³⁰ Τροποποίηση του σχεδιαγράμματος από Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 355.

Εκπρόσωπος) και να συνδράμει στη διεξαγωγή Πληροφοριακών από τους αρμοδίους φορείς³¹.

Καθώς τα αντικείμενα του Τμήματος (Πληροφοριακές Επιχειρήσεις) ενδεχομένως να θεωρηθούν «επιθετικά», ενώ η «ανοικτή» ταυτότητα πιθανώς να στοχοποιήσει το Τμήμα σε αντίπαλες Πληροφοριακές Επιχειρήσεις, προτείνεται οι διάφορες δραστηριότητες των γραφείων να καλύπτονται υπό τον τίτλο των έργων της «Επικοινωνίας» και «Ενημέρωσης» (βλ. σημείωση στο Σχ.5).

6. Στελέχωση ΕΣΕΑ

Τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να διακρίνουν τη στελέχωση του ΕΣΕΑ, είναι το υψηλό επίπεδο του προσωπικού και η συνέχεια.

Η υψηλή ποιότητα των στελεχών θα επιτευχθεί με την επιλογή του προσωπικού μέσα από μία διαφανή-αξιοκρατική διαδικασία ελέγχου προσόντων-εξετάσεων. Στην κατεύθυνση αυτή, απαιτείται η κατάρτιση προσοντολογίου που θα ανταποκρίνεται σε επακριβή περιγραφή καθηκόντων. Η στελέχωση θα υλοποιείται κυρίως με αποσπάσεις από υπουργεία (πχ, ΥΠΕΞ, ΥΕΘΑ κ.α) με προκαθορισμένη θητεία (ενδεχομένως 4ετή την πρώτη φορά, με δυνατότητα επιστροφής στο ΣΕΑ, για μία έως δύο 3ετείς όχι συνεχόμενες θητείες), ενώ το διοικητικό προσωπικό (κατόπιν αναλόγου ελέγχου ασφαλείας) δυνατόν να υπηρετεί με σύμβαση αορίστου χρόνου. Ορισμένα Γραφεία, ενδεχομένως να συνεργάζονται με εμπειρογνώμονες και ειδικούς του ιδιωτικού τομέα, για ορισμένο χρόνο και έργο, στο πλαίσιο της απαιτούμενης κατά περίπτωση διαβάθμισης απορρήτου.

Η συνέχεια μπορεί να επιτευχθεί με την προσεκτική διαχείριση του προσωπικού και με την παροχή κινήτρων, σε επιλεγμένο προσωπικό, να επανέλθει στο ΕΣΕΑ για δεύτερη και τρίτη θητεία³². Στην κατεύθυνση αυτή, μπορεί να συνδράμει και η απασχόληση σε επιλεγμένες θέσεις, μεταπτυχιακών φοιτητών υπό μορφή stage, προκειμένου να «εκτεθούν» στην «κουλτούρα» του Συμβουλίου, ενώ η διαδικασία μπορεί να λειτουργήσει και ως προθάλαμος «επιλογής».

³¹ Βλ. Θ. Ντόκος-Π. Τσάκωνας, ό. π., σελ 355-356.

³² Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να επιτευχθεί συνέχεια χωρίς να δημιουργηθεί «γραφειοκρατική νοοτροπία» λόγω μονιμότητας (επαρκής χρονικά θητεία για ενημέρωση-μετεκπαίδευση και παραγωγή έργου, δυνάμενη να επαναληφθεί με βάση και την απόδοση στην προηγούμενη θητεία- όχι όμως να παραταθεί) και σημαντική ευελιξία, χωρίς να καταφύγει το κράτος στην πιθανή λύση της μετακλητής υπαλληλίας, όπως παρουσιάζεται από τον κ Γκίκα (Βλ. Γ. Παπαστάμκος-Β. Γκίκα-Π. Λιάκουρας, ό. π., σελ. 57) και για την οποία ο γράφων έχει διατυπώσει τις επιφυλάξεις του.

Εκτός από την αξιολόγηση του προσωπικού, εκτιμάται ότι θα πρέπει να λαμβάνει χώρα σε περιοδική βάση και εξωτερική αξιολόγηση, ενδεχομένως από επιτροπή που θα συγκροτηθεί από προσωπικό υψηλού επιπέδου. Σκοπός της εξωτερικής αξιολόγησης, είναι να διαπιστωθεί εάν οι δομές και οι διαδικασίες του ΕΣΕΑ είναι επίκαιρες και αποτελεσματικές.